

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

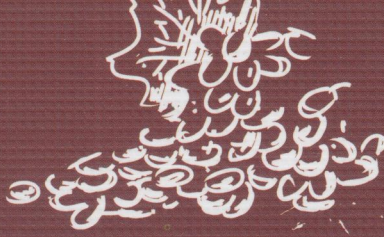
RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HAKİKAT ŞARAPTADIR

William Afham'ın Kaleminden Bir Anı

SØREN KIERKEGAARD

Danca aslından çeviren NUR BÉIER

PINHAN

PİNHAN YAYINCILIK
Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215
Topkapı/Zeytinburnu İstanbul
Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74
www.pinhanyayincilik.com
info@pinhanyayincilik.com
Sertifika No: 40676

Hakikat Şaraptadır
İN VİNO VERİTAS
William Afham'ın Kaleminden Bir Anı
Søren Kierkegaard

© Pinhan Yayıncılık, 2022
Türkçe çeviri © Nur Beier

Birinci Basım: Şubat 2022

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever
Kapak Tasarımı: Mahmut Sever
Dizgi: Özlem Sümbül

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 44865

Pinhan Yayıncılık | 303
ISBN: 978-605-7768-94-0

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metnin, gerek görsel malzemenin yayınevinden izin alınmadan herhangi bir yolla çoğaltılması, yayımlanması ve dağıtılması 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturur.

Hakikat Şaraptadır İN VİNO VERİTAS

William Afham'ın Kaleminden Bir Anı

Søren Kierkegaard

Danca Aslından Çeviren

Nur Beier

*Lectori Benevolo!*¹

Her şeyde ve özellikle hakikat aleminde ve kitapların dünyasında dürüstlük icap ettiğini, ayrıca hiçbir mümtaz profesörün veya yüksek mevki sahibinin, bir mücellidin kendi işiyle uğraşacağı yerde, edebiyatçılarla haşır neşir olmaya başlamasından gocunmayacağını, ancak bu haddini bilmezliğin kitap² hakkında sert hüküm verilmesine yol açacağı gibi, muhtemelen birçoğunun, mücellitten dolayı rencide olarak, kitaba hiç el sürmeyeceğini farz ederek: kitaptaki asıl hikâyeye geçiyoruz.

Çok seneler önce tanınmış bir edebiyatçı bana ciltlenmek üzere epey sayıda kitabın yanı sıra, birbirine raptedilmek üzere de, ikiye katlı bir sürü müsvedde sayfaları yollamıştı. Yılın yoğun bir vaktine rastlaması hasebiyle, ve daima nazik ve hoşgörülü olan bu edebiyatçı beyefendinin acelesi olmadığı için, kitaplar maalesef üç ayı aşkın bir süre bende bekledi. Ve işler aynen o Alman darbimeselin dediği gibi: *Heute roth morgen todt*³, ve aynen rahibin dediği gibi: “Ölüm ne mevki dinler ne yaş”, ve aynen zevcemin dediği gibi: “Hepimiz o yolun yolcusuyuz, ama bunun ne zaman hayırlı olacağını en iyi Tanrı bilir, o vakit gelince de bu Tanrının yardımıyla nasıl münasipse öyle olur,” dediği minvalde yürüdüğü, ve malum olduğu gibi en iyi insanların bile bir gün bu dünyadan göçüp gitmesi gerektiği için, bu edebiyatçı beyefendi de bu süre zar-

¹ *Muhterem Okura!* —çn.

² Yani mücellit [burada Hilarius Mücellit (Bogbinder)] tarafından derlenmiş bu kitap. Yazarın kelime oyunlarını bire bir Türkçeleştirmek, Türk okuyucuya alışıldık dışı gelebilecek olsa da, esere ve yazara sadık kalmak açısından böyle yapmayı yerinde buldum. Kaldı ki, yazarın bu (ve bu kabilden) kelime oyunlarının, modern Danimarkacada da bir o kadar alışıldık dışı olsa dahi, aynen korunduğuna dikkat çekmek isterim —çn.

³ *Yarın ne olacağı bilinmez, kısmet neyse o olur* babında bir söz —çn.

fında Hakkın rahmetine kavuşmuş, ve yurt dışında olan mirasçılar vesayet mahkemesi kanalıyla kitapları, ben de yine aynı mahkeme kanalıyla gördüğüm işin maddi karşılığını almıştım.

Bir gün bir köşede, el yazısıyla yazılmış kâğıtlarla dolu ufak bir paket bulmuş olmasaydım, edebiyatçı beyefendiye ait her şeyi geri göndermemiş olduğum, işine bağlı bir insan ve herkese hakkını dürüstçe veren iyi bir yurttaş olarak hiç aklımın köşesinden geçmeyecekti. Bunları bana kimin göndermiş olabileceği, onlarla ne yapmam gerektiği, ciltlenmelerinin mi icap ettiği, yoksa acaba ortada bir hata mı olduğu üzerinde, kısacası, bir mücellidin böyle bir durumda kafasından geçebilecek şeyler üzerinde beyhude yere kafa yorup durdum. Nihayet şimdi rahmetli olan zevcemın kafasında bir ışık yandı, iş hususunda vaktiyle bana fevkalade güvenilir yardımı ve desteği dokunan bir insandı; Bu paket o edebiyatçı beyefendinin kitaplarının geldiği o büyük sepetin içinden çıkmış olmalıydı. Ben de bu kanıya katıldım; lakin aradan o kadar uzun süre geçmiş olsa bile bu kâğıtları geri istemenin hiç kimsenin hatırına gelmemiş olması bana bunların pek bir değeri olmadığını düşündürdü, ve öylece bir tarafa bıraktım, lakin bunu yapmadan evvel, aziz zevcemın sık sık kullandığı tabirle, “dükkânda dağınıklık olmasın” diye onları birbirine raptedip renkli kapaklı bir dosyanın içine koydum.

Uzun kış akşamlarında, yapacak başka işim olmadığı zaman, dosyayı çıkarıp keyifle okudum. Ancak bunun büyük bir keyif olduğunu söyleyemem, zira pek fazla bir şey anlamıyordum, ama yine de öylece oturup, bütün bunların ne demeye gelebileceği üzerinde kafa yormak bana keyif veriyordu. Ve büyük kısmı usta bir elden çıkma güzel ve muntazam bir gotik yazıyla yazılmış olduğu için de, gotik harfleri iyice ve akıcı bir şekilde yazmakta deneyim kazansınlar diye, dosyadaki metinden herhangi bir sayfayı çocuklarımanın önüne koyup onlara kopya ettirirdim. Gotik yazı okuma yeteneklerini geliştirmek için de, bazen bunları onlara yüksek sesle de okuturdum; zira, her ne kadar akıl sır erdirilebilir ve izah edilebilir gibi olmasa da, bu, okul sisteminde tümüyle ihmal edilen ve muhtemelen daha uzun süre de ihmal edilecek olan bir

husustu; eğer ki hürmete layık edebiyatçı I. Levin⁴ adlı beyefendi, gazetelerin yazdığına göre, bu eksikliği giderme arayışına girmemiş, ve bu suretle, aziz zevcemin dediği: “gotik yazı okuma becerisinin hayatın çeşitli kademelerinde zaruri olduğu ve okullarda katiyen ihmal edilmemesi gerektiği” hususunun doğruluğunu anlamama vesile olmamış olsaydı. Zira, Heinrich’in *Comediende*⁵: “Almancayı belki yazabiliyor ama yazdığını okuyamıyor ki,” dediği misal, insan yazdığını okuyamayacaksa bundan ne hayır gelirdi.

En büyük oğlum geçen yaz 10 yaşını doldurunca, onu daha esaslı bir eğitime başlatmayı düşünmüştüm. Ve saygıdeğer bir zat bana öğretmen okulu mezunu ve felsefe dalında yüksek lisans yapan birini özellikle tavsiye etmişti, az çok da tanıdığım biriydi, Vor Frelsers Kilisesindeki⁶ akşam ayinlerinde kendisini sık sık gerçekten ders alarak dinlemişliğim vardı. Henüz diplomasını almamış ve kültür sanata düşkün ve şair ruhlu olduğunu (sanırım o bu tabiri kullanırdı) idrak edip, rahip eğitiminden hepten vazgeçmiş de olsa, gayet ehil biriydi ve güzel vaazlar verirdi, ama her şeyden önce onda vaaz kürsüsüne yakışan haşmetli bir vaiz sesi vardı. Aramızdaki mutabakata göre, akşam yemeği karşılığında oğluma günde iki saat en önemli konularda ders verecekti.

Öğretmen okulu mezunu ve felsefe dalında yüksek lisans yapan birinin oğluma hocalık yapması mütevazı evim için hakikaten bir bahtiyarlık vesilesi olmuştu, zira oğlum büyük bir ilerleme kaydetmekle kalmamış, bundan çok daha önemlisi, ben bu mert insana karşı, şimdi anlatacak olduğum çok daha önemli bir hususta da minnettar kalmıştım. Çocuklarıma yazı dersi verirken kullanmış olduğum o renkli kapaklı dosya bir gün gözüne ilişmiş, açıp şöyle bir göz gezdirmiş, sonra da ödünç alıp alamayacağını bana sormuştu. Ona tüm samimiyetinle şu cevabı verdim: “Arzu eder iseniz sizde ka-

⁴ Israel Salomon Levin’in *Album af nulevende danske Mænds og Qvinders Haandskrifter* (Günümüzde Yaşayan Danimarkalı Erkek ve Kadınlardan Gotik Yazı Örnekleri ve Bunların Tahlilleri) adlı ders kitabına gönderme yapılıyor. 1845 yılında yayımlanmış olan kitapta 130 gotik yazı örneği yer alır—çn.

⁵ Ludvig Holberg’in bir sahne oyununda geçen repliğe gönderme yapılıyor—çn.

⁶ Kopenhag’ın Christianshavn semtindeki tarihi bir kilise—çn.

labilir; oğlumun artık ona yazı yazmayı kendi şahsında gösterebilecek bir hocası olduğuna göre, benim buna ihtiyacım kalmadı.” Lakin o yine de, şimdi idrak ettiğim üzere, buna evet diyemeyecek kadar onurlu biriydi. Onun için ödünç almakla iktifa etti. Üç gün sonra, ki bunu dünmüş gibi hatırlıyorum, bu yılın 5 Ocak günüydü, yanımıza geldi ve benimle konuşmak istediğini söyledi. Ben avans isteyeceğini düşündüm, ama hayır! Bana o renkli kapaklı dosyayı uzatarak şöyle dedi: “Sevgili Hilarius Beyefendi, gaflet gösterip bir başkasına vermeye hazır olduğunuz bu dosyanın evinizde bulunmasını size nasip etmekle Tanrının ne büyük bir lütuf göstermiş olduğunun herhâlde farkında değildiniz. Bu dosya doğru elde ağırlığınca altın eder. Hemcinslerimiz arasında sadece para pulun değil, imanun da ender rastlanır hale geldiği zamanımızda, yavrularımızın iyi ve olumlu yönde inkişaf etmesine ancak bunun gibi faydalı metinlerin neşredilmesi sayesinde katkıda bulunabiliriz. Ve bu kadarla da kalmıyor, siz ki, muhterem Hilarius beyefendi, siz her zaman hemcinslerinize sırf mücellit olarak değil, başka yolla da yarar sağlayabilme, aynı zamanda şu veya bu şekilde üstün bir sevap işleyerek aziz zevcenizin anısını şad edebilme temennisini gütmüş bir zatsınız, ve ne şanslısınız ki bunu yapabilmek size kismet olmuş; kaldı ki, bu metinleri kitap olarak neşrettiğinizde siz kendiniz de bundan kayda değer bir kazanç sağlayacaksınız.” Son derece mütehassis olmuşum, ve o sesini daha da yükselterek, ateşli bir ses tonuyla sözüne şöyle devam ettiğinde, bu hissim daha bir güçlendi: “Benim kendi hesabıma bu hususta hiçbir veya hemen hemen hiçbir talebim yok; ancak beklenen büyük kazancı dikkate alarak peşinen sırf 10 Rbd.⁷ ve bilahare, Pazar ve tatil günlerindeki akşam yemeklerinde bir büyük bardak şarap istirham edeceğim.”

Ve de işler öğretmen okulu mezunu ve felsefe dalında yüksek ihtisas yapmakta olan bu mert kişinin bana öğütlediği

⁷ 1813'te Danimarka devlet hazinesinin iflasını takiben tedavüle sokulan bozuk para birimi. 1843'ten itibaren “Rigsbankdaleren (Rbd.)”nin yerini bugünkü para birimi olan “kron” aldı. 1840'ta 10 Rbd. bir yıllık kalifiye işçi maaşının yirmide biriydi-çn.

gibi cereyan etti, ama ah keşke o büyük kazanç hususunda ben de kendimi onun 10 Rbd. hususunda olduğu kadar emin hissedebilseydim; bu parayı ona hem de seve seve ödemiştim, zira bir tek değil de, tercihen muhtelif yazarlardan olmak üzere birkaç parça olarak neşredersem, kazancımın daha büyük olacağına da özellikle dikkatimi çekmişti. Yani bilge dostum, başkanlığını veya liderliğini o mahut edebiyatçı beyefendinin yaptığı bir tarikat, bir cemiyet, bir dernek olması gerektiğini varsayarak, metinleri saklamıştı. Ben bu hususta hiçbir kanaate sahip değildim.

Bir mücellidin yazarlığa kalkmak istemesi edebiyat alanında ancak haklı bir alınganlık uyandırabilir, ve kitaba küçümseyerek bakılmasına yol açabilirdi, lakin bir mücellidin vazifesinin, bir metni ciltleyip kitap haline getirmek ve neşretmek olduğu kadar, “hemcinslerine mücellitlikten başka yolla da yarar sağlayabilme arayışı içinde olmak” da olduğu hususunu, adil düşünen bir okuyucu elbet ters anlamayacaktır.

Ve böylelikle, kitabın ve mücellidin ve bu teşebbüsün en derin bir hürmet ve beğeniye nail olacağını ümit ediyorum.

Christianshavn, 1 Ocak 1845.

En derin hürmetlerimle,

Hilarius Mücellit

*Solche Werke sind Spiegel; wenn ein Affe hinein guckt, kann
kein Apostel heraus sehen.¹*
Lichtenberg²

¹ Böyle eserler insanın aynasıdır. Aynaya bakan maymunsa, aynada görünenin önder olması imkânsızdır — çn.

² Alman fizikçi ve satir yazarı Georg Christopher Lichtenberg (1742-1799) — çn.

İN VİNO VERİTAS

William Afham'ın Kaleminden Bir Anı

Mukaddime

Kendisi için bir sır yaratmak ne güzel bir meşgaledir, bunun keyfini sürmek ne iç gıcıklayıcıdır, yine de bunun keyfini sürmüş olmak bazen ne kadar da rahatsız edici, ve insana yakışmaması ne kadar kolaydır! Yani şayet birisi bir sırrın öyle basitçe taşınabilir olduğuna, onu taşıyana ait olduğuna inanırsa, bu kişi hata etmiş olur, zira burada durum şudur: Yiyenden yiyecek çıkar¹; lakin eğer birisi keyif sürmekle kendini onu ifşa etmeme zahmetine soktuğuna inanırsa, bu kişi de hata etmiş olur, zira insan kendisini aynı zamanda onu hatırlıdan çıkarmamakla da mükellef kılmıştır. Yine de yarı yollu anmak ve ruhunu hasarlı malların transit deposu haline getirmek çok daha mekruhtur. O halde başkalarıyla ilişkide, unutma çekili bir ipek perde, anı da çekili perdenin arkasına geçmiş iffetli bir bakire olsa; perdenin arkasında yine unutma vardır, eğer ki anı natamam ise; zira unutma ancak o vakit saf dışı kalır.

Anı sadece tam ve kesin olmakla da kalmamalı, aynı zamanda mutlu da olmalıdır; anının tıpası mühürlenmeden evvel, yaşanılmış olan şeyin hoş kokusu içinde saklanmış olmalıdır. Nasıl ki sıkma mevsimindeki iklim şartları şarabı çok etkilediği için, üzümün herhangi bir zamanda değil, ancak sıkma zamanında sıkılması icap ediyor ise, yaşanılmış olan şey de herhangi bir zamanda, ya da herhangi bir ortamda ne anılabilir ne de hatırlatılabilir.

Anmak hatırlamakla katıyen aynı şey değildir. Misal, bir insan bir hadiseyi en ince noktasına kadar hatırlayabilir, ama bu suretle onu anıyor olmaz. Hafıza belli belirsiz, görülemez bir yapıdan ibarettir. Yaşanılmış olan, anının takdisini almak için kendisini hafıza vasıtasıyla yaşanılmış olana takdim eder. Fark ömür sürelerinin farklılığıyla zaten çoktan hükme bağlanmıştır. Yaşlı kimse hafızasını yitirir, ki ilk yitirilen meleke

¹ Eski Ahit, Hâkimler 14: 14—çn.

budur. Yine de yaşlı birinde ozansı bir yan vardır, o genel anlayışa göre kâhin gibidir, ilhamlıdır. Fakat anmak da tabii ondaki en iyi güçtür, ona tesellidir, şairane bir uzaktan bakışla ona teselli verir. Buna karşılık, çocuklukta büyük ölçüde hafıza ve hızlı zekâ varsa da, yâd edişin zerresi yoktur. İnsan: Yaşlılık gençlikte kavrananları unuttur, demek yerine, belki de şöyle diyebilirdi: Çocuğun hatırına geleni, yaşlı yâd eder. Yaşlının gözlüğü yakını görmeye ayarlıdır. Gencin gözünde gözlük varsa, camı uzağı görmeye ayarlıdır, zira o, yâd etme gücünden yoksundur, ki bu: uzaklaştırma, uzağa yerleştirme gücüdür.

Mamafih, yaşlılıkta mutlulukla anma tıpkı çocuğun mutlu zekâsı gibi tabiatın bir lütfudur, ki hayatın en çaresiz ve aciz ve yine de bir anlamda en mutlu iki dönemini muhabbetle kucaklar. Ama aynen bundan dolayıdır ki, anı da hafıza gibi, sadece tesadüflerin taşıyıcılığını yapar.

Hafıza ile anı arasında büyük fark olmasına rağmen, ikisi sık sık birbirine karıştırılır. İnsan yaşamında, bu kafa karışıklığı bireyin derinliğine mercek altına yatırılmasına vesile olur. Anı haddizatında düşünseldir, ama böyle olmakla sıradan hafızadan gayet farklı olarak zahmetli ve mesuliyetlidir. Anı bir insana hayatta ebedî devamlılık sağlamak ve dünyevî mevcudiyetinin *uno tenore*², tek nefes, tek nefeste söylenebilir kalmasını sağlama almak ister. Bu yüzden, dilin, hayatın içindeki laklakiyatı kendine örnek alsın diye laklakiyata zorlanmasına karşı durur. İnsanın ölümsüzlük koşulu, hayatın *uno tenore* olmasıdır. Ne tuhaftır ki, kendini ölümsüz sanmanın dehşetine dair fikir beyan etmiş yegâne insan, bildiğim kadarıyla, Jacobi'dir. Ona bazen sanki, ölümsüzlük düşüncesini tek bir an azıcık daha korumuş olsa, akıllı allak bullak olacaktı gibi gelmiştir. Bu Jacobi'bin sinirlerinin zayıf olmasından mıdır? Ölümsüzlüğü kanıtladığı her sefer elini minbere veya kürsüye güm diye indirmekten eli nasır tutmuş güçlü kuvvetli bir adam hiç böyle dehşet duymaz, ama yine de ölümsüzlüğe akıllı elbette iyi erer, zira nasırlaşmak Latince'de bir şeye tam hakkıyla akıl erdirmek demektir. Mamafih, insan hafı-

² Bir bütün olarak, kesintisiz — çn.

zayla anıyı derhal birbirine karıştırırsa, düşünce böyle dehşet verici olmaz. Çünkü birincisi, bu insan cesurdur, erkek adamdır, ve metîndir, ve ikincisi de, bu insan düşünceyi hiç düşünmemiştir. Hayattaki anılarını kâğıda dökmüş elbet bir sürü insan vardır, ama içlerinde anıdan bir iz bile olmasa da, bu anılar yine de ona ebediyet için kazanç sağlamış olur. İnsanoğlu anılar sayesinde ebediyete yakınlaşır. Ebedî olan, her talebe itibar edecek ve herkesi güvenilir telakki edecek kadar insanûdır. Ama ebedî olanın suçu değildir bir insanın kendini maskara etmesi — anmak yerine hatırlaması, ve bunun sonucunda, anmak yerine unutulması; zira hatırlanan şey unutulur da. Ama buna karşılık, hafıza hayatı tekrar fütursuz kılar. İnsan en gülünç metamorfozlardan bile fütursuzca geçer; ileri yaşlarda bile o daha hâlâ körebe oynar, o daha hâlâ hayatla kumar oynar, ve inanılmaz sayıda çok şey olmuş dahi olsa, hâlâ daha ne olabilecekse onu olabilir. Ve bilahare ölür — ve bunun üzerine ölümsüz olur. Ve yine de bu insan tam da böyle yaşamış olmakla kendisine, bütün ebediyet boyu anmaya yetecek kadar çok şey sağlamış olmaz mı? Evet, ama şayet anının defterikebiri, akla gelen ilk şeyin en iyisi diye diye çala kalem kaydedildiği bir müsvedde defterinden farklı bir şey olmamış olsaydı. Lakin anının muhasebesi bir garip iştir. İnsan böyle şeyleri elbette kendine görev edinebilirdi ama — ortaklık hesabında değil. Bir insan vardır, kalkar genel kurul toplantılarında her Allahın günü, mütemadiyen zamanın gereklerinden söz eder durur; lakin tekerrürden ötürü Cato'nunki gibi ahlakçı-sıkıcı raddeye gelecek biçimde değil, ama ilgi çekici ve leziz bir biçimde de daima zamana ayak uydurur ve hiçbir zaman aynı şeyi söylemez; — keza insan meclisinde de, kendini öne çıkarır ve hitabet gücünü kâh kıvamında kâh veryansın ederek kullanır, her zaman alkış alır, hiç olmazsa haftada bir kere gazetede okuyacağı bir şeyler çıkar, gecelerini bile yararlıca harcar, yani zevcesine karşı, şöyle ki uykusunda da sanki genel kurul toplantısındaymiş gibi zamanın gereklerinden söz eder; başka bir insan vardır, konuşmadan evvel susar, ve bunu o kadar ileriye götürür ki hiç konuşamayacak hale gelir; ikisinin de ömrü aynı uzunluktadır, ve burada netice itibarıyla soru şudur: hangisinin anacağı

daha çok şey vardır? Bir insan vardır ki, bir düşünceyi, tek bir düşünceyi, izler, ve kafası yalnız bununla meşguldür; bir başka insan vardır ki yedi ilim dalında yazardır ve “bu anlamlı ve önemli çalışmaları” (bu sözler bir muhabire ait) “tam da veteriner ilmini yeniden yaratmak üzereyken kesintiye uğrar”; ikisinin de ömrü aynı uzunluktadır, burada netice itibarıyla soru şudur: Hangisinin anacağı daha çok şey vardır?

Aslına bakılırsa, sadece temel ve elzem olan şey anılır; zira yaşlının anımsama melekesi, demiş olduğum gibi, tesadüflere tabidir; onun ansıma melekesine dair teşbihler için de aynı şey mevzubahistir. Temel ve elzem olan şey sadece kendisine bağlı olmakla kalmaz, ilgili olduğu şeyle olan ilişkisine de bağlıdır. İdea ile tüm ilişkiyi koparmış olan kimse, temel itibarıyla bir iş göremez, temel ve elzem olan hiçbir şeyi ifa edemez; o vakit burada temel olabilecek yegâne düşünsellik pişmanlıktır. Yapıp yapabildiği her şey, dış emare ne olursa olsun, yine de temel ve elzem değildir. Kendine bir zevce edinmek temel ve elzemdir şeydir de, sevişmenin keyfine bir kere dalmış olan insan kalkıp pür ciddiyet ve vakar içinde alınır, yüreğini, kıcını bile dövebilecek olsa, bu yine de maskaralık olur. Böyle bir insanın evliliğine bütün halk katılmış, ve çanlar çalınmış, ve nikâhı kıyan Papa bile olmuş olsa, bu o insan için temel ve elzem bir şey değil, temel itibarıyla bir maskaralıktır. Dışarının gürültüsü hiçbir şeyi değiştirmez, tıpkı bir fanfar gibi, yahut da silah zorunun lotaryayı, kura çeken çocuk için temel ve elzem bir fiil yapmayacağı gibi³. Bir şeyin temel ve elzem bir fiil olabilmesi için, davulların çalınması temel ve elzem değildir. — Lakin insan andığı şeyi de unutmaz. Anılan şey anma ameliyesi için, hatırlanan şeyin hafıza için sıradan olduğu tarzda, sıradan değildir. İnsan andığı şeyi kaldırıp bir yana atabilir, ama o Thor’un baltası gibi geri gelir, ve sırf bu kadar da değil, onda bir güvercindeki anılara hasretlik vardır, evet o, bir güvercin gibi, habire başkalarına satılsa bile o hiçbir zaman bir başkasının mülkiyeti olmaz, çünkü

³ Danimarka’da 29 Haziran 1753’te yürürlüğe girmiş bir kraliyet yasası mucibince, (milli) piyango çekilişinde numaraları çekme ameliyesi yeni kurulmuş olan bir yetimhanede kalan çocukların tekeline alınmıştı— çn.

o daima evine uçar. Bununla birlikte, anılanı anının bizzat kendisi yumurtlamıştır, ve kuluçka süresi gizli saklıdır, mahremdir, ve bu suretle herhangi bir dünyevi bilgi tarafından ihlal edilmemiştir: nitekim bir kuş da, bir başkasının eli değdiği vakit, kendi yumurtasının üzerine kuluçkaya yatmaz.

Hafıza dolaysızdır ve hemen doğrudan yardıma kavuşur, anı ise sadece tefekkür vasıtasıyla. Anmak bunun için bir hünerdir. Hatırlamanın hilafına, ben Themistokles⁴ ile unuta-bilmek isterim; ama anmak ve unutmak birbirine hilaf değildir. Anmak kolay bir hüner değildir, çünkü hazırlık anında başkalaşabilir, oysa hafızada sadece doğru ve yanlış hatırlamak arasında bir dalgalanma vardır. Misal, sıra hasreti nedir? Hatırlanmış olan bir şeyin anılmasıdır. Ev hasreti birinin nemevcut olmasıyla husule gelir. O vakit burada işin hüneri, insanın, evinde dahi olsa, ev hasreti duyabilmesi olurdu. Bu hayalî bir beceri gerektirir. İçi devamlı alacakaranlık olan, hiç gün ışığı görmeyen bir hayal içinde ömür sürmek, tefekkür vasıtasıyla hayalden kurtulmak, bir taraftan da tüm hayal gücüyle kendisini etkisi altına almasına, bunun farkında olsa dahi, ses çıkaramamak kadar zor değildir. Geçmiştekini hayalinde canlandırmak, en yakınını, anı uğruna, hayalinden çıkarmak kadar zor değildir. Bu esasen anının hüneridir ve ikinci dereceden tefekkürdür.

Kendine anı üretmek, hissiyatlardaki, keyfiyetlerdeki, çevresel zıtlıklar hakkında bilgi sahibi olmayı icap ettirir. Esas noktası kırsal hayatın keyifli münzeviliği olan en erotik bir keyfiyet bazen, zıtlıkların çevre ve gürültü patırtı zoruyla ortaya çıktığı bir tiyatro şeklinde en iyi anımsanabilir ve anımsatılabilir. Yine de dolaysız zıddiyet her zaman mutluluk vermez. Şayet bir insanı bir araç olarak kullanmak nahoş kaçmamış olsaydı, belki o vakit erotik bir ilişkiyi anabilmek için kendine, sırf anabilmek adına, yeni bir aşk hikâyesi bulmak, mutlu zıddiyet olabilirdi. — Zıtlık son derece mütefekkir olabilir. Hafıza ile anı arasındaki tefekkür-ilişkinin en uç

⁴ Atinalı general ve siyasetçi Themistocles (MÖ 524 - 460): “Bana hatırlama sanatını değil unutma sanatını öğret; çünkü ben hatırlamak istemediklerimi hatırlıyorum ve unutmak istediklerimi unutamıyorum” — çn.

noktası hafızayı anıya karşı kullanmaktır. İki insan onlara belli bir hadiseyi hatırlatan bir yeri farklı nedenlerle görmemek isteyebilir. Birinin anmak diye bir şey olduğundan hiç haberi bile yoktur, o sadece hafızasından korkar. Gözden uzak olan gönülden de uzak olur diye düşünür; bir görmedi mi, unuttur gider. Öbürü tam da anmak istediği için görmek istemez. O, hafızasını sırf nahoş anılara karşı kullanır. Anıya akli iyi erse de buna ermeyen insanda pekâlâ düşünsellik vardır da, *consilia evangelica adversus casus conscientia*⁵ faydalanacak tecrübe yoktur. Hatta belki o bu nasihate bir paradoks nazarıyla bakmak isteyecek, ve ilk acıya dayanmaktan çekinecektir, ki bu yine de, tıpkı ilk kayıp gibi, daima tercihe şayandır. Hafıza tekrar tekrar tazelendiği vakit, ruh bu sayede, anıyı oyalayan bir sürü teferruatla zenginleşir. Velhasıl pişmanlık suçun bir anısıdır. Salt psikolojik açıdan bakıldığında, doğrusu ben polisin suçluyu pişmanlık duyma raddesine getirmemeye yaradığını düşünüyorum. Bir suçlu yapıp ettiklerini durmadan naklede naklede, tekrarlaya tekrarlaya, öyle bir hafıza ustalığı kazanır ki, hayatını ezber gibi bir çırpıda anlatacak duruma gelir, ki böylece anının düşünselliği yok olur. Sahiden pişman olmak ve özellikle de bir çırpıda pişman olmak büyük ölçüde düşünsellik icap ettirir; haliyle tabiat da insana yardımcı olabilir, ve hatırlamak bakımından kayda değmez olan gecikmeli pişmanlık çok kere en ağırı ve en derinidir — üretkenliğin tüm şartı anabilmekte yatar. İnsan artık üretken olmak istemiyorsa, ona tek hacet olan şey, anı yoluyla üretmek istemiş olduğu şeyin aynını hatırlamasıdır, ve o vakit üretkenlik imkansızlaşmış olur, yahut da insana öyle itici gelir ki, insan haliyle ondan bir an önce imtina etmeye bakar.

Esasında anı ortaklığı diye bir şey yoktur. *Quasi*⁶ nevinden bir ortaklık, anan insanın kendi nam ve hesabına kullandığı bir muhalefet şeklidir. Bazen anıyı en iyi harekete geçiren şey, insanın sanki birine içini açıyormuş gibi yapmasıdır, ancak bu samimiyetin gerisinde, anurun sırf kendinde kalmasına yara-

⁵ Kutsal Kitabın vicdan meselelerine karşı nasihatlerinden: Yeni Ahit, Matta İncili 5: 29-30; 18: 8-9.

⁶ Asılsız, uyduruk — çn.

yan yeni bir tefekkür gizlidir. Hafızaya binaen, insanlar karşılıklı yardım amacıyla tabii bir araya gelebilir. Ziyafetler ve doğum günü kutlamaları, sevgi simgeleri, ve nadide hatıralıklar bu cihetle münasiptir, ki bu, amaç itibarıyla, insanın okuduğu bir kitapta, kaldığı yeri hatırlamak için yaprağın köşesini kıvrması, yahut yaprağın köşesini kıvrarak kitabı tamamen okuyup bitirmiş olduğundan emin olması misali bir şeydir. Ancak anının cenderesini herkes yalnız başına sıkmak zorundadır. Haddizatında bunun hiç de fecaat bir tarafı yoktur. İnsan bir anıya hep tek başına sahip olduğu sürece, her anı bir sırdır. O insanın neyi andığını merak eden çok da olsa, o insanın anısı kendinedir, zahirî alenilik sırf hayalîdir.

Burada arz edilen hususlar beni birçok defa ve birçok şekilde ruhen de meşgul etmiş olan düşüncelerimin ve fikrî uğraşlarımın bendeki anısı mucibincedir. Burada nakledilmelerindeki sebep, vaktiyle yaşanmış bir hadiseyi anılaştırmaya, bir süre için eksiksiz hatırlamış ve bir ölçüde de anmış olduğum şeyleri bir anı olarak zihnime kaydetmeye kendimi şimdi hazır hissetmemdir. Hatırlayacak olduğum şeyler kapsam itibarıyla cüzi, dolayısıyla, hafızanın işi burada kolay olsa da, bunları anılarıma tam anlamıyla kaydetmem zor iştir, zira bu hususlar benim için, böylesi havadan sudan, kendilerinin kapris, çaresiz bir fikir diye nitelendirecekleri şeylere herhangi bir değer yüklenmesine muhtemelen gülümseyerek bakan olan saygıdeğer katılımcılar için olduğundan tamamen bambaşka bir hal arz eder. Evet, burada hafızanın benim için ne cüzi bir anlam ifade ettiğini, bu şeylerin bazen bana sanki onları hiç yaşamamışım da kendim icat etmişim gibi gelmesinden anlarım.

İştirakçisi olmaksızın iştirak etmiş olduğum bu ziyafeti çok geçmeden unutacağımı elbet bilirim ama yine de bana göre gerçekten *memorable*⁷ olan şey için kendime detaylı bir απομνημονευμα⁸ temin etmeksizin, onu salıvermeye kalkışmam. Anının erotik anlamına imtiyaz tanımaya çalışmış olsam da, hafıza için hiçbir şey yapmamışımdır. Anının konu-

⁷ Anmaya değer — çn.

⁸ Hatırat — çn.

mu zıddiyet itibarıyla tayin edilmiştir, ve ben zaten bir süredir anılan şeyi çevrenin zıddiyetiyle kaynaştırmaya çalışmışımdır. Şölenin yapılmış olduğu o harikulade aydınlatılmış yemek salonundaki pırıltıların yarattığı o ışık deryası şahane bir etki uyandırmıştır; ki o durumda anı kendine şahane olmayan bir zıddiyet temenni eder. İştirakçilerin sesindeki coşku, o cümbüş o curcuna, şampanya köpüklerinin neşeli fısırtısı sessiz, gözden uzak bir nisyan içinde daha iyi anılır. Konuşanların sesinden taşan zekâ bereketi huzur verici bir sükûnet içinde daha iyi anılır. Anının doğruca imdadına yetişmek için yapılan her teşebbüs beyhude olurdu ve beni taklitçiliğin nahos tadıyla cezalandırırdı. — O vakit de ben zıddiyete uygun olan çevreyi seçmiş olurdum. Ben ormanın kimsesizliğini seçtim, ama onun kendinin şahane olduğu bir vakitte değil. Gecenin sessizliği bu suretle iltimaslı olmazdı, çünkü o da şahanelik derecesinde olurdu. Ben tabiatın huzurunu tam da onun bizzat en az çalkantılı olduğu bir vakitte aradım. Dolayısıyla ben öğleden sonranın aydınlığını seçtim. Burada şahanelik mevcut olduğu takdirde, bu ruhen ancak uzaktan uzağa hissedilebilir; buna karşılık öğleden sonranın donuk ışığından daha yumuşak ve daha huzurlu ve daha teskin edici başka hiçbir şey yoktur. Ve hayata yeniden kazandırılan bir hastanın böyle teskin edici, iç açıcı ferahlığını araması gibi, ruhen çok çekmiş bir cefakârın böyle bir teselli araması gibi, ben de zıt bir sebeple, tam da zıddiyete mazhar olabilmek için, bunu aradım.

Gribs ormanında⁹ *Otteveiskrogen*¹⁰ denen bir yer vardır: Burayı ancak onu yakışığıyla arayan bulur; zira hiçbir yol haritasında yer almaz. Doğrusu bu adın kendisi bir zıddiyet içerir gibidir, zira sekiz yolun kesişme noktası nasıl bir kuytu oluşturabilir, işlek ve ayaküstü olan, gözden uzak ve gizli olanla nasıl bağdaşabilir? Ve üç yolun kesişimi abesliğe¹¹ delalet ettiğine göre, sekiz yolun kesişimi ne kadar abes olabilir? Ve de durum böyledir; gerçekten sekiz yol olsa bile, yine de orada

⁹ Kopenhag'ın kuzey batısındaki bir orman — çn.

¹⁰ *Sekiz yol köşesi* — çn.

¹¹ *Trivium*: Üç yol ağzı, önemsiz şey, abeslik — çn.

yalnızlık vardır; insan orada gözden uzak, gizlice, mahremce, kendini mahfuz bir alanın hemen yakınında bulur, ki buranın adı *Ulykkes-hegnett*.¹² Adın taşıdığı zıddiyet bu yeri sadece daha yapayalnız kılar, tıpkı zıddiyetin her zaman yapayalnızlığa götürmesi gibi. Sekiz yol, bol trafik, bir olanaktan, düşünce için bir olanaktan, ibarettir, zira bu yoldan, bir tarafından öbür tarafına *lente festinans*¹³ geçip giden küçük bir böcek haricinde, hiç kimse geçmez; bu yoldan, etrafı kolaçan ede ede, ama birini aradığı için değil, herkesten kaçınmak için, geçen o firari yolcunun dışında kimse geçmez, o firari ki, gizli barınağında bile, yolcunun birisinden bir haber alma hasretliği içinde olduğunu hissedemez, o firariye yalnız öldürücü kurşun yetişebilir, ki bu, karacanın şimdi neden sessizleştiğini elbet izah eder ama, neden o kadar huzursuz olmuştu bunu izah edemez; bu yoldan, nereden geldiği ve nereye gideceği bilinmeyen rüzgârın dışında hiç kimse gelip geçmez. İçe kapanıklığın avareyi gafil avlayan o ayartıcı el işaretine aldanan kimse bile, onu ormanın ücra köşelerine doğru çekip götüren o daracık patıkayı izleyen kimse bile: o bile, bir insanın, hiç kimsenin gelip geçmediği o sekiz yolun başında olduğu kadar yapayalnız değildir. Sekiz yol ve hiçbir yolcu yok! Sanki bu dünya hitam bulmuş da, geride kalan tek kişi, ölünce onu toprağa verecek hiç kimse olmayacağı müşkülüyle karşı karşıya kalmıştır; yahut da sanki bütün insanlar o sekiz yoldan yürüyüp gitmiş ve içlerinden birini geride unutmuştur! — Eğer şairin şu dediği doğrusuysa: *bene vixit qui bene latuit*¹⁴, o vakit ben herhâlde iyi yaşamışım demektir, zira benim kuytum iyi seçilmiştir. Ve şu muhakkaktır ki, bu dünya ve orada bulunan her şey göze hiçbir zaman bir kuytudan bakıldığı, ve insanın fark ettirmeden bakmak zorunda kaldığı vakit olduğundan daha iyi görünmez; ve şu da muhakkaktır ki, bu dünyada işitilmiş ve işitilecek olan her şey, bir kuytudan dinlendiği, ve insanın fark ettirmeden dinlemek zorunda kaldığı vakit kulağa en tatlı ve en büyüleyici gelir. Velhasıl, benim sık

¹² *Uğursuz alan*. Adı geçen ormanın güney doğusunda kalan bir alanın adı—çn.

¹³ *Aheste bir hızla*—çn.

¹⁴ *Kendini iyi gizlemiş olan iyi yaşamış demektir*. Ovidius, *Tristia*, 3. kitap, 4, 25—çn.

sık kuytu köşeme çekilmeye yeltenmiş olmam bundandır. Ben bunu önceden, çok önceden, biliyordum, şimdi sükûnete kavuşmak için geceye ihtiyaç duymamayı öğrendim, zira burada her şey daima sessiz sakin, daima güzel, lakin en güzeli bana sanki sonbahar güneşi öğle molası verdiği ve gökyüzü soluk bir maviye büründüğü; mahlukatın sıcağın ardından derin bir nefes aldığı; serinliğin çöktüğü, ve orman bir yanda dalgalanırken ovada otların hazla titreştiği; güneşin denizde serinlemek için akşamüzerini düşündüğü, yeryüzünün istirahat hazırlandığı ve şükretmeyi düşündüğü, ve tam vedalaşmadan önce, ormanı karartan ve ovayı daha da yeşerten o müşfik kaynaşım içinde birbirlerini anladığı vakitmiş gibi geliyor.

Ey dost ruh, sen ki buraları kendine yurt edinmişsindir, sükûnetimi hep bağrına bastığın için sana teşekkürler olsun, anılarla meşgul geçen o saatler için sana teşekkürler olsun, benim diye bellediğim o gizli barınağın için sana teşekkürler olsun! Orada sessizlik, gölgeler büyüdükçe, sükût arttıkça, artar: bir sihir gibi! Yine de sükûnet kadar sarhoş edici olan başka ne vardır! Zira ayyaş, kadehi dudaklarına ne kadar hızla götürürse götürsün, sarhoşluğu, her an artan sükûnetinki kadar hızla artmaz! Ve kadehin sarhoş edici muhtevası, yudum yudum içtiğim engin sükût denizinin yanında nasıl da tek bir damla gibi kalır! Ve şarabın tüm fışırtısı sükûtun gitgide şiddetlenen fokurtusuna kıyasla nasıl da geçici bir aldatmacadan ibarettir! Ama bu haz kadar hızla yok olan başka ne vardır — yeter ki bir konuşula görsün! Ve birden oradan çekilip alınmak kadar itici — ayyaşın ayılışından bile daha beter olan başka ne vardır, insan sükût içinde konuşmayı unuttuğu, kelimelerin sesi karşısında mahcubiyete kapıldığı, dili tutulmuş gibi kekelediği, şaşkın bir kadın gibi mecalsiz kaldığı, o an lafla aldatamayacak kadar aciz olduğu vakit! Onun için teşekkürler olsun sana, ey dost ruh, gafil avlanmayı ve engellenmeyi uzak tuttuğun için, zira engelleyenin özü pek fayda etmez. — Bunun üzerinde ne sık sık düşünmüşümdür! Bir insan suçsuzsa, mahşeri kalabalığın içinde suçlu olmaz; lakin tek başına sessizlik mukaddestir, bu yüzdendir ki onu bozan her şey suçlu olur, ve sükûtun iffetli beraberliği,

rencide edildiğinde, hiçbir özü hoş görmediği gibi, bunun ona izahların utanma duygusuna dokunduğundan daha fazla bir faydası dokunmaz. Benim başıma geldiğinde nasıl da acı vermişti, ruhunu kemiren bir acıyla, işlediği kabahatin: bir yalnızca engel olmuş olmanın, utancı içinde orada durmak! Sadece yalnızlığı haysiyetlice aramamış olan kişiye, gafil avlanmanın sadece ona bir faydası dokunabilir. Pişmanlık, ona ne olduğunu beyhude yere idrak etmeye çalışacaktır: bu suç tıpkı sükût gibi tarifsizdir. Sadece yalnızlığı yakışıyla aramamış olan kimseye, sadece ona bir faydası dokunabilir gafil avlanmanın, sanki bir çift sevgilide bir durum şekillendirecek güç bile yokmuş gibi. Hal böyle ise, o vakit insan kendini gözler önüne sererek Eros'a ve sevenlere hizmette bulunabilir, ama yine de bunun yararı, tıpkı suçun olduğu gibi, sevgililer için bir muamma olarak kalır. Engelleyene karşı öfkelerinden daha da bir kafa kafaya verirler, halbuki böyle yapmalarını ona borçludurlar. Lakin iki sevgili yalnızlığı yakışıyla arıyor ise, o vakit onları gafil avlamak ne kadar da çetin iştir, insan kendine nasıl da lanet yağdırabilir, tıpkı Sina'ya yaklaşan her hayvana lanet yağdırıldığı gibi!¹⁵ Kim olur da böyle hissetmez; gördüğü halde görünmez olan kim olur da sevgililerin başının üzerinde hazla pır pır eden bir kuş gibi olmayı, çığı tinsel sevginin¹⁶ habercisi olan bir kuş gibi olmayı, çalıların arasından süzülen, bakması iç gıcıklayan bir kuş gibi olmayı, Eros'u ayartan doğanın yalnızlığı gibi olmayı, insana gözden uzak olduğunu teyit eden o yankı gibi olmayı, diğerlerinin göçüp gittiğinin ve sevgilileri geride bıraktığının teyitçisi olan o uzak sesler gibi olmayı dilemez! Ve bu son dilek muhakkak ki en iyisidir, zira insan diğerlerinin gittiğini duyduğu vakit, yalnızlaşır. En yapayalnız durum *Don Giovanni*'de Zerlina'nunkidir; o yapayalnız değildir, hayır, o yapayalnız kalır; koronun uzaklaştığını duyarız, ve yavaş yavaş yok olan bu uzak seslerin içinde yapayalnızlık duyulur olur, ve yapayal-

¹⁵ Eski Ahit, Mısır'dan Çıkış 19: 12-13—çn.

¹⁶ *Elkov*. Bu sözcüğü Danimarkacada içerdği tüm alt anlamlarla Türkçeye tek kelime olarak çevirmek olanaksız. Dolayısıyla yerine göre sevda, yerine göre tinsel sevgi olarak çevirmeyi uygun gördüm—çn.

nızlık vücut bulur: Ey siz sekiz yol, siz sadece bütün insanları benden alıp götürdünüz ve bana sadece kendi düşüncelerimi geri getirdiniz.

O halde, şimdi son kez vedalaşırken sana selam olsun, güzel orman; sana selam olsun, küçümsenen öğleden sonra vakti, ki sende hiç yalan dolan yoktur, sen sabah vakti gibi, akşam vakti gibi, gece vakti gibi bir anlam taşımak istemezsin, lakin iddiasızca, tevazu içinde, kendin olmakla iktifa edersin, o andavallı tebessümünle iktifa edersin! Anının emeği daima kutsal olduğu gibi, bizzat yeni bir anıya dönüşerek yeniden tutsak etmesinde de bir kutsallık vardır; zira anının ne olduğunu bir kere anlamış olan insan ebediyen tutsak edilmiştir ve aynı şeye tutsak olmuştur; ve o anıya sahip olan insan ise tüm dünyaya sahip olmuş olsa olacağından da daha zengindir; ve yalnız doğurgan olan değil, asıl önemlisi ansımakta olan, kutlu bir ahval ve şerait içindedir.

Temmuz ayının sonlarına doğru bir gün, akşam vakti saat 10 sularında, iştirakçiler bu mahut ziyafette bir araya geldiler. Tarihini ve yılını unutmuşum; zaten bu tür şeyler sadece hafızayı ilgilendiriyor, anıyı değil. Anın tek ilgi hedefi ortam ve ortam kategorisi altında sınıflandırılan şeyler; ve asil şarabın, su zerrecikleri ancak bu suretle tebahhur ettiği için, çizgiyi aşarak inkişaf etmesi gibi, anılar da hafızanın su zerreciklerini yitirmesi suretiyle inkişaf eder: yine de anının bu suretle öyle olacak olması, güzide şarabın öyle olacak olmasından daha az hayal ürünü değildir. İştirakçiler beş kişiydi: baştan çıkarıcı lakabıyla bilinen Johannes, Victor Eremita¹⁷, Constantin Constantius ve adlarını tamamen unutmamış olsam da bu zaten oldukça ehemmiyetsiz olacak olan, lakin adlarını öğrenmemiş olduğum iki kişi daha. Bu ikisinin sanki hiçbir *propriumu*¹⁸ yoktu; zira onların sadece lakapları zikrediliyordu. Birine: Delikanlı diyorlardı. Yirmi yaşında ya var ya yoktu, ince ve narin yapılı, çok esmer biriydi. Düşünceli bir yüz ifadesi vardı, ama göze daha hoş geleni, çehresinde göze çarpan o hoş ve

¹⁷ Muzaffer Münzevi — çn.

¹⁸ Asıl adı, özel adı — çn.

sevimli ifadeydi, ki içindeki ruh temizliğinin aynası gibiydi, ve bu da onun tüm endamına hakim olan o hemen hemen kadınımsı mahmurluk ve apaçık ortadalıkla gayet iyi uyuşuyordu. Ama bu dış güzellik bir sonraki intibayla unutulup gidiyordu, ya da insan, kendini müdrik, veya daha zarif bir tabir kullanacak olursak, fikren mutedil yetiştirilmiş, kendi nefsinin gıdasıyla beslenmiş, dünyayla hiçbir alışverişi olmamış, ne tahrik edilip aşka getirilmiş ne de huzursuz edilip rahatsızlık verilmiş bir yeni yetmeyi nazarı dikkate alırken, bunu *in mente*¹⁹ tutuyordu. Aynen bir uyur gezer gibi, kendi davranış kurallarını kendisi koyuyordu, ve çehresindeki o sıcakkanlı, iyi niyetli ifadenin hiç kimseyle bir ilgisi yoktu, bu sadece onun temel ruh halini yansıtıyordu. Onun hakkında tam bir intiba edinmenin imkanı yoktu. Öbürüne de Modacı diyorlardı, ki bu onun gerçek hayattaki mesleği idi. En son modaya göre giyinmişti, bukleli saçlı ve parfümlüydü, buram buram *eau de cologne* kokuyor. Tavrı hareketi bir an gayet dengeli, ağırbaşlı iken, bir sonraki an hareketleri adeta dansvari bir hafiflik kazanıyordu, adeta havada süzülür gibiydi, ama cüssesi buna bir noktada sınır koyuyordu. En fesat lafları ederken bile sesinde hep esnaf ağzına özgü o zarif tatlılık vardı, ki bu ona herhâlde son derece itici geliyor olmalıydı, tek faydası dikbaşlılığını tatmin etmesi olabilirdi. Onu şu anda düşünürken, faytondan inip gayriihtiyari bir kahkaha attığını gördüğüm vakittekinden daha iyi anladığım muhakkak. Gelgelelim bir tutarsızlık yine de var. O bilmeden öyle davranmış ya da kendine hakim olamayıp, kendi iradesine boyu eğmekle adeta bir budala durumuna düşmüştü ama bu suretle kendini tam tatmin edememişti, zira tefekkür yine de aradan kendini gösteriverir.

Şimdi düşündüğümde, bu kabilden beş erkeğin böyle bir davet düzenlemiş olması bana neredeyse saçma geliyor. Aralarında Constantin Constantius da olmamış olsaydı hiçbir şeye benzeyeceği de yoktu. Konu bazen bir araya geldikleri bir pastanenin kuytu bir köşesinde açılmış, ama düzenleyiciliğini kimin üstleneceği sorusunun gündeme gelmesiyle tamamen

¹⁹ *Zihninde, aklında* — çn.

suya düşmüştü. Delikanlı dedikleri hemen diskalifiye edilmişti, Modacı'nın zaten vakti yoktu. Victor Eremita daha yeni evli olduğunu ya da boyunduruğa alıştırması gereken bir çift öküz satın almış olduğunu bahane göstermese de, bir istisna yapıp katılabilecek olsa dahi, bu işe ön ayak olmaktan imtina etmek zorunda olduğunu lisanımünasiple söyleyerek, “diyeceğini vakitlice demiş oldu.” Johannes onun bu sözünü çok yerinde buldu, zira onun fikrine göre bu ziyafeti hakkıyla düzenleyebilecek bir tek kişi vardı ki o da, sadece bir “yayıl” dendi mi, kendiliğinden masaya yayılıp, sofrada her şeyi hazırlayan o masa örtüsüydü²⁰. Gencecik bir bakirenin acele tarafından keyfini sürmek her zaman doğru kaçan bir şey değildi, bir ziyafeti bekleyecek vakti de yoktu, zaten umumiyet itibarıyla daha çok önceden bıkkınlık gelirdi. Lakin, bu ziyafet işi ciddiye alınacak ise, o vakit bir şartı vardı; *paa auf einmal einzunehmen*²¹ düzenlenecekti. Hepsi bunda mutabık kaldı. Yepyeni bir dekor kurulacak, ve kurulan her şey bilahare kaldırılacaktı — evet hatta bu işe başlanacağı masadan daha kalınlıktan evvel hissedilse bu daha da bir münasip olurdu. Geride hiçbir şey kalmamalı, dedi Modacı, sökülüp şapka yapılacak bir elbiseden kalan tek bir kumaş kırpıntısı bile; Hiçbir şey, dedi Johannes, zira hiçbir şey duygusal bir piyesten daha nahoş değildir, ve de ortalıkta palas pandıras ve arsızcasına gerçeğe dönmek isteyen bir şey olduğunu bilmekten daha tiksindirici başka hiçbir şey yoktur. Sohbet böylece kızıştığında, Victor Eremita birden ayağa kalktı, ortaya dikildi, elini emir verir gibi salladı, kolunu kadeh kaldırır gibi ileri uzattı, ve kadeh tokuşturur gibi yaparak şunları dedi: Kokusu duyularımı çoktan mest etmiş, hoş serinliği çoktan kanımı kaynatmış olan bu kadehle sizleri selamlar, hoş geldiniz derim, sevgili içki dostlarım, ve aynı kadehle hepinizin bu ziyafete lafıyla bile şimdiden yeterince doymuş olacağınıza kani olarak, sizlere afiyet şeker olsun dileklerimi tevdi ederim; zira Tanrı insanın gözünden önce midesini doyuruyor ama hayal tam

²⁰ Grimm Kardeşlerin *Dilek Masası* adlı masalına gönderme yapılıyor — çn.

²¹ İlaç prospektüsü tabiri. “Bir kerede alınacak” demek olsa da burada “bu iş bir kerelik olacak” anlamında kullanılıyor — çn.

tersini yapıyor. Ve akabinde elini cebine daldırdı, bir puro paketi çıkardı, içinden bir puro aldı ve içmeye koyuldu. Constantin Constantius onun mutlak güç gösterisi yaparak, planlanan ziyafeti asılsız bir yaşam parçası haline getirmek istemesine itiraz edince, Victor bunun gerçeğe dönebilecek bir şey olduğuna katıyen inanmadığını, ve bu husustan böyle önceden bahis açmış olmanın her hâlükârda bir hata olduğunu beyan etti. Ne olacaksa derhal olmalıydı; “derhâl” haliyle tüm kategoriler içinde en ulvisiydi, ve Roma dilindeki *ex templo*²² gibi payelendirilmeyi hak ediyordu, çünkü tanrısâlin hayat-taki hareket noktasıydı, zira derhal vuku bulmayan her şey kötülük içindi. Lakin bunlar tartışmak hiç içinden gelmiyordu; diğerleri başka türlü konuşmak ve hareket etmek istiyor ise, tek kelime etmeyecekti, ancak kendisinden daha fazla izahat bekliyor iseler, o vakit daha uzun konuşmasına müsaade edilmeliydi, lakin bir tartışmaya vesile olmayı hoş bulmuyordu.

Nitekim böyle de oldu, öbürleri ondan derhâl bunu istirham etti, ve o da şöyle bir konuşma yaptı:

Bir ziyafet haddizatında zor bir meseledir, zira mümkün mertebede zevk ve beceriyle dahi düzenlenmiş olsa, yine de başka bir şeye daha ihtiyacı vardır — yani, talihe. Benim burada kastettiğim, endişeli bir ev sahibesinin hemen aklına gelebilecek olan şey değil, hiç kimsenin mutlak surette emin olamayacağı başka bir şey: hissiyat ile ziyafetin küçük teferuatları arasında ahenkli bir etkileşim, o ince uhrevi nağme, hiçbir resmî müzisyene önceden ismarlanamayacak olan o içli müzik. Başlangıç yapmak bunun için risklidir, zira bir ters giderse, hem de belki derhâl, ta başlangıçtan itibaren, işte o vakit ziyafet hissiyat bakımından öyle kayba uğrar ki, tekrar kazanmak uzun vakit alır. Çoğu ziyafetin icatçısı ve hamisi sırf alışkanlık ve dikkatsizliktir, ve fikirsizliğin gözden kaçmasına neden eleştirisizliktir. Her şeyden önce, bir ziyafette hiç kadın bulunmaması gerekirdi. *In parenthesis*²³, burada “kadın” tabirini kullanıyorum, çünkü “hanımlar” demekten hiç hoşlanma-

²² *Hemen oracıkta, hemen / tam yerinde — çn.*

²³ *Parantez içinde belirteyim ki — çn.*

mışımdır, Grundtvig²⁴ bu kelimeyi o Grundtvig-vari, güm-bürtülü nutuklarında kullandığından bu yana, — velakin bunun bu meseleyle yine de bir alakası yok. Sadece Grek söylemde kadınlar bir dansöz güruhuymuş gibi kullanılabilir. Bir ziyafetin esası yemeğe içmeye dayandığına göre, orada kadına yer olamaz, zira kadın bunun hakkını veremez, verebilir ise, bu son derece yakışksız kaçır. Orada bir kadın var ise, yiyip içmenin hafife alınması gerekir. O vakit de yiyip içmek olsa olsa kadına özgü sudan bir iş, elleri meşgul edecek sıkıcı bir şey olabilir. Özellikle kırsal bölgelerde, hem de normal yemek vaktinden farklı vakitlere rast getirilen böyle sudan bir yemek faslı gayet hoş olabilir, ve böyle ise, bu daima karşı cinse mal edilebilir. İngilizlerin yaptığı gibi, içki faslı kızıışınca, karşı cinsin meclisten çekilmesi hiçbir şeye benzemez, zira her sistem bir bütün olmalıdır, benim sofraya oturmuş, çatalı bıçağı elime alış tarzım bile o bütünün bir parçasıdır. Misal, siyasi bir ziyafet tatsız bir ikilemdir. Ziyafetin ana unsurları hafife alınır, ve yapılan konuşmaların da *inter pocula*²⁵ anlamda olmaması beklenir. Bu noktaya kadar elbet mutabıkız, ve sayımızın da, o nefis kurala göre, “dokuzdan fazla, üçten az”²⁶ olmamak kaydıyla, münasipçe saptandığını biliyoruz. Şimdi ben havsalaya sığabilecek her şeyde en zengin bereketi talep ediyorum. Her şey hazırda bulunmasa dahi, bunun imkânı hemencecik el altında olabilmeli, evet hatta tüm ayarlılığıyla, kendi görünümünden de daha iç gıcıklayıcı bir şekilde orada masanın tam üzerinde, havada asılı gibi durmalı. Kibrit alacak hali yokken veya Hollandalılar gibi herkese ancak bir yalamalık şeker düşecek halde ziyafet vermeye kalkmak mı, eksik olsun. Diğer yandan benim talebimi yerine getirmek zordur; zira bütün yemeklerin her saygıdeğer üyenin beraberinde getirdiği o tarifi olanaksız hırsı uyandırıp tahrik

²⁴ Nikolai Frederik Severin Grundtvig (1783 - 1872). Danimarkalı yazar, teolog, şair, filozof, tarihçi, rahip. Danimarka modern eğitim sisteminin temelini atan kişi. Danimarka'da bireysel eğitim ve yaşam boyu eğitim felsefelerinin kurucusu ve halk okullarının babası olarak bilinir — çn.

²⁵ Burada *kadeh sohbeti* anlamında. Kelime anlamı: kadeh arası — çn.

²⁶ Yunan mitolojisinde dokuz ilham perisinden ve üç ana periden bahsedilir — çn.

edebilecek şekilde ayarlanması icap eder. Ben dünyevi verimliliğin, her şey ihtirasla arzulandığı anda filizlenecek şekilde emrimize amade olmasını talep ediyorum. Ben Mefistofeles'in masanın kenarına burguladığı tek delikten akıttığı şarabın bolluğundan da daha bol bereketli şarap talep ediyorum. Ben orman cinlerinin dağı sütunların üzerine diktiklerindeki, ve bir ateş denizinde dans ettiklerindeki de daha şehvani bir tablo talep ediyorum. Ben duyuları en fazla galeyana getiren şeyi talep ediyorum, ben bin bir geceye has o rayihanın nefis ferahlığından da daha harikuladesini talep ediyorum. Ben ihtirası şehvetle alevlendiren, ve doygun ihtirası yatıştıran bir serinlik talep ediyorum. Ben gürül gürül fışkıran bir pınarın durmak bilmez sevinç ve coşkusu talep ediyorum. Nasıl ki Maecenas bir pınarın şıkırtısını duymadan uyuyamamışsa, ben de o olmadan yiyemiyorum. Beni yanlış anlamayın, o olmadan kuru balık yiyebiliyorum da, bir ziyafetteyken onsuz bir şey yiyemiyorum, onsuz su içebiliyorum da, bir ziyafetteyken onsuz şarap içemiyorum. Ben bir uşak kadrosu talep ediyorum, seçmece ve latif, Tanrıların sofrasında oturuyormuşum gibi, yemek müziği talep ediyorum, yüksekte ve pesten, ve bana her an refakat etmesini talep ediyorum; ve sizlere gelince, aziz dostlar, burada inanılmaz taleplerim var. Bakın şöyle! Ben, bütün bu taleplerimden ötürü — ki bunlara karşı sebeplerim de bir o kadar çok — şuna kaniyim; ziyafet bir *pium desiderium*²⁷, ve ben bu itibarla bir tekerürden söz edilebilecek olmasından o kadar uzağım ki, ilk defası bile olamayacağını farz ediyorum.

Esasen bu sohbele iştirak etmemiş, ve ziyafetin suya düşmesi hususunda da bir şey dememiş olan tek kişi Constantin Constantius idi. Ona göre bütün bunlar laftan ibaretti. O farklı bir neticeye varmıştı, ve öbürleri gafil avlanırsa, fikrin pekâlâ tahakkuk ettirilebileceği kanaatindeydi. Sonra aradan zaman geçti, ziyafet de bu tartışma da unutulup gitti, ta ki bir gün iştirakçilere Constantin'den aynı akşam verilecek bir ziyafet için davetiye gelene kadar. Davetin sloganını bizzat Constantin belirlemişti: *in vino veritas*, çünkü elbette konuş-

²⁷ İçten istek, imkânsız ümit — çn.

malar yapılacaktı, sırf hasbihâlle kalınmayacaktı, lakin *in vino* haricinde konuşulmayacaktı, ve *in vinoda* olanı haricinde hiçbir hakikat duyulmayacaktı, zira şarap hakikat adına bir savunuydu, ve hakikat de şarap adına bir savunuydu. Seçilen mekân orman içerisindeydi, Kopenhag'ın biraz uzağında kalıyordu. Yemek yenilecek olan salon yepyeni dekore edilmiş, her tarafı tarınmayacak kadar değişmişti; bir koridorla salondan ayrılan küçükçe bir oda orkestra için düzenlenmişti. Bütün pencerelere panjurlar ve perdeler takılmıştı, ve bunların gerisinde pencereler ardına kadar açık duruyordu. Constantin bir de düşmüştü; akşama doğru faytonla gelmelerini salık veriyordu. Ziyafete gidildiği bilinince, hayal gücü ilk başta bunun tantana ve şaşaasına kapılabilecekse de, etraftaki tabiatın bıraktığı intiba buna fırsat bırakmayacak kadar güçlüydü. Constantin'in tek korkusu bunun mümkün olamayacak olmasıydı, zira her şeyi güzelleştirmeyi hayal gücü kadar iyi bilen hiçbir güç olmadığı gibi, kişi gerçeklikle temasta başarısızlığa düştüğünde her şeyi onun kadar berbat edebilecek hiçbir güç yoktur. Ancak bir yaz akşamında faytonla yol almak hayal gücünü tantana ve şaşaaya değil, tam tersi istikamete yönlendirir. İnsan görmese ve işitmese de, hayal gücü zihinde yine de gayriihtiyari olarak o akşamın samimi ve sıcak ortamına dair bir arzu ve hasretlik imajı yaratır, öyle ki insan genç kızları ve delikanlıları tarla işinden eve dönerken görür olur, hasat arabalarının telaşlı tangirtisini işitir olur, ovanın ta uzağından kopup gelen belli belirsiz bir böğürtüyü bile hasretliğe mal eder. Bu şekilde yaz akşamı kır yaşamını çekicileştirir, hırslı bir mizacı bile huzura boğar, en gelip geçici bir hayali bile otokton bir gurbetlik hissine gark ederek, yerlisi olduğu bu dünya ile iştigale sevk eder, en doyumsuz mizaca bile azla iktifa etmeyi öğretir, kişiyi hoşnut kılar, zira akşam vakti zaman durur ve ebediyet kalır. — Velhasıl onlar, yani davetliler, akşam vakti geldiler; Constantin biraz daha erken gelmişti. Şehir dışında civarda bir yerde kalan Victor E. at üstünde geldi, diğerleri faytonla; ve arabalarını tam kenara çekmişlerdi ki, bahçe kapısından içeriye yolcu dolu bir atlı araba daldı: neşe içinde dört genç işçi kalfası; hemen misafir edildiler ve bilahare en kritik anda tahrip timi olarak kullanılmak üzere

hazır olda bekletildiler; tıpkı tam aksi sebeple yangını derhal söndürmek üzere tiyatro binasında hazır duran itfaiye erleri gibi.

İnsan çocuk olduğu sürece onda, karanlık bir odada bir saat için bile olsa, ruhunu yüksek, beklentinin zirvesinde, tutabilecek kadar hayal gücüne sahiptir; insan bir kere yaşlandı mı, hayal gücü onu Noel ağacından, daha onu görmeden, bıkkınlık duymaya rahatça yeltendirebilir.

Çift kanatlı kapılar açıldı; şıkır şıkır ışıkların etkisi, üzerlerine boşanan bir serinlik dalgası, mis gibi yayılan baharatların büyüleyici kokusu, yemek düzeninin nefaseti, kapıdan içeri girenleri bir an etkisine aldı, ve aynı anda Don Giovanni'den bir parça çalmakta olan orkestranın hoş nağmeleri duyuldu, içeri girenlerin halleri değişti, üzerlerine ulvi bir hava geldi, ve etraflarını saran görünmez bir ruha karşı derin bir hürmet içinde, sanki hayranlıkla hayat bulmuş ve hayranlık duymak için tekrar dirilmişçesine, bir an duraladılar.

Mutlu anın hangisi olduğunu kim bilebilmiş, ondaki mest edici hazzı idrak edebilmiştir, ve birdenbire herhangi bir şey olacak, gayet ehemmiyetsiz olsa bile her şeyi altüst edecek kadar güçlü bir şey olacak diye korkusundan, kimin sesi soluğu kesilmemiştir! Kim elinde lambayı tutmuş ve yine de o mest edici hazzın sarhoşluğunu hissetmemiştir, tek yapması gereken şey dilemek olduğu için! Kim elinde davetkâr bir şey tutmuş da, bileğini onu derhâl salıverecek şekilde kıvraklaştırmayı öğrenmemiştir. — Velhasıl orada bir arada durdular. Sadece Viktor biraz ötede durmuş, kendine dalmıştı; içi ürpermiş, tüyleri adeta diken diken olmuş gibiydi; sonra kendini toparladı, ve içinden geçenlere şu sözlerle selam etti: Ey gözden gizli, neşeli, iç gıdıklayıcı nağmeler, sizler beni sessiz sakın gençliğimin yapayalnızlığından çekip çıkardınız, beni aldatıp ondan mahrum ettiniz, ki bu, Elvira baştan çıkarılmamış da kendisi ihtirasla arzulamışçasına dehşet verici! Ölümsüz Mozart, ben her şeyi sana borçluyum; ama hayır, henüz sana her şeyi borçlu değilim. Lakin tamamen ihtiyarladığım vakit, tabii eğer o vakti görürsem, yahut 10 yaş daha yaşlandığım vakit, tabii eğer o vakti görürsem, yahut da öleceğim vakit, ki bunun muhakkak olacağını biliyorum, işte o

vakit böyle diyeceğim: Ölümsüz Mozart, ben her şeyi sana borçluyum; işte o vakit, gönlümdeki ilk ve tek hayranlığın tüm gücüyle gözler önüne serilmesine izin vereceğim, canımı almasına izin vereceğim, ki o bunu zaten sık sık yapmak istemiştir. O vakit evimi hale yola koyardım, o vakit sevdiğimi dikkate alırdım, o vakit sevgimi itiraf ederdim, o vakit her şeyi sana borçlu olduğumu kesin kabullenirdim, o vakit de ben artık senin değil, bu dünyanın da değil, sadece ölüm düşüncesindeki ciddiyetin mülkiyetinde geçmiş olurdum! — Şimdi orkestradan, hazzın doruğa ulaştığı kısmın, Elvira'nın acı dolu şükran şarkısının üzerinden teşrifatla bir şekilde atlayıp geçen davetnamenin nağmeleri duyuldu, ve Johannes: *viva la liberta*²⁸ sözünü hafiften tumturaklı bir havada tekrarladi; — *et veritas*²⁹, dedi Delikanlı; ama her şeyden evvel *i vino* diyerek onların sözünü kesti Constantin, ve o arada sofraya geçip yerine oturdu ve diğerlerini de sofraya buyur etti.

Bir ziyafet vermek ne kadar da kolaydır, ve buna rağmen Constantin bir daha asla bu işe kalkışmayacağına yemin billah etmişti! Hayran olmamak ne kadar da kolaydır, ve gene de Victor bir daha asla hayranlığını ifade etmeyeceğine yemin billah etmişti, çünkü hezimet, harp malulü olmaktan daha dehşet vericidir! Arzulamak ne kadar da kolaydır, insanın bir sihirli değneği olduğu vakit, ve gene de zaman zaman yokluktan ölmekten daha dehşet vericidir!

Sofrada yerlerini aldılar. Ve daha o anda, adeta bir çırpıda, bu küçük meclis kendini o engin zevk denizinin ortasında buldu. Herkesin bu ziyafete dair kendi düşüncesi, kendi temennisi vardı, herkes ruhunu, onlara olanca bereketiyle sunulmuş olan ve ruhun üzerinde süzüldüğü bu zevke kaptırmıştı. Usta arabacı homurdanan at sürüsünü bir çırpıda harekete geçirmesinden, ve aynı hizada tutmasından tanınır; terbiye görmüş küheylan yay gibi ayağa fırlamasından tanınır: misafirlerden bazıları belki böyle değildi ama Constantin iyi bir mihmandardı.

²⁸ Özgürlük çok yaşa. W.A. Mozart'ın *Don Giovanni* operasından bir replik, 1. perde, 20. sahne — çn.

²⁹ Hakikat — çn.

Sonra yemek yediler. Sohbet kâh misafirlerin başına taç oldu, ona bezenip oturdular, kâh yemeklere, kâh şaraba gönül verdi, kâh kendi içine gömüldü, kâh bir anlam taşır gibi oldu, kâh hiçbir anlam vermedi. Kâh bir düşünce uyanır gibi oldu, sadece bir defa açıp hemen kapanan latif, narin bir çiçek gibi; sonra sofradan bir nida duyuldu: “bu yer mantarları harikulade”; ve ardından ev sahibinin kıvançlı haykırışı yükseldi: “Ah bu Château Margeaux!”³⁰ Yemek müziği o gürültünün arasında kâh kayboldu, kâh tekrar duyulur oldu. Sofraya yeni bir yemek geldiği veya şarap açılıp adının sanının söylendiği en belirleyici anda, uşak kadrosu olduğu yerde *i pause*³¹ durdu, hemen ardından yine telaşa daldı. Kâh bir saniyelik bir sessizlik oldu, ve o vakit misafirlerin üzerine müziğin o cana can katan ruhu yeniden yayıldı. Kâh içlerinden biri atak bir fikirle sohbeta hâkim oldu ve diğerleri onu izledi, yemek adeta unutuldu, hemen ardından müziğin neşeyle coşan nağmeleri duyuldu; kâh sırf bardakların şingirtisi ve tabakların tıngirtisi duyulur oldu, ve yemek faslı sessizlik içinde, sırf müziğin desteğiyle sürdü, ve müzik neşeyle başa geçti ve sohbetin yolunu açtı. — Bu minval üzere yemeklerini yediler.

Söz dili bir ziyafette kof da olsa, bir çırpıda, o kadar mana veren sesler uyumunun yanında nasıl da fakir kalır, öyle ki bu bir sahne gösteriminde bile dile getirilemez, dilin kelimesi kıtmış gibi gelmesi bu yüzdendir; ve yine de söz dili, isteklerin emrine amadeyken nasıl da zengindir, gerçekliği tanımlarken olduğuna kıyasla.

Constantin, oradaki mevcudiyetinin esasen fark edilmez olduğu heryerdeliğinden, sırf bir kez sıyrıldı. Daha ilk başta onlara, “ziyafetlerde kadınla erkeğin hep bir arada oturduğu o keyifli devirleri yad etmek üzere”, vaktin içki meclislerinde terennüm edilmiş olan eğlenceli şarkılardan birini söyledi, ve bu düpedüz parodik bir etki yarattı, ki belki amaç da buydu; iş tam çığıından çıkmak üzereydi ki, Modacı: “Bir gün gelin yatağına girecek olursam, lay-lay-lay,” şarkısını söylemelerini istedi. Birkaç çeşit yemek yendikten sonra, Constantin bu zi-

³⁰ Dünyanın en güzel ve en pahalı Bordeaux şarabı olarak bilinir — çn.

³¹ Hazır ol vaziyette, tetikte — çn.

yafete herkes birer konuşma yaptıktan sonra son vermeyi tek-
lif etti, lakin lafı öyle fazla dağıtıp, muallakta bırakmayacak-
lardı. İki şart öne sürdü. Birincisi, konuşmalara yemek faslı
bittikten sonra geçilecekti, ikincisi de, hiç biri şarabın gücünü
hissedebilecek kadar içmeden, ya da sair zaman söylemeye
meyilli olmadığı şeyleri akıcı olarak söyleyebilecek raddeye
gelmeden evvel konuşma yapmayacaktı, dolayısıyla lafla dü-
şünce arasındaki ilişkinin habire hıçkırıklarla kesilmesine ha-
cet kalmamış olacaktı. Dolayısıyla herkes konuşmasını yap-
madan evvel, kendisinin bu raddeye gelmiş olduğunu, res-
men beyan edecekti. Şarabın etkisi kişiden kişiye değiştiği
için, içilecek miktar serbestti. Johannes buna itiraz etti. O hiç
sarhoş olmazdı, hele hele belli bir noktadan sonra, ne kadar
içerse o kadar ayıklaşırdı. Victor Eremita, sarhoş olmama hu-
susuna deneyici bir düşünceyle yaklaşmanın, sarhoşluğu en-
gellediği kanısındaydı. İnsan sarhoş olarsa bu kendiliğın-
den olmalıydı. Şarabın şuur üzerindeki muhtelif etkilerine
dair hususları ele aldılar, bu arada aşırı şarap alımının çok
mütefekkir kimselerde kendini göze batıcı bir *impetus*³² olarak
değil, tam aksine göze batıcı bir soğukkanlılık olarak belli et-
tiğine değindiler. Sıra yapılacak konuşmaların içeriğine gelin-
ce, Constantin tensel sevgi ya da kadın erkek ilişkisi diye
önerdi, lakin aşk hikâyeleri anlatılmayacaktı, yine de arz edi-
len bakış açısına dayanak olacak hikâyeler zikredilebilirdi.

Koşullarda mutabakat sağlandı. — Bir ev sahibinin misa-
firleri üzerindeki adil ve mantıklı talepleri cümleten yerine
getirildi: yediler, içtiler de içtiler ve sarhoş oldular, İbranicede
dedikleri gibi, neşeyle içtiler³³.

Tatlı ikramı yapıldı. Victor'un gürül gürül fışkıran bir pı-
narın sesini dinleme talebi, zaten o konuşmadan bu yana ha-
tırından çıkmıştı, yerine gelmemiş olsa da olurdu, şansına
şimdi şampanyalar köpüre köpüre su gibi akıyordu. Saat
12'yi vurdu; ve o vakit Constantin sükût buyurdu; Delikanlı-
yı, bir elinde kadeh, şu sözlerle selamladı: *quod felix sit fa-
ustumque*³⁴, ve ilk olarak konuşmaya davet etti.

³² Burada *fevrilik* anlamında — çn.

³³ Eski Ahit, Yaratılış 43: 33 — çn.

³⁴ Mutluluk ve bol şans getirmesi dileğiyle — çn.

Delikanlı ayağa kalktı; şarabın gücünü hissettiğini beyan etti, ki bu zaten bir ölçüde belliydi; zira yüzüne kan hücum etmişti, şakakları zonk zonk zonkluyordu, dış görünüşünde yemekten önceki letafet kalmamıştı. Şöyle konuştu:

Eğer şairlerin dediğinde hakikat payı var ise, sevgili içki dostlarım, o vakit kara sevda muhakkak en ağır acıdır. İspata hacet var ise, o vakit sevgililerin dediklerine dikkat edin, ki onlar bunun ölüm, bir tür ölüm olduğunu söylerler, ve buna ilk seferinde dört gün inanırlar; ikinci seferinde ölüm olduğunu söylerler, üçüncü seferinde ölüm olduğunu söylerler, ve nihayet bir gün ölürlər — kara sevdadan; zira kara sevdadan öldüklerine hiç şüphe yoktur, ve sevdanın canlarını üç kerede alabilecek olması, dişinin kök salmış azı dişini üç kerede çekebilmesine benzer. Ama eğer ki kara sevda bu suretle bir tür ölüm ise, o vakit hiç sevmemiş, ve dolayısıyla işi sadece günü gelince sırf bir sefer, ve bereket versin ki kara sevdadan olmadan, ölmeye kadar vardırarak biri olarak benim ne kadar da bahtsız olmam gerekir! Ama en büyük bahtsızlık belki de tam bu ise, o vakit benim ne kadar da bahtsız olmam gerekir! Ki o vakit sevdanın anlamının (zira ben renklerden bir kör gibi söz eden biriyim) herhâlde onun bahtiyarlığı demek olması icap eder, ki bu da gene, sevdanın bitişinin sevenin ölümü oluşuyla ifade bulur. Ben bunu hayat ve ölümü birbiriyle bağtılandırarak bir düşünce deneyi olarak görürüm. Ama sevda bir düşünce deneyinden ibaret kalacaksa, o vakit sevgililerin kalkıp da gerçekten birbirine tutulması tabii gülünç olur. Öte yandan bu gerçekte olacak ise, o vakit sevgililerin buna dair dediğini gerçekliğin ispatlaması gerekir. Zira denilen duyulsa da, duyulan ya da algılanan şey gerçekte olan mıdır? Daha burada, sevdanın insanı bir çelişkiler yumağı içine düşürdüğünü görürüz; ehillerin bundan farklı olup olmadığını bilmem ama bana sanki insanı en alışılmadık bir çelişkiler yumağı içine düşürmüş gibi gelir. İnsanla insan arasındaki hiçbir ilişki, düşünsellik üzerinde sevdanın yaptığı gibi hak talep etmez, ve yine de onda bundan hiç eser olmadığı varsayılır. Ben sevdadan bu kadarıyla bile korkarım, çünkü benim üzerimde de, duyar gibi olmadığım bir bahtiyarlığı, ve duyar gibi olmadığın bir acıyı yağlandıra ballandıra anlattırarak kadar

hâkimiyet kuracağından korkarım. Burada bu sözleri sarf ediyorsam nedeni sevdadan söz etmem istirham edildiği içindir, her ne kadar bu işin acemisi dahi olsam, ben burada bu sözleri bana eski Yunan şölenleri kadar nezih gelen bir ortamda sarf ediyorum; zira aksi takdirde bunlardan söz etmeye istekli biri değilim, ben hiç kimsenin mutluluğunu bozmayaya istekli değilim, ben kendi düşünceleri kendine yeten biriyim. Bu, ehillerin gözünde budalalıktan ve örümcek kafalılıktan ibaret olabilir, cehaletim nasıl sevillebileceğine dair kimse-den hiçbir zaman ders almamış ya da ders almaya istek duymamış olmamla, bir kadını, erkeklik olsun diye, gözle bile rahatsız etmeyip, gözlerimi daima önüme eğmiş, lakin bunu, kendimi pençesine teslim ettiğim gücün neye delalet ettiğini iyice tahkik etmeden önce, herhangi bir intibaya kapılmaya yeltenmeksizin yapmış olmamla izah edilebilir.

Constantin burada onun sözünü keserek, başından hiç aşk hikâyesi geçmemiş olduğunu kabullenmiş olmakla, konuşma hakkını da kaybetmiş olduğunu ifade edince, Delikanlı, sair zaman her sükût emrine ne zaman olursa olsun memnuniyetle boyun eğceğini, zira esasen konuşma yapmanın ona çok kere sıkıcı geldiğini, ancak burada hakkını savunmak istediğini beyan etti. Hiç aşk hikâyesi yaşamamış olmak da başlı başına bir aşk hikâyesiydi, Eros'tan söz etmenin, tam da bunu açık açık diyebilmiş olanın hakkı olması icap ederdi, çünkü düşünce itibarıyla münferit bireylerle değil, bütün cinsle ilişkide olduğu söylenebilirdi. Velhasıl söz hakkı tanındı, ve konuşmasına devam etti.

O halde şimdi, konuşma hakkım hususunda tereddüt yaratıldığına göre, bu tereddüt tabii beni sizlerin kahkahalarından uzak tutmaya yaramıştır, zira şunu iyi biliyorum ki, bir pipo sahibi olmayan adam nasıl ki çiftlik ameleleri arasında erkekten sayılmazsa, sevişmeyi hiç denememiş adam da erkek milleti arasında erkekten sayılmaz. Kahkaha atmak isteyen varsa, buyursun atsın, bana göre ana husus düşüncedir ve öyle kalacaktır. Yoksa acaba tensel sevginin, üzerinde önceden değil, ancak sonradan düşünülen yegâne şey olma ayrıcalığı mı vardır? Eğer bu böyle ise, şayet ben, seven biri olarak, sonradan olduğu üzerinde sonradan düşünebilecek ol-

saydım, o vakit ne olurdu? İşte! Ben bunun içindir ki tensel sevgi üzerinde önceden düşünmeyi seçerim. Sevgililer de muhakkak ki bunun üzerinde önceden düşünmüş olduklarını söyler, ama öyle değildir. Onlar sevmenin bir insanın mayasında olduğunu farz ederler, ama tabii bu tensel sevgi üzerinde düşünmek değil, kendine bir sevgili edinmeye hazır olmak için bunu böyle farz etmektir.

Tefekkürümün tensel sevgiyi kavramak istediği her yerde, ben yalnız çelişkiyi muhafaza ederim. Bazen sanki bir şey beni es geçmiş gibi olur, ama nedir, bunu söyleyemem, buna karşılık tefekkürüm buradaki çelişikliği bana derhâl gösterebilir. İşte, bu benim Eros'u tefekkür tarzıma göre, havsalanın alabileceği en büyük çelişiklik, ve bir o kadar da komiktir. Biri diğerine tekabül eder. Komiklik her zaman çelişiklik kategorisinde yatar, ki bu hususu burada ayrıntılayamayacak olsam da, size burada tensel sevgideki komikliği göstermek istiyorum; benim burada sevgiden anladığım şey erkek ve kadın arasındaki ilişki, yani benim burada düşündüğüm şey Grek anlayışında olduğu misal, Platon'un öylesine nefis metihler düzdüğü Eros değil: lakin ona göre kadını sevmenin bahis konusu olabilmesi o kadar uzak bir ihtimal ki, bu olsa olsa laf olsun diye söylenebilecek bir şey olabilir, ve hatta öyle ki, genç erkekleri sevmeye kıyasla kusur addedilir. Ben tensel sevgi bir üçüncü şahıs için komiktir diyorum, başka da bir şey demiyorum. Sevenlerin üçüncü şahıslardan hep nefret etmesi bundan mıdır, onu bilemem; ama şunu biliyorum ki, tefekkür daima bir üçüncü şahıstır, ve bu yüzdendir ki ben, tefekkürümde de kendime karşı üçüncü şahıs konumunda olmaksızın sevgi duyamam. Bu da, herkes bir bakıma her şeyden şüphe ettiğine göre kimseye yadırgatıcı gelemmez, ki benim yaptığım bir tek tensel sevgi hususunda her şeyden şüphe etmek; diğer taraftan insanın her şeyden şüphe etmiş ve yine kesin kanaate ulaşmış, lakin yardımını sayesinde kurtuluşa ermeyi zaman zaman hasretle dilediğim düşüncemi kösteklemiş olan güçlülere dair hiçbir zaman tek kelime etmemiş olması bana yadırgatıcı gelir, onun için benim bazen onun yardımıyla, ilkin güçlülükleri düşünmüş, yani şüphe etmek uygunda malum olmamış, ve bilahare her şeyden şüphe etmiş, ve

aynı şekilde, izah etmek uykusunda malum olmadan her şeyi bilahare izah etmiş olanının yardımı sayesinde ferahlık bulmayı canıgönülden dilediğim olmuştur. O halde dikkatinizi bana verin, sevgili içki dostlarım, ve eğer kendiniz seven durumundaysanız, siz siz olun yine de sözümü kesmeyin, açıklamalarımı dinlemek istemediğiniz için beni susturmayın, ben nasılsa bir kere lafa başlamışım, siz daha iyisi yüzünüzü öteye çevirin ve başka tarafa bakarak dinleyin diyeceklerimi, içimden gelenleri.

Her şeyden önce ben bütün insanların tensel sevgi duymasını ve duymak istemesini, ve yine de sevebilirliğin, tensel sevginin asıl odağının, ne olduğunu hiçbir zaman öğrenememiş olmasını komik buluyorum. Sevmek lafını bir tarafa bırakıyorum, zira bununla hiçbir şey denmiş olmaz, lakin lafı bir açılmaya görsün, ilk soru insanın neyi seveceği olur. Buna, insanın sevebilir olanı seveceği dışında verilecek hiçbir cevap yoktur. Yani Platon'a uyarak, insanın iyiyi seveceği şeklinde cevap verilirse, o vakit insan tüm erotik sahayı tek adımda aşmış olur. Ama belki insan güzeli seveceği şeklinde bir cevap da verebilir. Ben eğer kalkıp da sevmenin güzel bir beldeyi, güzel bir tabloyu sevmek mi olduğunu soracak olsaydım, o vakit insan erotik olanın erotiğin sahasıyla ilintili bir tür olmayıp, tamamen kendine mahsus bir şey olduğunu derhâl görürdü. O halde bir sevgili, içinde ne kadar çok sevgi barındırdığını hakkıyla ifade etmek için şöyle diyecek olsaydı: Ben güzel beldeleri, ve sevgili Lalage'mi³⁵, ve o güzel dansçıyı, güzel bir atı, kısacası güzel olan her şeyi severim, — o vakit Lalage, aksi halde ondan hoşnut olsa da, onun bu methiyesinden hoşnut olmazdı, güzel bir kadın olsa da; ve gelin şimdi Lalage'nin güzel olmadığını farz edelim, acaba bu sevgili onu gene de sever miydi? O vakit şimdi ben erotik olanı, Aristophanes'in: Tanrılar insanı tıpkı dil balığı gibi iki parçaya ayırmıştır, ve bu ayrık parçalar birbirinin peşindedir, dediğinde olduğu misal bir ayrıklıkla ilintileyecek olsaydım, o vakit gene burada akıl sır erdiremeyeceğim bir şeyle burun buruna gelirdim, ve bu hususta Aristophanes'ten medet

³⁵ Antik Roma'da bir kadın adı. Bkz. Horatius, *Oder*, 1. cilt — çn.

umabilirdim, ki o söylevinde düşüncenin durmasını gerektirecek hiç bir neden olmadığı için düşünmeye devam eder, ve Tanrıların aklına insanı üç parçaya ayırmanın daha da eğlenceli olacağının gelebilmiş olacağını düşünür. Daha da eğlenceli olacak diye — ben tensel sevgi insanı başkalarının gözünde olmasa da Tanrıların gözünde gülünç duruma düşürür demekte haklı olmaz mıyım? Yine de ben erotik olanın potansiyelinin kadınlık ve erkeklik arasında yattığını varsayacağım, peki bundan ne çıkar? Şayet sevgilisi sevgili Lalage'sine: seni kadın olduğun için seviyorum, haddizatında herhangi bir kadını da sevebilirdim, o çirkin Zoe bile olsa olurdu, diyecek olsa, güzel Lalage rencide olurdu. O halde sevilebilir olmak nedir? Benim sorum budur, ama vahim olan buna cevap verebilecek birinin hiç çıkmamış olmasıdır. Sevene sorarsan o kendi hesabına her zaman bunu bildiğine inanır, lakin kendisini bir başkasının gözünde anlaşılır kılamaz, ve birçok sevgiliye kulak vermiş olan insan, hepsi aynı şeyden söz ediyor olsa da, içlerinden ikisinin bile aynısını söylemediğini görür. Sonu insanı tam bir çıkmaza sokmakla bitecek, yani, sonunda insana, bir sevenin en tumturaklı sözlerine kulak verirken dahi, sevginin asıl ilgi odağının sevgilinin güzel ayakları ya da seven erkeğin hayranlık timsali kaytan bıyıkları olduğunu söyletecek o tamamen budalaca açıklamalar bir yana bırakılırsa, o ilkin bir sürü teferruattan bahis eder, ama sonunda: "ondaki o sevgiye layık tabiat," der, ve söz kızıştığı vakit de: "ondaki o ne olduğunu kestiremediğim açıklanamazlık," der. Ve bu söz bhusus güzel Lalage'nin gönlünü hoş edecektir. Benim gönlümü hoş etmez, zira ben tek kelime bile anlamam, ama bu sözün çifte çelişki içerdiğini saptarım, bu kısmen sözün *izah edilemez olan* ile son bulmasından, kısmen de onda *son bulmasından* dolaydır, zira izah edilemez olanda son bulmak isteyen her kimse esasında, hiç başka şey demeyip oradan başlamakla en doğrusunu yapar, bu suretle işkillenmez. İzah edilemez olanla başlar ve başka şey demez ise, bu onun acizliğini göstermez, zira menfi anlamda bu gene de bir izahtır, lakin kişi başka şeyle başlar da izah edilemez olanda son bulur ise, o vakit bu onun acizliğini gösterir.

Velhasıl, sevmek — işte, sevilebilir olmak buna tekabül

eder, ve sevilebilir olan izah edilemez olandır. Kulağa yakın geliyor olabilir ama tensel sevginin avına sarılış tarzından bir nebze bile daha fazla izah edilebilir gibi değildir. Şayet etrafta insanlar birbiri ardına küt diye düşüp ölseydi, yahut ihtilaçlarla kıvranıp çırpınsaydı da, nedenini kimsecikler bilemezdi, kim olur da paniğe kapılmazdı? Ama tensel sevgi hayata tam böyle sarılır, ancak insan bundan paniğe kapılmaz, çünkü sevgililer şahsen bunu en yüce mutluluk addederler; tam aksine gülecekleri gelir, zira komik ve trajik olan daima birbirine tekabül eder. İnsan bugün biriyle konuşur, onu iyi kötü anlar, öbür gün yabancı dillerle³⁶ ve alelacayip jestlerle konuşur — sevdalanmıştır. Eğer tensel sevginin göstergesi: ilk karşısına çıkanı en iyisidir diye sevmek olsaydı, o vakit insanın tam izah edememesi anlaşılabilir bir şey olurdu, lakin tensel sevginin göstergesi: tek birini, tüm dünyada tek birini sevmek olduğuna göre, böylesine muazzam bir kopuş hareketi, hiçbir şey izah etmiyor diye olmasa da, dinlemesi fazla karmaşık ve sıkıcı olacak diye kulak vermekten imtina ettirebilecek nedenlerden ötürü bir diyalektik içerebilir gibi görünür. Ama hayır, seven katiyen hiçbir şey izah edemez. Yüzlerce ve yüzlerce kadın görmüştür, belki yaşı ilerlemiştir, hiçbir his duymamıştır, birden onu görür, onu, o tek birini — Cathrine'i. Bu komik değil midir; tüm hayatı yüceltip güzelleştirerek bambaşka yapacak olan şeyin: tensel sevginin, içinden koskoca bir ağacın yetiştiği bir hardal tohumu³⁷ gibi olmaması, ama ondan daha bile azı, temelinde bir hiç olması komik değil midir; bir tek öncül kriter bile belirtilemez, sanki, misal, fenomenin devreye girdiği belli bir yaş varmış gibi, ve de niçin onu, tam da onu, tüm dünyada bir tek onu — ama katiyen "Adem'in Havva'yı seçtiğinde olduğu gibi, ortada başka hiç kimse olmadığı için değil" — seçtiğine dair hiçbir neden belirtilemez. Yahut sevgililerin verdiği izahat bilmukabele komik değildir, veya daha doğrusu, tam da komik olana parmak basmaz. Sevda insanı kör eder derler ve fenomeni bununla izah ederler. Eğer karanlık bir odaya bir şey almak

³⁶ Yeni Ahit, Elçilerin İşleri 2: 4 — çn.

³⁷ Yeni Ahit, Matta İncili 13: 31-32; Markos İncili 4: 30-32 — çn.

için giren birine yanına bir ışık almasını salık vermiş olsam da bana: hiç ehemmiyeti yok, onun için yanıma ışık almama gerek yok, diye karşılık verseydi; ha işte! o vakit onu mükemmelen anlardım. Lakin aynı insan beni kenara çekip de gizlice içini açmış, girip odadan alacağı şeyin ziyadesiyle önem arz ettiğini, onun için bu işi ancak körü körüne yapabileceğini söylemiş olsaydı — ha işte! o vakit acaba bendeki bu aciz beşer kafa o laftaki yüksek dozlu retoriğı kavrayabilir miydi? Her ne kadar ben, onu rencide etmemek için, gülmekten imtina etmiş de olsam, o daha bana arkasını döner dönmez kendime zor hâkim olabilirdim. Ancak sevdaya kıs kıs gülen hiç kimse yoktur; lakin ben o duruma, Yahudiyle aynı duruma, düşmek istemem, o hikâyesini anlatıp bitirdikten sonra: gülen kimse yok mu, demekle kendini zor duruma düşürmüştür. Velakin ben, o Yahudi gibi, esas noktayı es geçmedim, ve ben şahsen gülecek olursam, benim gülüşüm birini rencide etmek istemekten çok uzaktır. Tam aksine, ben, duydukları sevdanın başka sevdalılara kıs kıs gülebilecek kadar geçerli nedenlere dayandığını sanan budalaları hakir görürüm; zira tensel sevgi hiç anlaşılabilir olmadığına göre, her bir sevgili aynen bir diğeri kadar gülünçtür. Ayrıca ben bir erkeğın genç kızların arasında kendine layık olanını bulmak için gözlerini kibirle onların üzerlerinde gezdirmesini, veya bir genç kızın da, bu tür insanlar bir varsayım içinde kararsızcasına, sırf sonlu düşüncelerle haşır neşir diyerek, kibirle boynunu dikip kılı kırk yarmasını, bir o kadar bayağı ve küstah bulurum. Hayır, beni haddizatında meşgul eden şey tensel sevgidir, onun bana gülünç gibi gelmesidir, ve ben bu yüzden ondan korkarım, kendime karşı ya da insanları böyle mayalamış olan Tanrıların gözünde gülünç duruma düşeceğim diye korkarım. Yani eğer tensel sevgi gülünç ise, o vakit ben ister bir prensesi ister bir hizmetçi kızı elde edeyim, bu eş ölçüde gülünçtür, ve gülünç değil ise, o vakit bir hizmetçi kızı sevmek de gülünç değildir, zira sevillebilir olan ne de olsa izah edilemez olandır. İşte ben bu yüzden tensel sevgiden korkarım, ama yine de burada tensel sevginin gülünç olduğunun bir kanıtını da görmüş olurum, zira benim korkum öyle alışılmadık bir trajik türden ki, tam da komik olana ışık tutar. Bir tuğla duvar yıkılacağı vakit

bir levha asılır, ve ben uzağından geçerim; bir çit boyandığı vakit bir uyarı işareti konur, bir arabacı birini az kaldı ezeceğı vakit: dikkat! diye bağırır, bir evde kolera vakası oldu mu, kapının önüne bir asker dikilir vesaire vesaire; demek istediğim, bir tehlike oldu mu, tehlike belirtilir, ve insan bunun emarelerine dikkat ederek ondan kaçınmayı başarır. O halde ben tensel sevgi yüzünden gülünç duruma düşmekten korktuğuma göre, haliyle onu da bir tehlike addetmiş olurum, peki ondan kaçınmak için şimdi ne yapmam icap eder, yahut bir kadının bana aşık olma tehlikesinden kaçınmak için ne yapmam icap eder? Aman bu mağrur düşünce benden uzak olsun, her kızın aşık oluvereceğı bir Adonis olmak mı (*i relata refero*³⁸, zira ne demeye geldiğine benim aklım ermez), Tanrılar göstermesin; lakin sevmeye layık olmanın ne olduğunu bilmediğime göre, bu tehlikeden kaçınmak için nasıl hareket edeceğimi haliyle bilemem. Dahası, bunun tam tersi sevmeye layık olan, ve izah edilemez olan da esasen sevmeye layık olan olduğuna göre, ben Jean Paul'un söz ettiği o, tek bacak üstünde durmuş, üzerinde: buraya tilki kapanları kurulmuştur diye yazılı levhayı okuyan, ve sonra da bacağını ne kendine doğru çekmeye ne de yere basmaya artık cesaret edebilen adamla aynı durumda olurum. Ben tensel sevgi düşünce-sini tüketmeden evvel birini sevmek istemem; bunu yapmam, aksine ben onun komik olduğu sonucuna varmışımdır; o vakit de sevmek istemem, maatteessüf, lakin tehlike bu suretle savuşturulmuş olmaz, zira sevmeye layık olanın ne olduğunu bilmediğim için, ve bana göre nasıl, ya da benimle bağıntılı olarak bir kadına göre nasıl olduğunu bilmediğim için, tehlikeyi savuşturmuş olup olmadığımı da kesin bilemem. Bu trajiktir, hatta bu, kimseler bunu, ya da gücünü dört bir yanda kullanan ve yine de akıl erdirilemez olan bir şeyin mevcut olduğunu, insan bunu umursamasa da, hatta belki de, bunun üzerinde boşuna düşündüğünün hiç beklenmedik anda farkına varmanın şaşkınlığının, düşünen için yarattığı o buruk çelişkiyi umursamasa da, bir anlamda derin trajiktir. Fakat buradaki trajik unsurun en derin temelinde evvelce işa-

³⁸ Ben burada sadece denileni naklediyorum—çn.

ret edilmiş olan komik unsur yatar. Belki diğer herkes her şeyi tersinden almak isteyecek, benim komik bulduğumu zerre kadar komik bulmayacak, ama trajik bulduğumu da komik bulacaktır; sırf bu bile benim bir ölçüde haklı olduğumu gösterir, ve yine de, eğer kurban gideceksem trajik ya da komik bir kurban olacağım apaçıktır: yaptığım her şey üzerinde düşünmek istemekle, ve kayda değer olan şey için: bırak gitsin dediğimde, hayat üzerinde düşündüğüm hayaline kapılmamakla.

İnsanoğlu ruh ve bedenden müteşekkildir, ve bu husus üzerinde en bilge ve en müstesna zevat cümleten mutabıktır. Şayet tensel sevginin potansiyelini kadınlık ve erkeklik arasındaki ilişkiye oturtur isek, o vakit komik unsur kendini gene, ama bu sefer en ziyadesiyle duygusal olanın kendini en fazla duyumsal olanda dışa vururkenki değişimde belli eder. Ben burada tensel sevginin o en tuhaf jestlerini ve esrareniz alametlerini, kısacası o mahut ilk açıklanamazlığın devamı olan bütün o ciyaklamaları düşünüyorum. Tensel sevginin burada insanı içine düşürdüğü çelişki, sembolik olanın hiçbir anlama gelmemesidir, ya da bununla aynı kapıya çıkan, ne anlama gelecek olduğunu hiç kimsenin söyleyememesidir. Seven iki ruh birbirini ebediyete dek seveceğine dair birbirine teminat verir; akabinde birbiriyle kucaklaşır ve bu ebedî paktı bir öpücükle mühürler. Ben düşünen herkese bunun onun da aklına gelip gelmediğini sorarım. Velhasıl tensel sevgide bu minvalde, daimi bir münavebe vardır. En ziyadesiyle duygusal olan tamamen zıddında ifade bulur, ve duyumsal olan en ziyadesiyle duygusal olanı tanımlamak ister. *Posito*³⁹ sevdalı olayım. O vakit sevdiğimin ebediyete dek bana ait olmak istemesi benim için ziyadesiyle önemlidir. Bunu anlarım, esasen ben burada sadece, insanın güzel ruhlara sevgi duyması demek olan Grek tarzı bir erotikten dem vururum. O halde sevdiğim buna dair beni temin etseydi, ben buna inanırdım, yahut geride herhangi bir şüphe kaldığı takdirde, buna karşı koymaya bakardım. Ama ne olur; sevdalı olsaydım, herhâlde tüm diğerleri gibi hareket ederdim, görünürdeki tek güvence

³⁹ *Farzımuhal* — çn.

ona inanmak da olsa, ben bundan başka bir güvence arardım. Ve o vakit burada tekrardan izah edilemez olanın safında durmuş olurum. Züğürt emekli güzel güzel otururken, birden tıka basa doymuş ördek gibi kabara kabara yürümeye başlayıverseydi de, akabinde gevrek gevrek: "Mariane," deyiverseydi, herkes, ben de dahil, kahkahayı basardı. Belki de seyirciler Mariane'yi zerre kadar sevmeyen züğürt emeklinin ona böyle hitap edebilmesini komik bulur; ama farzımuhal bu züğürt emekli Mariane'ye seviyor olsaydı, bu o vakit de komik olmaz mıydı? Bu yine de bana komik gelir, ve komiklik tensel sevginin kıyaslanabilir bir hale gelmiş olmasında ve bu böyle bir ifade tarzıyla kıyaslanabilir sayılmasında yatar. Bu dünyanın başlangıcından beri adet olmuş da olsa, hiçbir şey fark etmez, komiklik çelişkide yatma hakkını ebediyen mülkiyetinde tutar, ki burada bir çelişki vardır. Bir kuklada esasen komik bir şey yoktur, o tuhaf hareketleri ipi çekildiği için yapar. Lakin izah edilmez bir şeyin emrine amade bir kukla olmak, işte bu komiktir, çelişki, kâh bir bacağın, kâh öbür bacağın kasılır gibi çekilmesinin görünüşe göre mantıklı hiçbir nedeni olmamasındadır. Öyleyse ben yaptığım şeyin ne olduğunu kendime izah edemiyor isem, o vakit o şeyi yapmaya istek duymam, kendimi pençesine teslim etmiş olduğum gücü anlayamıyor isem, o vakit kendimi o gücün pençesine teslim etmeye istek duymam. Ve eğer tensel sevgi en uç zıtlıkları birleştiren türden, anlaşılmaz bir yasa olsa, o vakit içinden hiç beklenmedik yerde bir kafa karışıklığı doğamayacağı hakkın-da bana kim teminat verecektir. Yine de bu husus beni o kadar fazla meşgul etmez. Bazı sevgililerin hareket tarzını diğer sevgililerin güldürücü bulduğuna elbette kulak misafiri olmuşumdur da, burada esasen ne tür bir gülüşün kastedildiğini idrak edemem, zira eğer ki bu yasa bir tabiat yasası olmuş olsa, o vakit elbette tüm sevgililer için aynı olurdu; eğer bir özgürlük yasası olmuş olsa, o vakit o gülen sevgililerin elbette her şeyi izah edebilmesi icap ederdi, lakin bu ellerinden gelmez. Bu cihetle ben bir sevgilinin diğerine gülmesinin, kendini değil de, hep diğerini güldürücü bulduğu için söz konusu olduğunu genel itibarıyla daha iyi anlarım. Eğer çirkin bir kızı öpmek güldürücü bir şey ise, güzel olanı öpmek

de güldürücü bir şeydir, ve bunu belirli bir şekilde yapmanın gülmeyi haklı çıkaracağını sanarak kendini kandırmak kibir ve fesattan ibarettir, ancak bu, böyle hava atan birini, her şey demek olacak ve sevenlerin de ebediyen birbirine ait olacağı anlamına gelecek olan şeyin ne demek olduğunu hiç kimse- nin söyleyememesindeki o mutad gülünçlükten muaf tutmaz, evet hatta daha da eğlendirici olan, onları böyle yaptığına ik- na etmektir. Eğer güzel güzel oturan bir adam, ona neden böyle yaptığını sorduğum vakit, birden ya kafasını bir yana eğerek, veya kafasını sallayarak, yahut da bacağını tekme atar gibi ileri doğru savurarak, bana şu cevabı verseydi: doğrusu bilmiyorum, öyle yapıverdim, başka sefer farklı şekilde yaparım, zira bu gayriiradi bir hareket. Ha işte! o vakit onu çok iyi anlardım. Ama eğer ki bu adam, sevenlerin o mahut jestlerine dair haliyle dediği gibi, bütün saadet ve bahtiyarlığın onda yattığını söyleseydi, o vakit ben bunu nasıl olur da, ilk bahsi geçmiş olanı, o bunların hiçbir anlama gelmeyeceğini izah ederek kahkahayı engelleyene kadar, az çok başka bir anlam- da da olsa, bulduğum gibi güldürücü bulmazdım. İşte böyle-likle komik olanın temelinde yatan çelişki tam burada orta- dan kalkmış olur; zira hiçbir anlam taşımayan bir şeyin hiçbir şey demek olmadığını beyan etmek hiç gülünç değildir ama her şey demek olduğunu beyan etmek elbette gülünçtür. Gayriihtiyari olana istinaden, esasen şöyle bir çelişki söz ko- nusudur: hür bir akılcı varlıktan gayriiradilik beklenmez. Mi- sal, papanın tam Napolyon'un başına tacı giydirecekken ök- sürüverdiğini, veya gelinle güveyin nikâh merasiminin en şa- saalı anında hapşırıverdiğini farz edelim, işte o vakit komik-lik apaçık ortaya dökülür. Söz konusu durumda hür bir akılcı varlığa ne kadar fazla vurgu yapılırsa, gayriiradilik de bir o kadar daha komikleşir. Komik unsurun, ikinci kez olarak, or- taya döküldüğü erotik jestlere istinaden de durum böyledir; şöyle ki söz konusu çelişki burada onlara kesin bir anlam yüklenerek izah edilmek istenir. Bilindiği üzere, çocuklar komik olana çok duyarlıdır, bu hususta çocukların şahadetin- den her zaman medet umulabilir. Sevgililer çocukları genelde hep güldürür, ve onlara gördüklerini anlatma vesilesi yaratılır- lırsa, kimse kahkahayı basmadan edemez. Belki de bu, çocuk-

ların esas noktayı atlamış olmalarından kaynaklanır. Yahudi esas noktayı atladığında kimsenin gülesinin gelmemiş olması ne kadar da tuhaftı, ama burada durum tam tersidir, esas nokta atlandığında, herkes kahkahayı basar; lakin esas noktanın nerede olduğunu hiç kimse söyleyemediğine göre, haliyle atlanmıştır. Sevenler hiçbir şey izah etmez; tensel sevgiyi övenler hiçbir şey izah edemez, onlar sadece kralın yasasının buyurduğunu, kibar ve hoş olabilecek her şeyi dikkate alırlar. Fakat düşünen, mütefekkir bir kişi, kategorilerini de hesaba katar, ve tensel sevgi üzerinde düşünen insan derhâl kategoriler üzerinde de düşünür. Lakin insanlar tensel sevgi hususunda yine de böyle yapmazlar, ve ruhani bilgiden hâlâ yoksundurlar; bir şair ruhani bir çalışmada tensel sevgiyi var etmeye çalışsa bile, yine de her şey sevgililerin, yanında sevmeyi öğrendikleri bir başkasının yardımıyla iç edilir. — Velhasıl ben komik unsuru, bir alanda en yüksek olan şeyin bu alanda değil, ama bir başka alandaki tam zıttı bir şeyde ifade bulmasına vasıta olan erotik tersinmede elde etmiş olurum. Tensel sevginin yüksekte uçuşunun (ebediyen birbirine ait olmanın) neticede daima, şerbet gibi, kilerde son bulması⁴⁰ komiktir; lakin daha da komiği böyle bir sonun onun en yüce ifadesi olabilmesidir.

Çelişiklik olan her yerde komiklik de mevcuttur. Ben daima bu yolu izlerim. Eğer ki, sevgili içki dostlarım, beni izlemek size rahatsızlık verecek ise, o vakit yüzünüzü öteye çevirip izleyin, ben nasıl olsa gözlerimin önünde bir perde varmış gibi konuşuyorum, zira nasıl olsa sırf muamma olanı görebildiğime göre, haliyle göremiyorum, yahut da haliyle hiçbir şey görmüyorum. Netice nedir? Netice teşkil ettiği şey ile herhangi bir şekilde özdeşleştirilemediği halde, kendisi yine de bir netice addedilmeyi iddia etse, bu haliyle güldürücü olur. Misal, banyo yapmak isteyen biri küvetin içine dalar da, sonra şaşkın gibi ortaya çıkıp, tutunmak için bornoza uzanırken, kazara düşün zincirini yakalar da, sular muhteşem bir şevkle ve her yönden haklı olarak, şakır şakır üzerine boşanursa, o

⁴⁰ A.G. Oehlenschläger'in *Uyku Şurubu* (Sovedrikken, Kopenhag: 1808, I, s. 27) adlı sahne oyununda geçen bir repliğe gönderme yapıyor — çn.

vakit netice tam münasiptir. Güldürücü olan, hatalı tutunmakta yatar, ama zincir çekildiği için duştan şakır şakır su akmasında güldürücü hiçbir şey yoktur, bilakis akmamış olsaydı, o vakit güldürücü olurdu, sanki benim çelişkiye dair beyanımın doğruluğunu tanıtlamak istermiş gibi, sanki zincir o buz gibi duşa hazır olmak ve dayanabilmek için azim ve heyecanla yakalanmış — ve hiç su akmamış gibi. Şimdi gelin tensel sevgide nasıl olduğuna bakalım. Sevenler ebediyen birbirine ait olmak istedi. Bunu birbirleriyle o anın samimiyeti içinde, o mahut garip tarzla sarmaş dolaş olarak ifade etmişlerdi, ve tensel sevgideki saadetin tüm tutkusu bunda yatıyor olacaktı. Fakat tüm tutkular bencildir. Sevenin, sevdiğine olan tutkusu belki bencil değildir ama, ikisi birlikte tensel sevgi içinde tek benlik halinde kaynaştığı ölçüde, her ikisinininki birlikte olunca mutlak surette bencildir. Ve onlar yine de mağdur durumdadır; zira türün bireye galip gelmesiyle aynı anda, tür muzaffer kılınmış, birey ise onun emrine tabi kılınmış olur. Ben bunu Aristophanes'in o kadar güldürücü bulmuş olduğu şeyden daha da güldürücü bulurum. Zira o mahut ikiye bölmedeki gülünçlük çelişkide yatar, ki Aristophanes buna yeterince vurgu yapmaz. Bir insan gözlemlenirken onun yine de kendi başına bir bütün olduğu farz edilir, buna inanılır, ta ki o insanın tensel sevginin tılsımı içinde öbür yarısının peşinden koşan bir yarımından ibaret olduğu görülene dek. Yarım bir elmada gülünç bir şey yoktur, gülünçlük ancak tam bir elma yarım bir elma olmuş olsa kendini gösterirdi; ilk söylenende hiçbir çelişki yoktur, ama ikincisinde muhakkak vardır. Kadının sırf yarım insan olduğu ifadesi ciddiye alınsa, bu hiç de komik olmazdı. Buna karşılık tam insan olarak sosyal itibarın keyfini sürmüş bir adam durup dururken oraya buraya koşmaya başladığı ve bu suretle ancak yarım insan olduğunu ele verdiği vakit komik olur. İnsan bunun üzerinde ne kadar düşünürse, bir o kadar gülünçleşir; zira eğer insan gerçekten bir tam ise o vakit sevginin içinde tam olmaz, lakin o ve kadın birlikte bir buçuk olurlar. O halde tanrıların gülmesinde, ve bhusus da erkeğe gülmesinde şaşılacak bir şey yoktur. Velakin ben neticelerime geri dönüyorum. Şimdi söyle, sevgililer birbirine kavuştu mu, onların yine de bir tam

olacağına inanmak gerekirdi, ve ebediyen birbirleri için yaşayacak olmalarındaki hakikatin haliyle burada yatması icap ederdi. Lakin bakın onlar işe birbirleri için yaşamakla başlamak yerine, insan soyu için yaşamakla başlar, ve bunu ruhları bile duymaz. — Netice nedir? Şayet insan, ortaya çıktığı vakit, içinden çıktığı şeyin ne olduğunu anlayamaz ise, o vakit bu gülünçlük olur, ve böyle bir netice gülünçtür, ve buna dahil olanlar da gülünçtür. Şayet söz konusu yarımalar birbirini bulmuş olsaydı, o vakit bu haliyle tam bir tatmin ve huzur vesilesi olur, ve yine de bunun sonucunda yeni bir yaşam doğar. Sevenler birbirine kavuşunca, onlar için yeni bir hayat başlar, lakin bundan bir başkası için yeni bir hayatın başladığı sonucu çıkmaz. Ve yine de bu nihai netice, içinden çıktığı neticeden daha büyüktür, ve yine de, birbirlerine kavuşan sevgililer misali bir sona eriş, bundan öte başka hiçbir netice düşünülemediğinin işareti olmalıdır. Başka hiçbir tutku buna kıyas oluşturabilir mi? Bilakis, tutkunun tatmini daima bir nevi durağanlık halidir, ve tutkunun komik olduğunu ihsas eden bir *tristitia*⁴¹ devreye de girse, o vakit böyle bir *tristitia*, öncül bir komiklik mevcut olduğunu tensel sevgideki *tristitia* kadar kuvvetle kanıtlayabilen başka hiçbir *tristitia* olmasa da, basit bir netice olur. Buna karşılık, bahis konusu ettiğimiz netice gibi, nereden geldiğini, ya da gelip gelmeyeceğini hiç kimsenin bilmediği, ancak yine de husule gelecek ise, bir netice olarak husule gelen böyle muazzam bir neticede başka bir şey vardır.

Bunu kim idrak edebilir? Ve yine de işin cahili için tensel sevginin en yüce tutkusu olan şey aynı zamanda en kayda değer olanıdır; o kadar kayda değerdir ki, sevenler üstelik yeni isimler de alırlar, bunlar neticeden türetilmiştir ama işin garibi geriye dönük güce sahiptirler. Sevenin adı şimdi baba ve sevileninki de anne olmuştur, ve bu isimler onlar için güzeldir. Ve yine de bu adlar kendisi için daha güzel olan da vardır; zira başka ne, Tanrıya adanmışlık kadar güzel olabilir? Bu bana hepsinden en güzel gelir, ve şükürler olsun ki ben bunu anlayabilirim. İnsanlara oğulun babayı sevmekle mü-

⁴¹ Rehavetle karışık bir efkâr durumu — çn.

kellef olduğunu öğretir. Ben bunu anlarım, bunda herhangi bir çelişki sezmem bile, kendimi Tanrıya adanmışlığın o güzel sevgi bağıyla bağlanmış olarak bahtiyar hissederim. Ben diğer bir insana hayatını borçlu olmanın en yüce şey olduğuna inanırım, ben bu borca paha biçilemeyeceğine veya bu borcun hesaba vurulamayacağına inanırım, ve dolayısıyla ben, Cice-ro oğul baba karşısında daima haksızdır derken, onu haklı bulurum, ve buna inanmayı bana öğreten şey tam da Tanrıya adanmışlıktır, ki bana buna inanmayı öğretir, gözden gizli olanda directmeye hiç kalkmamayı, ondan ziyade gözden gizli baba ile baki kalmayı öğretir. Hakikaten de ben diğer bir insanın en büyük borçlusu olmaktan memnuniyet duyarım, ama tersinden. Ben diğer bir insanı en büyük borçlum yapmaya karar vermeden evvel, kendime karşı yeterince açık olmak isterim, zira benim düşüncelerimde, kendini diğer bir insana borçlu kılmakla, diğer bir insanı kendine borçlu kılmak arasında hiçbir benzerlik yoktur, böylece insan ilelebet bundan muaf olamaz. Tanrıya adanmışlığın kale almayı oğula menettiği şeyi, sevgi babaya kale almasını emreder. Ve şimdi gene bir çelişki zuhur etmiş olur. Eğer oğul tıpkı baba gibi ebedî bir varlık ise, o vakit baba olmak ne demeye gelir; kendimi baba olarak düşündüğümde kendi kendime gülümsemeden edemem, halbuki oğul babayla olan ilişkisini düşünürken en derinden mütehassis olur. Platon'un öyle güzel dile getirmiş olduğu gibi, hayvandan kendi türünden bir hayvan, bitkiden kendi türünden bir bitki, ve aynı şekilde insandan da insan doğduğunu ben gayet iyi anlarım; ama böylelikle hiçbir şey izah edilmiş, düşünce tatmin olmuş olmaz, sırf anlaşılmasa bir his uyandırılmış olur; zira ebedî bir varlık doğurulamaz. Baba oğlu onun ebedî varlığı temelinde müşahade eder etmez, ki bu, haliyle temel bir müşahade olur, muhakkak kendi kendine gülümsemeden edemez, zira oğlu Tanrıya adanmışlık içinde mutlu eden bütün güzelliği ve anlamlılığı o vakit hiçbir suretle muhafaza edemez. Ancak, oğlu onun nefsanî varlığına istinaden müşahade ettiği vakit de gene kendi kendine gülümsemeden edemez, çünkü baba olmak buna istinaden fazlasıyla manidar bir tabirdir. Velez ki, babanın oğulun üzerinde bir etkisi olmuş olduğu, babanın temel

varlığının oğulun temel varlığının kendini özgür kılamadığı bir ön koşul haline gelmiş olduğu, yine de en nihayet havsala sığabilmiş de olsa, o vakit çelişki başka bir taraftan zuhur eder; zira o vakit düşünce o kadar dehşet verici hale gelir ki, yeryüzünde hiçbir şey baba olmak kadar korkunç olmaz. Bir insanın canını almak ile bir insana hayat vermek arasında hiçbir benzerlik yoktur, ilki onun ancak zaman nezdindeki kaderini, ikincisi de ebedîyet nezdindeki kaderini tayin eder. Böylece burada çelişki gene hem gülünecek hem ağlanacak durumdadır. Baba olmak, *Erasmus Montanusta*⁴² Magdelone'nin Jeronymus'a dediği anlamda olmasa dahi, uydurmaca bir hayal ürünü müdür, ya da her şeyin en korkuncu mudur; en büyük hayır mıdır, yoksa tutkunun en yüce hazzı mıdır; olagelen bir şey midir, yoksa en yüce görev midir?

İşte, benim tensel sevgiden tümüyle feragat etmiş olmam bundandır; düşüncem benim için her şeydir; eğer tensel sevgi en saadet dolu tutku ise, o vakit ben bundan feragat ederim, ve bunu yaparken kimseyi ne gücendirmeyi ne de kıskandırmayı dilerim; şayet tensel sevgi en yüce hayrı şarta bağlıyor ise, o vakit ben bu fırsatı yoklarım, lakin düşüncem halas bulur. Ben güzelliği anlayacak keskin gözden yoksun değilim, benim yüreğim ozanların şarkılarını okurken hislenmiyor değil, ruhum tensel sevginin o güzel gösterisini hayal ederken hüzünlenmiyor da değil, ama ben düşünceme ihanet etmek istemem, ve sonra bunun ne yararı olurdu, düşüncemin halas bulmadığı yerde benim için yine de hiç saadet yoktur, ben, eğer o yerde olsaydım, bu düşüncenin hasretini çekmekten yeis raddesine gelirdim, ki ben bunu bir zevceye bağlı kalmak için terk etmeye cesaret edemem, çünkü o benim ebedî varlığımdır, ve dolayısıyla babadan ve anneden çok daha değerlidir⁴³ ve bir zevceden de çok daha değerlidir. Ben, bir şey kutsal olabilecek ise, bunun tensel sevgi olduğunu, imansızlık adileşecekse, bunun tensel sevgi içinde olduğunu, bir aldanma mekruh ise, bunun tensel sevgi içinde olduğunu pekâlâ

⁴² Ludvig Holberg: *Erasmus Montanus eller Rasmus Berg*, III, 6. İlk kez 1747'de Kopenhag'da sahnelenmiş olan 5 perdelik komedi oyunu — çn.

⁴³ Eski Ahit, Tekvin 2: 24; Yeni Ahit, Markos İncili 10: 29 — çn.

idrak edebilirim; lakin benim ruhum pak ve temizdir, ben hiçbir zaman bir kadına onu şehvetle arzulamak için bakmadım⁴⁴, ben en esas olanın içine körü körüne yuvarlanacak ya da onun içinde kendimden geçecek derecede, pervane gibi, hercaice dolanmadım orada burada. Ben sevgiye layık olmanın ne demek olduğunu bilmiş olsaydım, o vakit herhangi birini baştan çıkarmaya sebebiyet vermediğimi de kesinlikle bilmiş olurdum, ama ben bunu bilmediğime göre, kesin bilebileceğim tek şey bunu bilinçli olarak yapmak istememiş olmamdır. Farzımuhal dayanamayıp baş eğmiş olsaydım, farzımuhal gülecek olsaydım, ya da farzımuhal bu dehşetin altında düşüp bayılsaydım, zira sevenlerin geniş bir yolmuş gibi rahat rahat, muhtemelen akıllarından geçmiş olan bütün o vesveseleri dert etmeksizin, ilerlediği o daracık yolu bulmak benim için imkânsızdır, çünkü ne de olsa zamanımız her şeyin üzerinde enine boyuna düşünmüştür, ve dolayısıyla benim, kendiliğinden harekete geçmek *saçmalıktır* demekle neyi kastettiğimi rahatça anlar; ve o halde, bir insanın, harekete geçmeden evvel, tüm olası düşünceleri enine boyuna düşünmüş olması icap eder; — farzımuhal dayanamayıp baş eğmiş olsaydım. O vakit sevileni telafi edilemez şekilde rencide etmiş olmaz mıydım, eğer gülecek olsaydım, yahut düşüp bayılmış olsaydım da, onu sürekli olarak yeise düşürecek olsaydım. Zira ben bir kadının o kadar uzun boylu mütefekkir olamayacağını, ve tensel sevgiyi komik bulan (ki sadece tanrılar ve insanlar onu böyle bulabilir, ve kadın bu yüzden onları ayartarak gülünç duruma düşürecek olan bir tuzaktır) bir kadının şaibeli ön bilgilere sırt çevireceğini, ve beni zerre kadar anlamayacağını gayet iyi idrak ederim, ama işin dehşetini kavramış bir kadın sevillebilirliğini de yitirmiş olur ve yine de beni anlamaz, perişan olmak isterdi, ki ben, düşüncem beni kurtuluşa erdirdiği sürece, hiçbir suretle bunu olamam.

Gülen hiç kimse yok mu! Ben tensel sevgideki komiklikten söz etmeye başladığımda, belki güleceğinizi sandınız, zira siz hepiniz gülmeyi seven insanlarsınız, tıpkı benim kahkaha dostu olduğum gibi, ve yine de gülememiş olabilirsiniz. De-

⁴⁴ Yeni Ahit, Matta İncili 5: 28—çn.

mek ki söylediklerim farklı bir etki yarattı, lakin bu benim tam da komik olandan söz etmiş olduğumu kanıtlar. Dediklerime gülecek hiç kimse yok ise, peki o vakit gelin bana gülün birazcık, sevgili içki dostlarım, bu beni şaşırtmaz; zira ben sizin tensel sevgi hakkında dediklerinizi ara sıra duyduğumda anlayamam — zahir siz bu işin ustası değilsiniz!

Ve Delikanlı bu sözlerden sonra tekrar yerine oturdu, göze şimdi, yemekten öncekinden daha da bir hoş görünüyordu, öylece oturmuş, diğerlerini hiç umursamadan boş boş havaya bakıyordu. Baştan çıkarıcı Johannes, Delikanlının konuşmasına derhal itiraz yöneltmek istedi ama Constantin onun sözünü kesti, ve tartışmaya girilmemesi hususunda ikazda bulunarak, sadece konuşma yapmakla iktifa etmelerini kesin bir dille ifade etti. Hal böyle ise o vakit Johannes de en son olarak konuşmayı şart koşuyordu. Bu da konuşmaların sırası hususunda bir ihtilafa mahal verdi, ve Constantin yine lafa karışarak, diğer konuşmaların sırasını belirleme yetkisinin kendisine tevdi edilmesi şartıyla, ilk olarak konuşmayı önerdi.

Constantin şunları dedi.

Susmanın bir vakti vardır, ve konuşmanın bir vakti vardır⁴⁵; şimdi ise vakit kısa konuşma vaktiymiş gibi görünüyor, zira genç dostumuz çok fazla ve çok tuhaf konuştu. Ondaki *vis comica*⁴⁶ bizleri *ancipiti proelio*⁴⁷ bir ihtilafa sürükledi, zira onun konuşması tıpkı kendisi kadar şüphe götürür türdendi; işte şimdi öylece orada oturuyor, gülsün mü ağlasın mı yoksa sevdalansın mı bilemez halde, afallayıp kalmış bir insan. Tabii, eğer ben onun nasıl konuşacağına, tensel sevgide böyle dayatacağına dair ön bilgi sahibi olmuş olsaydım, ona konuşma hakkı vermezdim, ama artık iş işten geçti. O halde ben şimdi siz sevgili içki dostlarımı “burada olunabilecek kadar neşeli ve şen şakrak” olmaya buyur ediyorum, ve bunu buyur edemez isem, o vakit sizleri her konuşmayı, sona erer ermez unutmaya, tabir caizse, tek yudumda yuvarlamaya buyur ediyorum.

⁴⁵ Eski Ahit, Vaiz 3: 7 — çn.

⁴⁶ *Komiklik gücü* — çn.

⁴⁷ *Neticesi meçhul* — çn.

Ve Şimdi sıra kadına geldi, biraz da ondan söz etmek isterim. Ben kendim de onun kategorisi üzerinde epey kafa yormuŐ, bunun derinine inmiŐ biriyim, ben kendim de aradım araŐtırdım, ama aradığımı da buldum, ve benzersiz bir Şey keŐfettim, ki sizlere Şimdi bunu aktaracağım. O ancak Şaka kategorisi altında layıkıyla tefsir edilebilir. Kesin olmak, kesin hareket etmek, kesin olanı ifade etmek erkeğe vergidir; kadının varlığı iliŐkiselliĐe bağlıdır. Birbirinden bu kadar farklı iki varlık arasında ciddi olarak hiÇbir karşılıklı etkileşim vuku bulamaz. Şaka olan tam da bu uygunsuzluktur; ve Şaka bu dünyaya kadınlı birlikte ayak basmıŐtır. Şu gayet aŐıkr ki, erkek kendisini kesinlik altında korumayı bilmelidir, zira aksi takdirde bundan hiÇbir Şey ortaya çıkmaz, yani, gayet olağan bir Şey ortaya çıkar, ki bu erkekle kadının birbirlerine, erkek de kadın da yarım insan olarak, uygun dŐtkleridir.

Şaka estetik değil, prematüre bir etik kategoridir. Düşünceyi etkiler, vakar iÇinde konuşmaya baŐlayıp, bir iki cümleden sonra, sunuma bir virgl ekleyip: hımm! burada bir tire çizgisi var, demek ki susulacak, diyen birini dinlemenin zihin üzerindeki etkisine benzer. Velhasıl, kadında durum böyledir. İnsan onu etik kategoriyle hedef alır, insan gözlerini yumar, insan etik taleplerde mutlak olanı düşünür, insanoğlunu düşünür, insan gözlerini aÇar, bakışlarını iffet taslayan bakire kızın üzerine diker, talebi yerine getirip getirmediğine bakar; utanır ve kendi kendine: aah! bu mutlaka Şaka, der, ki Şaka tam da kategoriye hedef tutmak, o bakire kızı bu kategorinin altına almaktır, çünkü ciddiyyet hiÇbir zaman ciddiyyet kazanamaz, ancak Şaka tam da budur; zira Şayet bunu o kızıdan talep etmeyi insanın gözü kesmiŐ olsaydı, o vakit bu Şaka olmazdı. Bu kızı bir hava tulumbasının altına koyup, havasını boŐaltmak günah olur ve hiÇ eğlendirici de olmaz, ama işine hava pompalamak, ve ŐiŐirerek ona olağanüstü bir cesamet kazandırmak, on altı yaŐındaki kŐck bir bakire kızın, sahip olmak istemeyi tasavvur edebileceği tüm dŐnselliĐe kavuŐmasına meydan vermek, gösterinin daha baŐlangıcıdır, ve de son derece eğlenceli bir gösterinin baŐlangıcıdır. HiÇbir genŐte bir genÇ kızda olan hayalci dŐnselliĐin yarısı bile yoktur, ama hatırlarsak, nasıl olsa elbet bir gün karşılığını verir dediyydi terzi, zira kızınki tamamen boş hayaldir.

Kadın bu şekilde müşahade edildiği takdirde, telafisi olanaksız hasara sebebiyet verebilir; benim görüşümce o zararsız ve eğlenceli bir hale gelir. Zira bir erkek için, ahmaklığa düşmekten daha dehşet verici hiçbir şey yoktur. Bu suretle hakiki düşünsellik tümüyle yok edilmiş olur; zira serserilikten nedamet getirilebilir, dediğinin tek kelimesini bile kastetmemiş olmaya pişman olunabilir, ama ahmak olmak, aşikar ahmak olmak, dediğinin hepsini kastetmiş olmak, işte bu: ahmaklık olurdu: Böylesinden nedamet bile ikrah eder. Lakin kadın başkadır. O aslen bir ayrıcalığa sahiptir, şöyle ki o 24 saatten bile kısa bir sürede en masumane ve en mazur görülebilir bir saçmalık ile kemale erdirilebilir; zira onun dürüst ruhu birini aldatmak istemekten çok uzaktır; o dediği her şeyi kastetmiştir ama şimdi tam aksini der; ama aynı sevecen açık yüreklilikle, zira o şimdi tam aksine ölmek ister. Eğer erkek kendini tüm ciddiyetiyle tensel sevgiye vakfetmiş ise, o vakit kendini iyice teminata almış olduğunu söyleyebilir, yani kendini hep teminata alabilecek gibi ise; zira kadın gibi tutuşkan bir meta teminatçıyı hep işkillendirir. Peki erkek ne yapmıştır? Kendini onunla özdeşleştirmiştir, kadın Yeni Yıl akşamında güm diye patlayacak olursa, o da ona katılır, ve böyle olmaz ise, o yine de tehlikeyle oldukça yakın bir hısımlık kurmuş olur. Peki erkeğin kaybedecek neyi vardır? O her şeyi kaybedebilir; zira mutlak olanın tek bir mutlak karşıtı vardır, ki bu ahmaklıktır. O selameti ahlaken yozlaşmış insanların meclisine sığınmakta bulmayacaktır, zira ahlaken yozlaşmış değildir, haşa, o sadece *in absurdiuma* indirgenmiş ve zırvalıkla bahtiyar kılınmıştır; o maskaraya dönmüştür. Erkek ve kadın arasında bu hiçbir zaman vuku bulamaz. Eğer erkek saçmalıkla böyle yanıp kül olur ise, o vakit ben onu hakir görürüm; beni cingözlüğüyle maskara eder ise, o vakit onu etik kategorinin inhisarına alırım, ve tehlike gayet azdır. Fazla ileri giderse, o vakit, elbette, kafasına kurşunu sıkarım, lakin, bir kadına meydan okumak, bu nedir ki, bunun, tıpkı Xerxes'in denizi kamçılattığı vakit olduğu gibi⁴⁸ şaka misali bir şey olduğunu bilmeyen var mıdır. Othello da hakikatte masum olan Des-

⁴⁸ Herodotos, *Tarih*, VII, 34-35—çn.

demona'yı öldürmekle hiçbir şey kazanmış olmaz, maskara olur, kendini maskara eder, zira onu öldürürken bile, kendini aslında gülünç duruma düşürmüş olan neticeye istinaden sadece bir tavizde bulunmuş olur, buna karşılık Elvira öcünü almak üzere kılıç kuşanırken ziyadesiyle dokunaklı bir tablo çizebilir. Shakespeare'in Othello'yu (Desdemona'nın masum olmasının yarattığı o talihsiz facia bir yana) trajik saymış olması, sırf Othello'nun siyahi bir erkek olmasıyla izah edilir olmakla kalmayıp, bu suretle mutlak olarak haklı da gösterilebilir. Zira, sevgili içki dostlarım, kafa açısından bir örnek oluşturmamayan siyahi bir erkek, evet, sevgili içki dostlarım, hiddetlendiği vakit benzi sararmayan bir siyahi erkek (ki bu fizyolojik bir olgudur) bir kadın tarafından aldatılmakla elbet trajik hale gelebilir, tıpkı kadının erkek tarafından aldatıldığı vakit, trajedinin tüm duygusal çekiciliği kendi safında tutabilmesi gibi. Kıpırmızı kesilen bir erkek de elbet trajik olabilir ama, kendisinden kafaca bir şeyler umulabilecek bir erkek, ya hiç kıskanç olmaz, ya da olursa, bu komik olur, bhusus elinde bir hançerle haldır haldır koşarak gelirken. Shakespeare'in, bir kadının sadakatsizliğine içkin olan talebin ironi tarafından mazur görülmediği bir sanat eseri ortaya koymamış olması esef vericidir; zira bundaki komikliği idrak edebilen, evet hatta bunu işleyebilen herkesin bunu illa dramatik olarak ifade edebileceği söylenemez. Sokrates'in Xantippe'yi *i flang-ranti*⁴⁹ (zira Sokrates'in, Xantippe'nin⁵⁰ sadakatinden endişe ettiğini, hatta onu gizlice gözetlediğini düşünmek her şeyden önce Sokratesçe olmazdı) gafil avladığını bir düşünün; ben, Atina'nın en çirkin erkeğini en güzeline çeviren o hoş tebesümün ilk olarak oklavalı bir kahkahaya döndüğünü düşünürüm. Diğer taraftan, Aristophanes'in Sokrates'i ara sıra gülünç olarak sahnelemek istemiş olduğuna bakılırsa, Sokrates'i: nerede o, nerede o, öldüreceğim onu: O vefasız Xantippe'yi, diyerek, haldır haldır koşarak sahneye çıkartmayı akıl etmemiş olmasına hiç akıl ermez. Zira Sokrates'in boynuzlu koca durumuna düşüp düşmemiş olduğu esasen hiçbir şey fark et-

⁴⁹ *Suçüstü* — çn.

⁵⁰ Sokrates'in karısı — çn.

tirmez; Xantippe'nin bu mealde yapacağı her şey, cepte parmak şıklatmak gibi, boşuna zahmettir; Sokrates, alnında boynuzla da olsa, aynı entelektüel kahraman olarak kalır; lakin kıskanç olabilmiş olsaydı, Xantippe'yi öldürmeye kalkabilmiş olsaydı, işte maatteessüf o vakit Xantippe onun üzerinde, tüm Grek devletinin ve ölüm cezasının bile sahip olmadığı, bir hâkimiyet kurmuş olurdu — onu gülünç etmek hususunda. Dolayısıyla, boynuzlu erkek, zevcesine ilişkin olarak komiktir ama, diğer erkeklerle ilişkin olarak trajik addedilebilir. Bu İspanyollardaki şeref algısına çok uyar. Yine de burada trajik, temel unsurdur, şöyle ki erkek bir daha dimdik doğrulamayacaktır ve üzüntüsünün aslında acı veren yanı, bu üzüntünün anlamsız olmasıdır, ki bu yeterince dehşet vericidir. Bir kadına kurşun sıkmak, ona meydan okumak, onu hakir görmek, bütün bunlar o zavallı erkeği sadece daha bir gülünç yapar, zira kadın cinsi acizdir. Bu görüş her yerde nükseder ve her şeyi altüst eder. O büyük bir iş başardığı takdirde, erkekten fazla hayranlık toplar, çünkü insan ondan böyle bir şey talep edilebileceğini ummamıştır. Bir kadın aldatıldığı vakit, tüm dokunaklılık onun lehinedir, bir erkek aldatıldığı vakit, göz önünde olduğu sürece, ona bir parça merhamet ve bir parça sabır gösterilir, gittiği vakit gülmek için.

İşte, kadına şaka gözüyle bakmakta bunun için vakitlice davranılır. Eğlence paha biçilmezdir. İnsan onu mutlak bir nicelik olarak nazarı itibara alır, ve böylece kendini göreceli kılar. İnsan ona karşı gelmez, haşa, zira kadına fayda eden sadece budur. Tam da kendini frenleyemediği içindir ki, insan ona biraz karşı geldiği vakit o, göze, ciddi anlamda, en iyi görünür. İnsan onun söylediği şeyden hiç şüphe duymaz, haşa, her kelimesine inanır. İnsan tarifsiz bir hayranlığın ve saadet dolu bir yarı sarhoşluğun süzgün bakışlarıyla, ona bir hayranın dans adımlarıyla sokulur: diz üstü çöker, yanıp tutuşmaktadır, gözlerini kaldırıp ona bakar, yanıp tutuşmaktadır, sonra bir soluk alır. Onun söylediği her şeyi itaatkâr bir köle gibi yerine getirir. Şimdi esas noktaya gelinmiştir. Bir kadının konuşmaya muktedir olduğunun, *verba facere*⁵¹ hiçbir ispata ihti-

⁵¹ *Laf ürettiğinin, la fla vakit harcadığının — çn.*

yacı yoktur. Maalesef ki, erkek kendisi ona ters düşmekle kılavuzluk ederek yardımcı olmadığı takdirde, onda kendine ters düşmemeyi uzun vadede: *en fazla sekiz gün* sağlama alacak kadar tefekkür yoktur. Sonuç olarak kısa vadede bir kafa karışıklığı doruğa ulaşır. İnsan onun dediğini yapmamış olsa, o vakit kafa karışıklığı gözden kaçmış olurdu, zira o durmak bilmeden konuşurken ne kadar hercaiye, unutup gitmekte de o kadar hercaidir. Lakin hayranı her şeyi yapıp, her yönden onun emrine amade oldu mu, kafa karmaşası elle tutulur hale gelir. Kadın ne kadar istidatlıysa, o kadar eğlencelidir. Ne kadar istidatlıysa, o kadar büyük hayal gücüne sahiptir. Hayal gücü ne kadar büyük ise, o şimdiki anda o kadar muazzamdır, ve bir sonraki anda daha da fazla bir kafa karışıklığı ortaya çıkar. Gerçek hayatta bu eğlence nadirdir, çünkü bir kadının nazına böyle körü körüne kul köle olmak çok nadirdir. Meftun bir çobanda bulunmuş olsa, ne de olsa o bu eğlendiriciliği görmekten acizdir. Küçücük bir bakire kızın hayal anında sahip olduğu düşünsellik filhakika ne Tanrılarda ne de insanlarda vardır, ama daha da eğlendirici olanı, ona inanmak ve yangına körükle gitmektir.

Denilmiş olduğu gibi, eğlence paha biçilmezdir, evet, ben bunu iyi bilirim, bazen geceleri, sevdiğimin ve naçiz hizmet aşkımın elinde daha ne kafa karışıklıklarına düşeceğimi düşünmek bile beni uykudan mahrum etmeye yetmiştir; zira piyango oynayan hiç kimse, bu oyuna gönül vermiş olanından daha garip tertiplere tanık olmamıştır. Ve kesin olan şudur ki, her kadında kendini, cinsi acize yaraşan bir sevimlilik, pervasızlık ve isabetlilikle, saçmalığa vakfetme ve bununla kemale erme potansiyeli vardır. Dürüst bir sevgili olarak insan sevdiğindeki her letafeti keşfeder. İnsan bu dâhilikle hazır karşılaşmışken, onu öylece bir potansiyel olarak bırakmaz, aksine geliştirip bir virtüözlük haline getirir. Daha uzun boylu konuşmama hacet yok, umumiyet itibarıyla daha uzun boylu konuşulacak başka bir şey de yok, kim olsa beni anlar. Nasıl ki bazı insanlar bir sopayı burnunun üzerinde dengede tutmayı, bir bardağı, içindekini dökmeden havada sallamayı, yumurtaların arasında dans etmeyi, ve faydalı olduğu kadar eğlenceli de olan bu tür şeylerle iştigal etmeyi eğlenceli adde-

diyorsa, seven de aynen bu kabilden olarak, sevdiğiyle birlik-teliği en paha biçilmez bir eğlence ve temel bir eğitim adde-der. Erotik bakımdan ona karşı mutlak bir inanç içindedir, ama bu sırf sadakat bakımından değildir, zira bu çok geçme-den sıkıcı olacak bir oyundur; hayır, o, iç çekişlerin, ve ro-mantik nakaratların buharını dışarı salmayı ve hayranı saade-te gark etmeyi sağlayacak bir emniyet vanası konulmadığı takdirde, kadının muhtemelen içinde zail olacağı el sürülmez bir romantizmin tüm patlayışlarına karşı da mutlak bir inanç içindedir. İnsan onu hayranlık içinde, bir Juliet şahikası ola-rak inhisarına alır, ama şu farkla ki, hiçbir insan Romeo'nun kafasındaki tek bir kıla bile zarar vermeyi düşünmemiştir. Zihni bakımdan insan onun her şeye sahip olduğuna bel bağ-lar, ve şayet insan münasibini bulma şansına nail olmuş ise, o vakit bir bakarsın o, hoppadak bir şeyler yumurtlama peşinde bir muharrire hanım olur çıkar, ve insan bu küçük kara tavu-ğun bunun dışında ortaya çıkardıklarını hayranlıkla seyre-derken, elini gözlerine siper eder. Sokrates'in Xantippe ile di-dişmek yerine bu iyi partiyi yakalamayı yeğlememiş olması akla hayale sığmaz; ama şimdi gayet aşikâr olan şudur ki, o, en iyi eğitilmiş ata sahip olsa bile yine de onu, terbiye edilme-sini gerektirecek yeterli bir neden olabilecek şekilde tahrik etmeyi bilen at talimcisi gibi ustalık kazanmak istemektedir.

Muayyen ve gayet ilginç bir durumu aydınlatmak için bi-raz daha somut ilerleyeceğim. Kadın sadakatinden çok söz edilir ama, ondan hakkıyla söz edildiği nadirdir. Salt estetik açıdan bakıldığında onun yeri şairin, sevdiğini bulmak için sahneye saldığı bir hayaletin, çıkırığın başına oturmuş, sevdi-ğini bekleyen fantomun yanıdır — zira kadın ona kavuştu mu ve erkek çıkageldi mi, evet, işte o vakit, estetik olan daha faz-lasını bilmez. Kadının ilk bakışta, yukarıda belirtilen sadakat-sizlikle irtibatlandırılabilen sadakatsizliği temel itibarıyla etik tarzda nazarı itibara alınır, o vakit kıskançlık trajik bir tutku gibi görünür. Üç durum husule gelir, ve keyfiyet kadının ya-rarınadır, zira iki durum sadakati, üçüncüsü sadakatsizliği gösterir. Kadının sadakati, sevdiğinden emin olmadığı sürece, tasavvur edilmez ölçüde büyüktür, ve erkek onun sadakatini geri çevirdiği vakit en az bir o kadar büyüktür, üçüncü du-

rum sadakatsizlikti. O halde insanda düşünecek kadar kafa ve bitarafılık var ise, insan zaten denilmiş olanda, “ şaka” kategorisini yeterince haklı çıkarmış olur. İlk başlangıçta beni bir şekilde yanlıs yola sevk etmiş olan sevgili genç dostumuz tam buradan başlamak istermiş gibi yaptı ama sonra işin güçlüğünden ürküp bundan kaçındı. Lakin, insan bahtsız aşkı ve ölümü birbiriyle karşılaştırmakta hakikaten ciddi olduğu vakit, izah güç değildir; ve bir insanda her zaman bu kadar ciddiyet olması gerekir — şaka hayrına. Bütün söz tabiatıyla bir kadından ya da kadınsı bir erkekten kaynaklanır. İnsan zaten bunu derhâl teşhis eder, zira mutlak patlayışlardan biridir, o anda büyük bir özgüvenle denmiştir, o anda büyük alkış alacağından emindir; söz hayat ve ölüme dair olmakla beraber, o anda İspanyol şarabı gibi haz almaya uygundur; tüm bir ömrü ilgilendirmekle beraber, ölmekte olan için katiyen mecburi değildir, sadece dinleyiciyi daha o anda, ölmekte olanın yardımına koşmaya mecbur kılar. Ama bir erkek bu şekilde konuşmaya kalksa, bu hiç eğlenceli olmaz, zira o vakit o, insanın ona gülemeyeceği kadar rencide edici olurdu. Ancak kadın bir dâhidir, dâhiliğiyle sevmeye layıktır, ama her şeyden evvel eğlencelidir. Velhasıl, seven kadın sevda yüzünden ölür, bu kesindir; zira bunu bizzat kendisi dememiş midir! Ondaki duygusal çekicilik burada yatar; zira kadın erkektir, en azından hemen hemen hiçbir erkeğin erkek olup da yapamadığı şeyden söz edecek kadar erkektir. Erkektir o. Böyle derken ona etik yönden bakıyorum. Siz de böyle yapın, sevgili içki dostlarım, ve Aristoteles’i artık bir anlayın. O, kadın tragedya da pek kullanışlı değildir demekle doğru bir müşahedede bulunmuştur. Keza kadının ait olduğu yerin, beş perdelik sahne oyunları değil, patetik ve ağırbaşlı perde eğlenceleri, yarım saatlik dramatik şakalaşmalar olduğu zaten aşikârdır. Velhasıl kadın ölür. Ama bu durumda bir daha sevemeyecek midir? Neden olmasın; yani, eğer insan onu tekrar hayata döndürebilir ise. Zira o tekrar hayata döner ise, tabii yepyeni bir insan olmuştur, ve yepyeni bir insan, bambaşka bir insan olarak başlangıç yapar, ilk kez sever, ve bunun göze batıcı hiçbir yanı da yoktur! Ey yüce ölüm, senin gücün nelere kaidirdir; en şiddetli kusturucunun bile, en sert müşhilin bile, bu

kadar adamakıllı söktürücü bir tesiri yoktur. — Kafa karışıklığı üst kademedir, insanın buna dikkat göstermesi ve aldırma-
mazlık etmemesi bunun için kâfidir. Ölü biri, insanın hayatta karşılaşabileceği en eğlendirici tiplerdendir. Ne tuhaftır ki,
sahne o kadar sık kullanılmaz, böyle biri ara sıra hayatta görülebilir. Yukarıdaki gibi bir geçici ölüm bile temel itibarıyla komik bir hususiyeti haizdir, ve bir hakiki ölü, eğlenceye katkı babında mantıklıca temenni edilebilecek her şeyin üstesinden gelebilir. Sadece dikkat göstermek icap eder; doğrusu ben kendim bunun bir gün tesadüfen farkına vardığımda, bir tanıdığım-
la sokakta gidiyorduk. Yanımızdan bir çift geçti. Yanımdakinin yüz ifadesinden geçenleri tanıdığı zannına kapıldım, ve kim olduklarını ona sordum. “Ah! dedi, onları çok iyi ve gayet yakından tanıyorum, bilhassa o hanımı, zira kendisi benim rahmetlim olur.” “Ne rahmetlisi?” diye sordum, “ah! yani benim ilk rahmetli aşkım, evet, garip bir hikâyeydi; ‘ben ölüyorum’ dedi, ve tabiatıyla, anında rahmetli oldu, yoksa emekli dul sınıfına girebilirdi. Ama artık iş işten geçmişti; o ölmüştü ve ölü olarak kaldı, ve ben, şairin dediği gibi, sevdiğimin mezarını bulabilmek için dört bir yanda gezer oldum, arkasından gözyaşı dökebileceğim o yeri beyhude yere arar oldum.” Böylece bu zat boynu bükük olarak, bu dünyada tek başına kalmıştı — her ne kadar, rahmetli olmuş sevgilisinin, bir başkası tarafından değil, bir başkasıyla birlikte, bunca yol kat edebilmiş olması ona teselli vermiş olsa da. İyi, diye düşündüm, bu genç kızların lehine, bu suretle her öldüklerinde toprağa verilmeleri icap etmez; zira aksi takdirde, anne babalar şimdiye dek erkek evlatları en büyük masraf kapısı saymış da olsa, kız evlatlar onları masrafta rahatça kat kat geride bırakabilirdi. Basit bir sadakatsizlik, misal, genç kadının bir başkasına sevdalansa da, kocasına: elimde değil, beni kendimden koru dese, bu, zannımca hiç öyle eğlendirici olmaz; lakin, seyahat icabı Batı Hint Adalarında bulunan sevdiğinden ayrı düşmenin kederine katlanamadığı için ölmek, sevdiğinin oraya gitmesini kabullenmek zorunda kalmak, ve o döndüğünde ölmekle kalmayıp, bir başkasına sonsuza dek bağlanmış olmak, doğrusu bu bir sevgili için gerçekten tuhaf bir kaderdir. Boyun eğmiş erkeğin arada bir şu eski halk şar-

kısının nağmeleriyle teselli bulmasına şaşmamak gerekir: sana da bana da derim ki: sen çok yaşa, zira bu gün hiç hatırdan gitmez!

Eğer fazlaca uzun konuştuysam, affola, sevgili içki dostlarım; şimdi gelin kadehlerimizi sevdanın ve kadının şerefine kaldıralım. Estetik açıdan bakıldığında, o güzeldir ve latiftir, bu inkâr edilemez. Sık sık dile getirilmiş de olsa, ben yine de şu hususu dile getirmek istiyorum: İnsan burada takılıp kalmamalı, daha ileriye gitmelidir. Ona etik açıdan bakın, buradan başlayın, ve şakayı bulmuş olursunuz. Platon ve Aristoteles bile, kadın natamam bir biçime sahip olduğunu söyler, yani onda, belki bir gün daha âli bir varlık biçiminde, erkeğe geri döndürülebilecek mantık dışı bir nicelik vardır; ama bu hayatta, ona ne ise o olarak bakılmalıdır. Bunun ne olduğu çok geçmeden kendini gösterir, zira o da estetik olanla tatmin olmaz, daha ileriye gider, özgür kılınmak ister, o bunu diyebilecek kadar da erkektir. Sonra böyle olur, ve o vakit de şaka hadsiz hesapsız olur.

Constantin konuşmasını tamamlar tamamlamaz, Victor Eremita'yı söze davet etti; ve o da şöyle bir konuşma yaptı:

Bilindiği üzere, Platon Tanrılara dört şey için şükreder, ve dördüncü olarak, Sokrates'le çağdaş sayılmış olmasına şükreder. Değindiği ilk üç nimete gelince, eski bir Grek filozof bunlar için Tanrılara zaten vaktiyle şükretmiştir⁵²; ve ben bunların şükretmeye değer olduğuna hükmederim. Ama ne yazık ki, Tanrılara o Grekler gibi şükretmek isteyecek dahi olsam, bana inkâr edilmiş olan şey için haliyle şükredemem. Dolayısıyla ben, bana da nasip edilmiş tek şey için tüm ruhumla şükretmek isterim: bir kadın değil, bir erkek olmuş olduğum için.

Kadın olmak öyle tuhaf, öyle karışık, öyle çetrefil bir şeydir ki, hiçbir yüklem onu tam tanımlayamaz, ve öyle ki, kullanılmak istenecek olursa, birçok yüklem birbirine, ancak bir

⁵² Thales (MÖ 640 - 546). Bkz. Diogenes Laertius, I, 33; *Vitis*, I, s. 15: "İlk olarak, bir canavar değil bir insan olarak doğmuş olduğuma, ikinci olarak, bir kadın olarak değil bir erkek olarak doğmuş olduğuma, üçüncü olarak da, bir barbar olarak değil bir Grek olarak doğmuş olduğuma şükrederim" —çn.

kadının katlanabileceği, evet hatta daha da beteri, o suretle kendini mutlu sayabileceği bir şekilde ters düşer. Gerçek hayatta kadından daha az anlam ifade etmesi onun için şanssızlık değildir, hele bunu bilmiş olsa, hiç değildir, zira ne de olsa buna katlanılabilir, hayır şanssızlık onun hayatının romantik anlamda anlamsızlaşmış olması, bir an her şey demek olmak, bir sonraki an ise, aslen ne anlam ifade ettiğini hiç bilememiş olarak, hiçbir anlam ifade etmemektir, ki bu yine de bir şanssızlık değildir, esas önemli husus onun bunu, bir kadın olduğu için, bilememiş olmasındadır. Ben kendi hesabıma, kadın olacak isem, bunu Şarkta olmayı tercih ederdim, bari o vakit cariyeye olurum; zira cariyeye olmak, ama harfiyen böyle olmak, yallahlık ve bir hiç olmaya nazaran gene de bir şeydir.

Bir kadının hayatı böyle zıddiyetler içermemiş dahi olsa, onun gördüğü ve kadın olma sıfatıyla ona bihakkın layık görülen itibar, onun erkek ile paylaşmadığı bir itibar, zaten manasızlığa işaret eder. Bu itibar efendi yürekliliğe hastır. Kadına karşı efendi yürekli olmak erkeğin şanındandır. Efendilik gayet basit izahıyla, insanın efendilik gösterdiği kimseyi fantastik kategoriler altında algılamasından ibarettir. Dolayısıyla, erkeğe efendilik göstermek bir hakarettir, zira o, fantastik kategorilerin kullanımından imtina eder. Buna karşılık, efendilik cinsilatif iltifatla taltiftir, ona aslen layık görülen bir takdirdir. Ah! Ah! Ah! Bu muayyen bir efendi kavalinin meselesi olsa bu kadar düşündürücü olmazdı. Ama durum bu değildir. Temelde her erkek efendi yüreklidir, gayriiradi olarak böyledir. Bu bizzat yaşamın cinsi latifi böyle bir *provenue*⁵³ ile ödüllendirmiş olduğu anlamına da gelir. Gel gelelim, kadın bunu gayriiradi olarak kabullenir. Bu bir kere daha şanssızlıktır; zira bunu muayyen birinin yapmış olmasının haliyle farklı bir izahı olmalıdır. Velhasıl, yaşamın kendine özgü ironisi burada yine karşımıza çıkar. Centilmenlik hakikate sahip olcaksa, evrik olması icap ettiği gibi, efendiliğin güzellik ve kudret, sinsilik ve güç arasındaki belirli farka göre tayin edilmiş olan rayice tekabül etmesi icap eder. Ama durum böyle değildir, efendilik temelde kadının hakkıdır, ve onun

⁵³ İmtiyaz — çn.

bunu gayriiradi olarak kabullenmesi tabiatın daha aciz olana, üvey evlat gibi muamele görmüş olana, boş hayalin telafiden daha fazla kazanım sağladığı kişiye karşı olan ihtimamı şeklinde izah edilebilir. Lakin vahim olan tam da bu boş hayaldir. Tabiatın, güzeller güzeli olduğuna inandırarak teselli etmek suretiyle sakatın imdadına yetiştiği nadir değildir. O vakit tabiat haliyle her telafide bulunmuş olur, ne de olsa o, makul bir talebin icap ettirebileceğinden çok daha fazlasına sahiptir. Ancak buna boş bir hayal içinde sahip olmak, perişanlık içinde eli kolu bağlı kalmak değil de, bir hayal ürünü tarafından faka bastırılmış olmak, haliyle daha derinlemesine bir alaydır. Kadın *verwahrloost*⁵⁴ edilmekten, bir sakatın edildiği anlamda değil ama, muhakkak ki farklı bir anlamda, yaşamın onu avutmuş olduğu boş hayalden hiç kurtulamamış olmaktan ötürü çok uzaktır.

Bir kadın yaşantısı, belirleyici unsurlarını bütünüyle göstermek üzere hülasa edildiği vakit, her kadın yaşantısı büsbütün fantastik bir etki bırakır. Onun hayatındaki dönüm noktaları erkeğinkinden bambaşka bir anlamdadır; zira onun dönüm noktaları her şeyin altını üstüne getirir. Tieck'in romantik dramalarında zaman zaman karşılaşılan bir karakter vardır ki, vaktiyle Mezopotamya'da krallık yapmıştır, halen Kopenhag'da bakkallık yapar. Her kadın yaşantısı aynen bu şekilde fantastiktir. Genç kızın adı Juliane ise, hayatı şöyledir: "vaktiyle tensel sevginin hadsiz sınırlarının imparatoriçesi ve tüm terelelliliklerin aşırılığının sözde-kraliçesi, ve halen Bads-tuestræde'nin⁵⁵ köşesinde Madam Petersen."

Bu genç kız küçükken bir oğlandan daha aşağı görülmüştür. Biraz büyüdüğünde insan onunla ne yapacağını tam bilemez; en nihayet, onu patroniçe yapacak o belirleyici süreç devreye girer. Erkek ona taparak yaklaşır. Taparak, zira aşıktır. Taparak, zira her aşık böyle yapar, bu sinsî bir hilekârın

⁵⁴ İhmal edilmek — çn.

⁵⁵ Hamam Sokağı. Kopenhag'ın merkezinde bir sokak. Burada vaktiyle Strandbadstue (Sahil hamamı) adlı bir umumi hamam bulunuyordu. Yıkınma haricindeki etkinlikleriyle nam salmış olan bu hamam 1509 yılında frengi salgını nedeniyle kapatıldı. — çn.

icadı değildir. İnfazcı bile kur yapmaya giderken, *fascisini*⁵⁶ bir kenara bırakır, o bile diz çöker, kendisini mümkün olan en kısa zamanda aile içi infazcı rolüne adamayı aklına koymuş dahi olsa; bunu o kadar doğal bulur ki, kamusal olanların gitgide az bulunur olduğu şeklinde bir mazeret aramaktan çok uzaktır. Kendini müdrik, uygar olanı da aynı şekilde hareket eder. Diz üstü çöker, tapar, sevdiğini en fantastik kategoriler içinde algılar, ve akabinde, dizlerinin üstünde durduğunu unuttur, ve diz çöktüğü esnada bunun fantastik olduğunu gül gibi bilmiştir. Ben kadın olsaydım, babam tarafından en yüksek teklif sahibine satılmayı tercih ederdim, Şarkta olduğu gibi, zira bir alım satımda yine de bir anlam vardır. Kadın olmak nasıl da şanssızlıktır, ve yine de esasında şanssızlık, insanın, eğer kadınsa, buna akıl erdirememesidir. Hayıflanıyorsa, ilkinde hayıflanmaz, sonuncuya hayıflanır. Ben kadın olsaydım, her şeyden evvel kur yapanları geri çevirir, cinsi aciz olmayı sineye çekerdim, eğer ben öyle isem, o vakit şu ana hususa itina gösterirdim; insan gururlu olmak istiyorsa, haki-katin dışına çıkmaz. Ama o bunu kendine pek dert etmez. Juliane sevinçten havalara uçar ve Madam Petersen kaderine boyun eğer.

O vakit de ben kadın değil erkek olduğum için tanrılara şükrederim. Ve yine de neler feda etmişimdir ki! İçki şarkılarından tutunda da, tragedyalara kadar, tüm kurgu sanatı kadını ilahlaştırır. En kötüsü onun kendi başına ve ona hayranlık duyanın başına patlar; zira kendini sakınmaz ise, oracıkta, durduğu yerde, birden suratı asılıverir. Güzellik, mükemmellik, erkeğin başarıları kadına atfedilir, zira o, erkeği şevklen-dirir. Kadın şevk vericidir; bu temayı terennüm etmemiş kaç baygın flütçü ve buna kulak vermemiş kaç çoban kız vardır? Doğrusu benim ruhumda gıpta yoktur, sadece Tanrıya minnet vardır; zira ben yine de, erkek olmayı ve bir parça tali olmayı, kadın olmaya ve gerçekten böyle olmaya, tanımlanması

⁵⁶ Antik Roma'da kullanılmış olan bir sembol. Bunu taşıyan kişinin güç ve yargı (ölüm yargısı) yetkisini gösterirdi. Bir demet değneğin silindirik şeklinde bir araya getirilip, bronz bir baltanın keskin tarafı dışarıda kalacak şekilde bu demetin içerisine yerleştirilmesi ve sonra hepsinin kırmızı bir deri şerit ile sıkıca bağlanmasıyla elde edilirdi — çn.

zor bir varlık olmaya ve hayal dünyasında bahtiyar edilmeye tercih ederim; belirli bir anlama gelen bir somutluk olmak, her anlama gelen bir soyutlama olmaktan evladır. Velhasıl şu tamamen doğrudur: Düşünsellik kadın sayesinde dünyaya gelir; bir erkek o olmadan nedir ki? Bir genç kız sayesinde dâhi kesilmiş bir sürü erkek vardır, bir sürü erkek bir genç kız sayesinde kahraman kesilmiştir, bir sürü erkek bir genç kız sayesinde şair kesilmiştir, bir sürü erkek bir genç kız sayesinde evliya kesilmiştir; — ama erkek elde ettiği kız sayesinde dâhi kesilmemiştir; zira o kızın yanında olsa olsa ikinci sınıf memur olabilir; erkek elde ettiği kızın sayesinde kahraman da kesilmemiştir, zira onun sayesinde ancak general olabilir; erkek elde ettiği kızın sayesinde şair de kesilmemiştir, zira onun sayesinde ancak baba olabilir; erkek elde ettiği kızın sayesinde evliya da kesilmemiştir, zira o kimseyi elde etmemiştir, ve o yalnızca birine sahip olmak ister: elde edemediğine; diğerlerinin her birinin, elde edemediği kız sayesinde, dâhi, kahraman, şair kesildiği misal. Kadının düşünselliği bizatihi şevklendirici olmuş olsa, o vakit şevk verici olanın ne de olsa erkeğin bir ömür boyu bağlı kaldığı kimse olması icap ederdi. Yaşam bunu başka türlü ifade eder. Şöyle der: menfi bir ilişkide kadın erkeği düşünsellikte verimli kılar. Bu şekilde anlaşıldığı vakit, kadın şevk vericidir, ancak bunu doğrudan söylemek bir paralogizme yol açar, ki bunu göz ardı edebilmek için kadın olmak gerekir. Yoksa erkeğin, zevcesi sayesinde şair kesildiği hiç duyulmuş mudur? Erkek kadına sahip olmadığı sürece, kadın onu şevklendirir. Kurgu sanatının ve kadının hayal dünyasının temelinde yatan hakikat budur. Erkeğin ona sahip olmaması, ya erkeğin hâlâ onun için savaş verdiği anlamına gelir, ki bir genç kız bu suretle birçoğunu şevke getirmiş, silahşora çevirmiştir, erkeğin, zevcesi sayesinde yiğit kesildiği hiç duyulmuş mudur! Yahut da erkeğin ona sahip olmaması onu hiçbir zaman elde edemeyeceği anlamına gelir. Bir genç kız birçoğunu şevklendirmiş ve ondaki düşünselliği harekete geçirmiştir, yani gösterebileceği kadarına sahipse. Lakin verebilecek fazla bir şeyi olmayan bir zevcenin, düşünselliği harekete geçirmesi zordur. Ya da, erkeğin ona sahip olmaması, onun düşünsellik peşinde koştuğu an-

lamına gelir. Erkek birçoğunu seviyor olabilir, ama birçoğunu sevmek de bir tür mutsuz aşktır, ve erkekteki düşünsellik esasen bu gayret ve çabaya dayanır, bütün hepsinin tek tek katkısının ceman yekûnu olan o bir parçacık sevecenliğe değil.

Kadının bir erkekte uyandırabileceği en yüce düşünsellik esasen, ölümsüzlük bilinci uyandırmaktır. Bu bilincin can damarı replik gereği denebilecek şeyde atar. Bir sahne oyunu için, falan veya filan bir karşı replik almadan bu oyun son bulamaz dendiği misal, düşünsellik de, yaşam ölümle bitemez: bir karşı replik almalı der. Bunun müspet deliline *Adresseavisende*⁵⁷ sık sık rastlanır, ki ben bunu gayetle münasip bulurum, zira *Adresseavisende* yayımlanacaksa, müspet olması icap eder. Madam Petersen onca yıl yaşamıştır, ta ki 24'ünü 25'ine bağlayan gece Tanrının rahmetine kavuşana dek vs. vs. Bay Petersen ilk aşıklık döneminin hatıralarına gark olmuştur, gayet kesin bir ifadeyle dile getirmek istersem: artık onun yegâne tesellisi vuslattır. Kendine muvakkaten bir ikinci zevce edinerek, kendini bu kutlu vuslata hazırlar, zira şu muhakkaktır ki, ikinci evlilik katiyen ilki kadar şairane değildir ama yine de iyi bir adımdır. Müspet delil şudur. Bay Petersen bir replik talep etmekle yetinmez, hayır, onunki ahirette vuslattır. Malum olduğu üzere, sahte metal bazen sahicisinin parlaklığına sahip olabilir, bu, perdahlı gümüşün geçici pırıltısıdır. Bu, sahte metale binaen trajiktir, zira sahte metal sahte olmayı neticede sineye çekmek zorundadır. Lakin Bay Petersen'de durum farklıdır. Düşünselliğe her insan bihakkın layıktır, ben Bay Petersen'e bıyık altından güldüğümde, bu, eğer o gerçekte sahte metal olsa, onda ancak perdahlı gümüşün geçici pırıltısı olurdu diye gülmem, bu perdahlı gümüş pırıltısı onun sahte metal olduğunu ortaya döktü diye gülerim. Velhasıl küçük burjuvazi kafası düşünsellik kisvesine bürünmüş olarak, Holberg'le birlikte: o ineğin üstünde de sabahlık yok muydu, demeye münasip bir vesile yarattığı vakit göze çok gülünç görünür. Mesele şudur: kadın bir erkekte düşünselliği ve o suretle ölümsüzlük bilincini uyandırdığı

⁵⁷ Kopenhag'da yayınlanmış olan ilan ağırlıklı eski bir gazetenin (1759 - 1909) kısa adı. Gazetenin tam adı: *Kjøbenhavn's Adresseconmptoirs Efterretninger* idi—çn.

takdirde, bunu hep menfi bir şekilde yapar. Bir kadının sayesinde gerçekten dâhi olmuş, şair olmuş, kahraman olmuş biri aynı anda ölümsüzlüğü de kavramıştır. Düşünsellik bir kadında müspet şekilde mevcut olmuş olsa, o vakit erkekte ölümsüzlük bilincini sadece ve sadece zevcesi uyandırabilirdi. Yaşam bunu tam tersinden ifade eder. Şöyle ki, bir kadın kocasında düşünselliği gerçekten harekete geçirecek ise, ölmek zorundadır. Ama Bay Petersen’de bunu hareket geçirmez. O vakit kadın ölüm yoluyla erkekte bunu harekete geçirdiği takdirde, kurgu sanatının ona dair dediği büyük şeylerin hepsini başarmıştır, ama şunu unutmayalım ki, erkek için yaptığı menfi şeyler düşünselliği harekete geçirmemiştir. Ne var ki, onun anlamlılığı, o ne kadar uzun seneler yaşarsa, o kadar şüphe götürür bir hal alır, çünkü o gerçekte müspet bir anlam kazanmak istemeye de başlamıştır. İleri sürülen delil ne kadar müspet ise, o kadar az şey ispat eder, zira o vakit hasretlik, esasına bakılırsa, bir kere yaşanmış olduğu için özü tükenmiş sayılması gereken, yaşanmış bir şeye karşıdır. Delil, hasretliğin hedefi evliliğin ıvır zıvır işleri olduğu vakit, en müspettir: Hani o eskiden birlikte *Dyrehaugene*⁵⁸ gittiğimiz zaman. Aynı şekilde, bir zamanlar ayağın çok rahat ettiği bir çift eski terliğe de aniden hasret duyulabilir, ama bu hasretlik ruhun ölümsüzlüğüne dair hiçbir delil teşkil etmez. İleri sürülen delil ne kadar menfi ise, o kadar iyidir, zira menfi olan müspet olandan daha yukarıdır, sonsuz olandır ve böylece yegâne müspet olandır.

Kadının tüm anlamlılığı olumsuzdur, onun müspetliği bunun yanında bir hiçtir, ve evet hatta daha ziyade yozlaştırıcıdır. Yaşamın kadından gizlemiş olduğu hakikat şudur ki, yaşam onu herhangi bir erkeğin aklına gelebilecek her şeyi⁵⁹ gölgede bırakan bir boş hayalle avutmuş, ve pederane bir şe-

⁵⁸ Bugünkü adıyla *Dyrehaven* (Geyik Parkı). Kopenhag’ın kuzeyinde, Jægersborg semtinde bulunan büyük, ormanlık bir park. Adını parkta serbestçe dolaşan geyiklerden almıştır. Kral ailesinin de bir av köşkü bulunur. Eskiden beri popüler bir piknik ve mesire yeri olarak kullanılmış, birçok edebiyat eserinde, aşıklar parkı olarak işlenmiştir. Bugün bir lunapark da içerir. *Dyrehaven* Parkı Unesco’nun dünya mirası listesinde yer alıyor—çn.

⁵⁹ Yeni Ahit, 1 Korintliler 2: 9—çn.

kilde, hayata, dilin ve başka her şeyin kadının boş hayalini güçlendirdiği bir düzen vermiştir. Kadın, şevklendirici olmanın tam aksi olarak, dalaletin kaynağı — bu ister günahın dünyaya onun vasıtasıyla gelmiş olması şeklinde, ister her şeyi mahvedenin ondaki sadakatsizlik olması şeklinde olsun — olarak algılandığı vakit bile, algı biçimi temelli olarak efendicedir. Öyle ki, insan bu minvalde bir söz duyulduğu vakit, kadının gerçekte erkekten son derece daha suçlu olabilecek yetenekte olduğunu düşünebilirdi, ki bu muhakkak ki müthiş bir itiraftır. Ah! Ah! Ah! Durum bambaşkadır. Kadının akıl erdiremediği gizemli bir okuma yöntemi vardır; zira bir sonraki an tüm yaşam aynen devletin algı tarzını kabullenir, ki bu, erkeği zevcesinden mesul addeder. Kadın hiçbir erkeğin hiçbir zaman hüküm giymediği şekilde hüküm giyer, zira erkek sırf fiilî bir hüküm giyer, ve iş biter; ama kadının daha hafif bir hüküm giymesiyle iş bitmez, zira o vakit onun bütün hayatı bir boş hayal olmamış olurdu; şöyle yapılır; davaya son verilir, ve maliyeti kamuya, tüm yaşama ödetilir. O an onda tüm mümkün kurnazlıklar vardır, öbür an onun tarafından kandırılana güleriz, ki bu tabiatıyla bir çelişiklik, ve Potifar'ın zevcesinin⁶⁰ karşısında bile, kendine baştan çıkarılmış görüntüsü verebileceği bir olanak vardır. Velhasıl kadın hiçbir erkeğin sahip olmadığı bir olanağa, müthiş bir olanağa sahiptir; lakin kadının gerçekliği de buna nispetlidir, ve hepsinin en korkuncu, kadının kendini içinde mutlu hissettiği o boş hayalin büyüsidür.

O vakit bırakalım da Platon, Sokrates ile çağdaş olarak var edilmiş olduğu için Tanrılara şükretsin, o vakit ben ona gıpta ederim, bırakalım o, Grek olarak var edilmiş olduğu için Tanrılara şükretsin, o vakit de ben ona gıpta ederim, lakin erkek değil de kadın olarak var edilmiş olduğuna şükrettiği vakit, ona canıgönülünden katılırım. Eğer ben kadın olarak var edilmiş olsaydım da, şimdi akıl erdirebilmiş olduğum şeye akıl erdirebilmiş olsaydım, bu korkunç olurdu; ama eğer ben kadın olarak var edilmiş olsaydım ve bu cihetle bu şeye hiç mi hiç akıl erdirememiş olsaydım, bu çok daha korkunç olurdu!

⁶⁰ Eski Ahit, Tekvin 39: 7-20—çn.

Ama o takdirde bundan, kadınla her türlü müspet münasebetten kaçınılması gerektiği neticesi çıkar. Bu kaçınılmaz *hiatus*⁶¹, kadının olduğu her yerde, anında ortaya çıkar, ve bu da kadını bahtiyar eder, çünkü o bunu sezmez, ve erkek bunu tespit ederse, kadın onun canına okur.

Kadınla müspet bir ilişki sonsuz kılıcıdır, bunun daima söylenmesi ve kadına saygı gereği söylenmesi icap eder, ve tamamen koşulsuz olarak söylenebilir; zira bu esasen ilgili kadının öz niteliğine, onun letafetine, veya bu letafetin kalıcılığına bağlı değildir, düşünselliğin gözleri açıldığında, kadının kendisini tam doğru anda göstermesine bağlıdır. Bu kısa bir andır, sonra kadın ortadan kaybolarak iyi eder. Zira kadınla müspet bir ilişki erkeği mümkün olan en büyük çapta sonsuz kılar. Dolayısıyla, bir kadının bir erkek için yapabileceğinin en yüksek kertesini, onun gözüne tam doğru anda görünmektir, o yine de bunu yapamaz, bu kaderin lütfudur, lakin şimdi kadının bir erkek için yapabileceği en büyük şeye sıra gelir, ki bu erkeğe karşı sadakatsiz olmaktır. Önceki düşünsellik erkeğin yeğînleşmiş bir düşünselliğe erişmesine yardım eder, ve erkek bu suretle mutlak yardım görmüş olur. Öbür düşünsellik muhakkak ki en derin acıyla kazanılır, ama en büyük bahtiyarlıktır; erkek bunu muhakkak ki, başına gelmeden evvel temenni edemez ama sonra, bu başına geldiği için, kadına şükreder; ve yine de, beşerî anlamda öyle fazla müteşekkir olmasını gerektirecek büyük bir neden yoktur, dolayısıyla her şey yolunda demektir. Ama kadın ona sadık kaldı mı, işte o vakit vah erkeğin haline!

O halde ben bir kadın değil de bir erkek olduğum için tanrılara şükrederim, ve müteakiben de tanrılara, hiçbir kadın beni ömür boyu taahhütten dolayı, durmadan sonrasını düşünmek zorunda bırakmadığı için şükrederim.

Evlilik ne garip bir icattır! Ve onu daha da garip yapan şey, kendiliğinden atılmış, doğal bir adım farz edilmesidir. Ve yine de hiçbir adım bunun kadar belirleyici değildir, zira insan hayatına karşı, evlilik kadar başına buyruk ve tahakküm hastası olan başka hiçbir şey yoktur. Yani bu denli belirleyici

⁶¹ *Kofluk*—çn.

bir şeyin kendiliğinden dolaysız olabilmesi gerekirdi. Ve yine de evlilik basit şey değildir, fakat tadı her tür ete benzeyen kaplumbağa eti gibi, ziyadesiyle girift ve muğlaktır, ve kaplumbağa nasıl ki ağır kanlı bir hayvan ise, evlilik de öyledir. Sevdalanma yine basit bir şeydir, ama ya evlilik! Putperest bir şey midir, yoksa Hristiyan bir şey midir, yoksa rabbani bir şey midir, yoksa dünyevi bir şey midir, yoksa kamusal bir şey midir, yoksa hepsinden biraz mıdır; o mahut izahı güç erotiğin, ruh eşlerindeki *wahlverwandschaftın*⁶² ifadesi midir, yoksa bir vecibe midir, yoksa bir ortaklık mıdır, yoksa hayatta bir münasiplik midir, yoksa muayyen ülkelerde örf ve adet midir, yoksa hepsinden biraz mıdır; müzik icra edebilmek için devlet sanatçısı mı olmak icap eder, yoksa kilise orgcusu mu, yoksa her ikisinden de biraz mı? Nutuk çekmek ve hayattakilerin — veya mahalledekilerin — kaydını tutmak için rahip mi olmak icap eder, yoksa komiser muavini mi; evlilik, müzikal tarağın sesini mi dinler, yoksa “Bir Yaz Gecesinde Mağara Perileri”ninkine benzeyen fısıltıya mı kulak kabartır? Ahı gitmiş vahı kalmış her koca, evliliğe adım atarken, bunun kadar karmaşık bir parça, başka her şeyden daha karmaşık, girift bir pasaj icra etmemiş olduğuna, ve evli adam olarak yaşadığı sürece bu icraatı devam ettireceğine kanidir. Lakin, sevgili içki dostlarım! Başka bir düğün hediyesi ve tebrik bulunmadığına göre, evli çiftlerin her birine bir NB.⁶³ ve evliliğe de mükerrer savruluk için iki NB. sunmayacak mıyız! İnsanın hayatında tek bir fikir ifade etmesi bile yeterince zahmetli olabilir ama, o kadar girift bir şeyi düşünmek ve böylece ona bütünlük getirmek, o kadar girift bir şeyi, her ayrıntıya hakkını verecek ve her şey aynı anda ortada olacak şekilde ifade etmek: evet, doğrusu, bunu yapabilen, büyük insandır! Ve yine de ahı gitmiş vahı kalmış her evli adam bunu yapar, ve yaptığı da kesindir, bunu kendiliğinden dolaysızca yaptığını söylememiş midir! Ama bu kendiliğinden dolaysızca yapıla-

⁶² Kimyasal bağlamda *birleşme eğilimi*, psikolojik bağlamda *seçici yakınlık*. J.W. Goethe'nin bir eseri de bu adı taşır: *Die Wahlverwandschaften* (1809). Goethe bu eserinde, insanlar arasındaki derin, erotik sempatiyi ele alır—çn.

⁶³ *Nota bene*—çn.

cak ise, tüm tefekküre nüfuz etmiş olan daha yüksek bir dolaysızlığın gücüyle yapılması icap eder. Lakin bunun emaresi bile yoktur. Bir kocaya soru sorma zahmetine girmeye hiç değmez. Bir kere aptalca bir hata etmiş olan adam, bir daha yakasını bunun neticesinden zaten kurtaramaz. Bu aptalca hata, kendini bütün bunlara bir kere bulaştırmış olmasıdır; kısas ne yapmış olduğunu sonradan görebilmesidir. Kâh ciyak ciyak havlayarak hamle yapar, ve acınası hale gelir, ve evlenmekle olağanüstü bir şey yapmış olduğunu sanır, kâh kuyruğunu bacaklarının arasına alıp tüyer, kâh meşru müdafaa babından, evliliği göklere çıkarır, lakin ben en ayrışık hayat görüşlerindeki *disjecta membray*⁶⁴ bir arada tutacak bir fikir-bütününü beyhude yere beklerim.

O vakit, tam anlamıyla ahı gitmiş vahı kalmış olmak bir dalaveredir, baştan çıkarıcı olmak da bir dalaveredir, kadınları eğlence olsun diye deneylemek istemek de bir dalaveredir. Temel itibarıyla, son iki metot erkek açısından kadına karşı, evlilik gibi büyük tavizler içerir. Baştan çıkarıcı aldatarak kendini üstün göstermek ister, ama aldatıyor olması, aldatmak istemesi, aldatma zahmetine girmesi, erkeğin kadına bağımlılığının da bir ifadesidir, deneycide de bu böyledir.

Kadınla müspet bir ilişki düşünülecekse, o vakit bu o kadar mütefekkir olmalıdır ki, tam da bu nedenle kadın açısından bir ilişki oluşturmamalıdır. Mükemmel bir koca olmak ve hal böyle olsa da her kızı sessiz sedasız baştan çıkarmak, baştan çıkarıcı gibi görünmek ve hal böyle olsa da romantizmin alevini içinde saklamak gene bir şey demektir, birinci derecede taviz yine de her zaman ikincide imha olur. Ve yine de erkeğin hakiki düşünselliği sadece ikiye katlanmıştır. Her dolaysız yaşam telef olmalıdır, ve bu telef, sahte bir ifade vasıtasıyla sürekli sağlanmalıdır. Kadın böyle bir ikiye katlanışa akıl erdiremez, bu da erkeğin tabiatı hakkında yorum yapmayı kadın için imkânsız kılar. Şayet kadının tabiatında böyle bir ikiye katlanış olmuş olabilseydi, o vakit onunla hiçbir erotik ilişki düşünülemezdi, ve onun tabiatı ortada olduğuna göre, erkek tabiatındaki erotik unsur çıkmaza sokulmuş olur, zi-

⁶⁴ *Müstakil ögeler* — çn.

ra bu, kadının içinde yaşadığı şeyin sürekli imhasıyla hayat bulur.

O halde ben acaba manastıra mı vaaz çekiyorum ve haklı olarak Eremita diye mi adlandırılıyorum? Ne münasebet. Manastırı bir kaldırın ortadan. Zira bu da tinin dolaysız bir ifadesi olmaktan ibarettir, ve tin dolaysız ifade edilemez. İnsan altın mı yoksa gümüş mü yoksa kağıt para mı kullanıyor, bu hiçbir fark yaratmaz, lakin, sahte olmadıkça, bir metelik bile vermeyen kişi benim ne dediğimi iyi anlar. Her dolaysız ifade kendi açısından bir dalavereden ibaret olan kişi, manastıra gitmemiş dahi olsa, o ve yalnızca o, bir münzevi olabilir, gece gündüz otobüsten inmese bile.

Viktor daha sözünü tam bitirmemişti ki, Modacı ayağa fırladı, önünde duran şarap şişesine çarpıp devirdi, ve sonra söze şöyle başladı.

Ağzınıza layık, sevgili içki dostlarım, ağzınıza layık, zatıalilerinizin konuşmalarını dinledikçe, dost ve müttefik olduğunuza daha da kanaat getiriyorum, zatıalilerinizi bu sıfatla selamlıyorum, zatıalilerinizi bu şekilde anlıyorum; zira insan müttefiklerini uzaktan anlar. Ve yine de, bildiğiniz şey neyin nesidir, deneyim süsü verdiğiniz o azıcık teoriniz neyin nesidir, birbirine yamayarak teoriye çevirdiğiniz, ve sonra da fırsatı geldikçe bir an inandığınız ve bir an cazibesine kapıldığımız o azıcık deneyiminiz neyin nesidir! Hayır ben kadını iyi tanırım — zayıf tarafından, yani ben onu iyi tanırım. Ben mütalaamda hiç bir dehşetten kaçınmadığım gibi, anladığım şeyden beni emin kılacak hiçbir vesileden de kaçınmam; zira ben bir çılgınım, ve kadını anlamak için de çılgın olmak gerekir, insan evvelden böyle değilse, onu anladığı vakit böyle olur. Haydudun gürültü patırtılı anayolun yanı başını kendine yatak bellediği, karıncayiyenin hortumunu gevşek kumun yanı başında hazır beklettiği, ve korsanın gürüldeyen denizin yanı başında kendine barınak kurduğu misal, ben de modae-vimi, bir kadın için, Venüs dağının erkek için olduğu kadar baştan çıkarıcı, karşı konulmaz olan o yere, mahşeri kalabalığın ortasına kurarım. Buradaki bir modaevinde insan kadını iyice tanıyıp öğrenir, pratik şekilde ve tepeden tırnağa, bütün o teorik yaygaralardan uzak. Evet, modadan kadının şehvet

ateşi içinde, her şeyi kaldırıp atması demek olsaydı, bu gene bir şeydi. Lakin durum böyle değildir, moda bariz bir haz, göz yumulan bir safahat değil, edep gibi salahiyetli, bir edepsizlik karaborsasıdır. Putperest Prusya'da evlenme çağındaki kızlar küçük bir çan takardı, çanın sesi erkeğe sinyal verirdi, bu misalden olarak, bir kadının moda yaşamı da, ilelebet çalan bir çingirak sesidir, sinyali sefahatte olanlara değil, tatlı düşkünü sefahat hastalarına verir. Kadının bir şans olduğuna inanılır. Ah! evet de, o istikrarsızdır; lakin yine de bir şeyde istikrarsızdır, şöyle ki, çok şey verebilir, o bu kadarıyla kadın değildir. Hayır, moda kadındır, zira moda saçmalıkta istikrarsızlıktır, o sadece bir netice bilir, ki bu daima, git gide kuduruk çılgına dönmektir. Eğer insan, kadını tanıyıp öğrenmeyi temenni ediyorsa, benim modaevimin içinde geçen bir saat dışındaki geçen yıllardan ve günlerden daha değerlidir, benim modaevimde rekabet düşüncesi yoktur, zira o bu mekânda bir tanedir; bu putperestliğe önder olarak baş koymuş ve koyan biriyle bahse tutuşmayı insan nasıl göze alabilirdi. Hayır, benim adımın ilk ve son olmayacağı bir seçkinler meclisi yoktur, benim adım geçtiği vakit, krala karşı olduğu gibi, huşuyla karışık bir derin hürmet uyandırmayacak bir burjuva meclisi yoktur, ve benim modaevimden çıkmış olup da, bir salondan, bir fısıltı dalgası eşliğinde geçmeyecek kadar çılgın olmayan hiçbir kostüm yoktur; ve benim modaevimin önünden geçerken, içini çekerek: ah keşke maddi imkânım olsaydı, diye düşünmeyecek soylu bir hanımefendi de, bir burjuva kızı da yoktur. Lakin o bu suretle kandırılmış da olmaz. Ben hiç kimseyi kandırmam; ben en şık, en nadide malı en ucuz fiyata veririm, evet hatta maliyetin altına satarım, velhasıl ben kazanç peşinde koşmam, hayır, hatta ben her yıl yüksek miktarlarda kayba uğrarım. Ve yine de kazanç sağlamak isterim, bunu temenni ederim, son meteliğimi rüşvete, benim teklifim ihaleyi alsın diye, moda kuruluşlarına para yedirmeye harcarım. O en nadide, incecik kumaşları çekip çıkarıp, onlara makas atmak, hakiki Belçika dantellerini kesip ayırmak, sonra onlardan bir soytarı kostümü yapmak benim için eşi bulunmaz bir hazdır, ben en halis muhlis ve en moda malı en ucuz fiyata satışa sunarım. Belki sizler bir kadının ancak belli

anlarda moda olmak istediğini sanıyor olabilirsiniz. Ne münasebet, o her zaman böyle olmak ister, ve onun tek düşüncesi budur. Zira kadında tin vardır ama, o bununla tıpkı o kayıp oğlanın kaynakları kadar iyi donatılmıştır, ve kadında akıl almaz derecede yüksek bir tefekkür gücü vardır, zira ne de olsa onun tam o anda süslenmek için münasip bulduğu şey kadar kutsal hiçbir şey yoktur, ve süslenmenin en seçkin ifadesi modadır; kadının bunu münasip bulmasında şaşılacak bir şey yoktur, zira moda ne de olsa kutsal şeydir; ve buna karşılık kadın için, süslenmeyle bağdaştırmayı bilmeyecek kadar kayda değmez hiçbir şey de yoktur, ve süslenmenin düşünsellikten en yoksun ifadesi modadır; kadının tüm giyim kuşamında, modaya uygunluğuna dair bir fikir taşımadığı, yanından geçen bir hanımın bunu fark edip etmediğini anında keşfetmediği hiçbir şey, en minicik bir kurdele bile yoktur; zira o kimin için süslenir, diğer hanımlar haricinde! Son moda giyinip kuşanmak için geldiği modaevimde bile, orada bile, o son modadır. Nasıl ki kendine özgü bir yüzme kıyafeti ve bir binici kıyafeti varsa, modaevine giderken giyilmeye mahsus bir giyim kuşam da vardır. Bu kıyafet, hanım bir kadının sabahın ilerleyen saatlerinde şaşırtılmaktan hoşlandığı bir sabahlık gibi gündelik bir giysi değildir. O halde esas nokta onun şaşırtılmaya meydan verirkenki dişiliği ve işvesidir. Buna karşılık, moda kıyafet gündelik olmak için amaçlanmıştı, bir parça pervasızdır, ama mahcup olmadan, çünkü bir modacı onunla bir kaval-yeden daha farklı bir ilişki içindedir. İşve, bir hanımefendinin dışı tarafını körüklemeye mevkisi yüzünden cesaret edemeyen, ama bu husus kadının aklına gelmedikçe, ve bir modacının karşısında hanımefendi olmak istemek aklına esmedikçe, bol bol elde edilen belirsiz kazançlarla idare etmek zorunda olan bir erkeğe kendini böyle göstermekte yatar. O halde esas nokta, dişiliğin bir şekilde hariç tutulmuş olması, ve işvenin de, birisi böyle bir ilişkiyi ihsas etmeye yanaşacak olsa gülücüğü salıvermeye hazır olan o seçkin hanımefendinin gösterişli üstünlüğüyle hükümsüz kılınmış olmasıdır. O, beklenmedik bir ziyarette, sabahlığının ardına saklanır ve saklanmakla kendini ele verir, bir modaevinde ise, kendini aşırı bir pervasızlıkla, çırlıçplak açığa vu-

zur, zira karşısındaki erkek sırf bir modacıdır — ve kendisi de bir kadındır. O vakit şal azıcık aşağı sarkar ve aradan kaymak gibi bir ten görünür, bunun ne anlama geldiğini, ve kadının ne istediğini bilemediğim takdirde, şan şeref elden gitmiş demektir, o vakit hanım önden bir kılı kırk yarar, arkadan el kol hareketleri başlar, sonra kırıtır, sonra aynada kendini seyreder ve orada benim hayranlık dolu yüzümle karşılaşır, sonra bir şeyler geveler, sonra bıcır bıcır konuşur, sonrada sanki havada süzülür, sonra pervasızca ayak sürür, sonra gider bir koltuğa pelte gibi yığılır, ben de o sırada mütevazı bir tavırla, ona bir *flaşon*⁶⁵ uzatırım, ve taparcasına hayranlığımın onun hararetini yatıştırırım, sonra bana cilveyle bir el eder, sonra mendilini düşürür, kolu gevşekçe yere sarkık halde hiç hareketsiz durur, ben de o sırada derin bir reverans yapar ve mendili yerden alır ona uzatırım, ve o, başını onaylar anlamda hafiften sallar. Moda kadını modaevinde böyle hareket eder. Diogenes biraz yakışsız bir pozisyonda duaya konulmuş olan o kadını⁶⁶, Tanrıların onu arkadan da görebildiğine inanıp inanmadığını sorarak harekete getirmiş miydi bunu bilemem; ama şunu bilirim ki, diz çökmüş haşmetmeaplarına, elbisenizin kıvrımları modaya uygun düşmüyor diyecek olsaydım, bu onu Tanrıları rencide etmiş olmaktan daha çok korkuturdu. Vahlar olsun buna akli ermeyen o kimsesize, o Külkedisine! *Pro dii immortales*⁶⁷, modadan olmadığı vakit bir kadın zaten nedir ki, *per ceos obsecro*⁶⁸, modadan olmadığı vakit o nedir ki!

Peki bunun aslı var mıdır? Elbette. Şöyle bir deney yap: Seven kadın başını sevdiği erkeğin sineline derin bir saaditle yaslasın, ve başını erkeğin göğsüne gömerek, anlaşılmaz bir şekilde: ebediyen seninim, diye fısıldasın, erkek de o sırada ona: Catinka, tatlım, saç biçimin de hiç moda değil, desin. Belki erkekler bunun üzerinde düşünmez ama, bunu bilen ve bildiği için itibar gören erkek bu krallıktaki en tehlikeli insan-

⁶⁵ Küçük parfüm şişesi — çn.

⁶⁶ Diogenes Laertios'un eserinde geçen bir hikâye. Bkz. I, s. 265 — çn.

⁶⁷ Allah göstermesin, aman ya rabbi — çn.

⁶⁸ Vallahi billahi, hem de yeminle — çn.

dır. Seven erkeğin nikâh öncesinde sevgilisiyle birlikte ne saadetli demler yaşadığını ben bilemem, lakin bu sevgilinin benim modaevimde geçirdiği saadetli demler, erkeğinin gözünden kaçır. Yine de benim fermanım ve benim tasvibim olmadan, bir nikâh hükümsüz bir işlemdir, yahut da çok avam bir şeydir. Sonra ikisinin mihrabın önünde bir araya gelecekleri an artık gelmiş olsun, ve genç hanım her şeyi benim modaevimden satın almış ve her şeyi benim nezdimde denemiş olmak hasebiyle bu dünyanın vicdanı en rahat kişisi olarak bir adım öne çıksın, eğer ben o vakit palas pandıras kalkıp da: ama benim lütufkâr küçük hanımım, vallahi billahi o gelin tacı çok biçimsiz duruyor deseydim — o vakit tören belki tehir edilirdi. Fakat erkeklerin bu tür şeylere aklı ermez, bunları bilebilmek için modacı olmak gerekir. Bir kadındaki tefekkürü idare etmek öyle muazzam bir tefekkür gücü ister, ki bu sadede bu işe baş koymuş erkeğin elinden gelir, ve elinden geliyor ise, bu doğuştan yetenekli olduğu içindir. Velhasıl herhangi bir kadına kendini bulaştırmayan erkek şanslıdır; zira kadın başka bir erkeğe ait olmasa bile, ona ait olmaz, zira o, kadınca tefekkürün kadınca tefekkürle olan gayritabii münasebetinden doğmuş o mahut fantoma: modaya aittir. İşte bir kadın bunun için daima moda üzerine yemin etmek ister; o vakit o yeminde somutluk olur; zira nihayetinde, moda onun daima aklına getirdiği tek şeydir, her şeyle birlikte ve her şeyin arasında aklına getirebildiği tek şeydir. Modanın pazarları kiliseye giderken buna mahsus bir başlık kullanılması ve bu başlığın sabah ayini ve akşam duası için olandan farklı olması gerektiği şeklindeki sevindirici mesaj asiller dünyasının tüm güzide hanımefendilerine benim modaevimden tebliğ edilmiştir. Onun için çanlar çaldığı vakit fayton kapımın önünde durur. Ekselansları hanımefendi arabadan iner (zira şu da tebliğ edilmiştir; başlığı bendeniz, modacı dışında kimse usulünce takamaz); hemen fırlarım ve onu derin bir reveransla karşılarım, özel odama buyur ederim; o keyif içinde tembel tembel dururken, ben her şeye çeki düzen veririm. Artık hazırdır, kendini aynada görmüştür; Tanrıların ulağı gibi hızla ileri atılırım, özel odamın kapısını açıp, bir reverans yaparım, modaevinin kapısına fırlarım, kolumu, Şarklı bir köle edasıy-

la, göğsümün üstüne koyarım, ama sonra hafif, lütufkâr bir baş onayından cesaret alıp, ona, taparcasına, hayranlıkla, bir öpücük yollarım elimle — işte bakın, faytonda oturuyor! ilahî kitabını unutmuş, hemen kapıp yine dışarı fırlarım ve faytonun penceresinden içeri uzatırım, hatta, başını biraz sağa doğru kırmasını, ve faytondan inerken başlık bir parça kayacak gibi olursa, eliyle bir düzeltmesini ona bir kez daha hatırlatma cüretinde bulunurum. Faytonla uzaklaşır, terbiye görmüştür.

Siz belki de sadece seçkin hanımefendilerin modaya bağlı olduğunu sanıyor olabilirsiniz, ne münasebet. Dikişçi kızlarıma bir baksanıza! Ben, modaevimden tebliğ edilen moda kaideleri iyice yer edebilsin diye, bu kızların kılık kıyafeti hususunda hiçbir şeyden kaçınmam. Onlar bir yarı deliler korusu teşkil eder, ve bendeniz de lider sıfatıyla pırıl pırıl bir örnek olarak başta giderek, sırf her kadını modanın yardımıyla gülünç etmek için, her şeyi saçıp savururum. Zira bir baştan çıkarıcı, her kadınının meziyetinin doğru alıcıya satılabilir olduğuyla böbürlendiği vakit, ona inanmam ama, her kadının kısa sürede, modanın çılgın ve bulaşıcı öz tefekkürüyle fanatikleşeceğine inanırım, ki bu öz tefekkür onu, baştan çıkarıldığı takdirde olacağından tamamen farklı bir biçimde yozlaştırır. Ben bunu bir çok defa denedim. Kendi elimden gelmez ise, o vakit onun sınıfından bir iki moda esiri kadını üzerine salarım, nasıl ki fareler fareleri ısırmaya alıştırılabilir ise; o vakit, fanatikleşmiş kadının ısırtığı tarantulaninkine benzer. Bilhassa erkek destek vererek devreye girdiği vakit çok tehlikelidir. Şeytana mı yoksa Tanrıya mı kulluk ediyorum, bunu bilemem ama, haklıyım ve haklı olmakta kararlıyım, bir tek meteliğe sahip olduğum sürece, parmaklarımdan kan fışkırdığı sürece de haklı olacağım. Fizyolog korsajın korkunç neticelerini göstermek için kadın vücudunun o vakit alacağı şekli çizer, yanına da kadının normal vücut şeklini çizer. Bu doğrudur da sadece tek şey gerçekliğin geçerliliğini haizdir: Hepsi korse takar. Aynı şekilde, moda hastasının sefil, ezgin sapkınlığını bir resmet, kadını yiyip bitiren sinsi tefekkürü bir tarif et, ve kadının o, kendi hakkında zerre kadar şey bilmeyen, hayâ duygusunu bir resmet, bunu güzelce yap, ve o vakit bir

o kadar da kadın hakkında hüküm vermiş olursun, ve de onun hakkında gerçekten korkunç hüküm vermiş olursun. Günün birinde olur da karşıma, kadınlarla yakışsız münasebetinden dolayı yozlaşmamış, ölçülü ve mütevazı bir kız çıksa, o yine de düşüş yaşayacaktır. Onu ağıma düşürürüm, o şimdi tam kurban yerindedir, benim modaevimdedir. Gösterişli bir pervasızlığa has en küçümseyici bakışlarla onu süzerim, korkudan ölür, terbiye edilmiş yaltaklarımın oturduğu yan odadan gelen bir kahkaha onun perperişan eder. Sonra onu modaya göre giydirip kuşattığım da, göze bir tımarhane kaçkırından da daha çılgın, öyle ki tımarhaneye bile kabul edilemeyecek biri kadar çılgın görüldüğünde, işte o vakit yanımdan saadetle ayrılır, hiçbir Tanrının kulu, bir Tanrı bile, onu korkutamaz, zira o ne de olsa modadandır.

Beni şimdi anlıyor musunuz, sizlere niçin dost ve müttetik dediğimi anlıyor musunuz, çok uzaktan da olsa? Benim kadın anlayışımı şimdi anlıyor musunuz? Hayatta her şey bir moda meselesidir, Tanrı korkusu bir moda meselesidir, ve sevgi ve balenli eteklikler ve bir burun halkası. O halde benim yapmak istediğim, arzusu tüm hayvanat içinde en gülüncüne kıs kıs gülmek olan o yüce dahiye son gücümle yardımcı olmaktır. Kadın her şeyi moda haline getirmekse, o vakit ben de moda'nın yardımıyla onu fahişe etmek isterim layık olduğu şekilde; ben durup dinlenmem, ben modacıyım, vazifemi düşündükçe ruhum şaha kalkar, o er geç burnunda halkayla gezme raddesine gelecektir. Onun için hiç sevgi peşinde koşmayın, sevdadan uzak durun, en tehlikeli komşuluk gibi; zira sizin sevdikleriniz de burnunda halkayla gezme raddesine gelecektir.

Akabinde Baştan Çıkarıcı Johannes şöyle konuştu:

Muhterem içki dostlarım, sizi şeytan mı dürtüyor? Valla cenaze kaldırıcları gibi konuşuyorsunuz, gözleriniz şaraptan değil, yaşlardan kıpkırmızı olmuş. Neredeyse beni de göz yaşlarına sevk edeceksiniz, zira bedbaht bir sevgili bu hayatta acınacak duruma düşer. *Hinc illæ lacrymæ*.⁶⁹ Ben şimdilik mutlu bir sevgiliyim, ve sürekli böyle olmak isterim. Acaba bu, kadına karşı bir taviz midir, Victor'un o kadar çok korktuğu

⁶⁹ Gözyaşları bundan ötürüdür —çn.

şey? Neden olmasın? Bu hem de bir tavizdir. Benim şampanya şişesindeki tıpanın telini gevşetmem de bir tavizdir, köpüklerin kadehe boca olmasını sağlamam da bir tavizdir, kadehi dudaklarıma götürmem de bir tavizdir — şimdi de boşaltıyorum — *concedo*.⁷⁰ Ama artık kadeh boş, yani artık hiç taviz vermiyorum. Genç kızlarla da bu böyledir. Bahtsız sevgili bir buseyi fazla pahalıya almış ise, bu o erkeğin ne kendine almayı ne de kendinden vermeyi bildiğini bana kanıtlar o kadar. Ben hiçbir zaman fazla pahalıya almam; bunu kızlara bırakırım. Bu ne mi demektir? Bana göre en güzel, en nefis, en inandırıcı ve sanki daha bir en ikna edici *argumentum ad hominem*⁷¹ demektir; ama her kadın, hayatında en olmadı bir defa bu tartışmacı özgünlüğe sahip olduğuna göre, ikna olmaya neden izin vermeyecekmişim ki! Genç dostumuz böyle düşünmek ister. Tabii o kendine, seyrine dalacağı bir taviz-öpücüyü satın alabilir. Ben keyfine bakmak isterim. Hiç dır-dırsız. Velhasıl eski bir şarkıda öpücüğe dair şöyle denir: *es ist kaum zu sehn, es ist nur für lippen, die genau sich verstehen*,⁷² o kadar kesin ki, tefekkür bir küstahlıktır ve bir aptallıktır. Yirmi yaşına gelip de bir kategorik zorunluluk bulunduğu kafasına girmeyen kişi budalanın tekidir, ve bunu anlamayan kişi Christiansfeld'den türemedir.⁷³ Lakin sizler bahtsız sevgilisiniz, sizler bunun için kadını yeniden yaratmak istersiniz. Tanrılar göstermesin. O benim nasılsa öyle hoşuma gider, nasılsa aynen öyle. Constantin'in şakası bile gizli bir arzu ihtiva eder. Mamafih ben efendi yürekliyim. Neden olmasın? Efendilik bedavadandır, ve her şeyi sağlar, ve tüm erotik zevki o tayin eder. Efendi yüreklilik kadın ve erkek arasında, nefsaniliğin ve mest edici hazzın gizli ittifakıdır. Sevişme dilinin bütününüyle olduğu gibi, doğal bir dildir. İnsan sesinden değil, rolleri sürekli değişen gizli ihtiraslardan ibarettir. Bahtsız bir

⁷⁰ Rıza gösteriyorum anlamında taviz vermek — çn.

⁷¹ Kelime anlamı *kişiye karşı sav*; yani tartışılan mesele yerine, muhalifin kişiliğine dayalı sav — çn.

⁷² Görmesi zordur, o yalnızca birbirini kesin anlayan dudaklar içindir — çn.

⁷³ *Christiansfelder*. Bugünkü yaygın adı "indremission" olan ve vaktiyle Danimarka'nın Christiansfeld şehrinde kökleşmiş koyu Protestan mezhebi üyelerinin adı. Burada softa, gerici anlamında kullanılıyor — çn.

sevgilinin, açığını, ebediyet için borç senedine çevirmek isteyecek kadar efendilikten yoksun olmasına elbet aklım erer. Lakin ermez de, zira benim için kadının rayiç bedeli yüksektir. Ben her kadını bu hususta temin ederim, ve bu hakikattir, ve ayrıca, benim bu hakikate aldanmayan tek kişi olduğum da kesindir. Kırık bir kadının bir erkekten daha az değeri var ise, bu benim cari fiyat listeme dahil değildir. Ben koparılmış çiçekleri toplamam; bunları, apukurya⁷⁴ süpürgelerini süsle-sinler diye evli erkeklere bırakırım. Örneğin, Edvard⁷⁵ yenisinden bir düşünüp taşınmak ve Cordelia'ya yeni baştan sevdalanmak ya da sevdasını manen tekrardan yaşamak ister miydi istemez miydi, bunu ona bırakırım, beni ilgilendirmeyen şeylere neden burnumu sokayım. Hakkında ne düşündüğümü vaktiyle ona izah etmiştim, ve işin hakikati, o da beni efendiliğimin içten olduğuna ikna etmişti, hem de gayet tatmin edici bir şekilde ikna etmişti. *Concedo. Concessi.*⁷⁶ Yeni bir Cordelia boy gösterecek olursa, ben de 2 no.lu Yüzüğü icra ederim.⁷⁷ Lakin sizler birer bahtsız sevgili ve dost müttefiksınız, ve genç kızlardan daha fazla oyuna gelmişsiniz, hem de fazlasıyla yetenekli olduğunuz halde. Ancak, hayatta esas mesele azimdir, ihtirasın verdiği azimdir. Genç dostumuz daima dışarıda kalacaktır. Victor bir hayalperesttir; Constantin'e gelince, idrak ona fazlasıyla pahalıya mal olmuştur; modacı bir çılgındır. Kaç para eder! Dördünüz birden bir kızın etrafında

⁷⁴ Veya *et kesimi yortusu*. Bu yortu vaktinde kullanılmak üzere kuru ağaç dallardan yapılmış süpürgeler. Apukurya süpürgesi 1700'lerde dini bir özellik taşır, ve ev halkına - ve özellikle de çocuklara - bu süpürgelerle vurmak İsa'nın çektiği acıları hatırlatma amacını güderdi. Değneğin bir başka sembolik anlamı da üretkenliği arttırıcı olmasıydı. Genç kızlar ve oğlanlar birbirlerine bu değnekle vurarak "şans" getirdiklerine inanırlardı. Daha sonraları süpürgeleri şekerlerle, kartondan süslerle süslemek bir eğlence halini aldı. Bugün bu yortu vaktinde çocuklar ormandan dal toplayıp kendi süpürgele-rini yapar, üzerini süslerler—çn.

⁷⁵ *Baştan Çıkarıcının Günlüğü* adlı eserindeki baş karakterler—çn.

⁷⁶ *Taviz veriyorum. Taviz vermiştim*—çn.

⁷⁷ Friedrich Ludwig Schröder: *Ringens*, No.1 ve No.2 (Hamburg: 1789, 1792). Aynı adlı iki ayrı hafif komedi. Oyunun tam adı: *Ringens eller Det af Delicatesse ulykkelige Ægteskab* (Yüzük ya da Bahtsız bir Evlilikteki Hassasiyet) idi. Oyunun ikinci kısmı Kopenhag Kraliyet Tiyatrosunda 1830 - 1833 yıllarında beş kez sahnelenmişti—çn.

olunca herkes hava alacaktır. İnsanda idealleştirmeye yetecek kadar hayalperestlik, eğlencenin tam keyfine varmaya yetecek kadar damak tadı, aynen ölümün yaptığı gibi, sona erdirmeye yetecek kadar idrak, yeni baştan tadını çıkarmak istemeye yetecek kadar da çılgınlık olmalıdır — o vakit insan Tanrıların ve genç kızların gözdesi olur. Ama burada bundan bahsetmenin ne faydası var ki. Ben kimseyi inancından döndürme isteğinde değilim. Zaten bunun yeri de değil. Tabii ki şarabın keyfini çıkarırım, tabii ki zengin ziyafet sofrasının keyfini çıkarırım, bu iyi de, refakatimde bir genç kız olduğu vakit ağzım laf yapar. Velhasıl Constantin bu ziyafet sofrası ve şarap ve bu fevkalade aranjman için teşekkürü hak ediyor da, konuşmalar beş para etmezdi. Ama bu faslın bu şekilde son bulmaması için, şimdi biraz da kadının lehine konuşmak istiyorum. Nasıl ki uluhiyetten konuşacak olan insana, bu işi hakkını vererek yapabilmek için, uluhiyet fikri aşılanmış olması, ve dolayısıyla, ne diyeceğine dair uluhiyetin kendinden ders almış olması icap ederse, kadından konuşurken de durum bu misaldir. Zira kadın erkek dimağı için, Tanrının olduğundan çok daha az ölçüde, bir heves, bir gündüz düşü, insanın kendi kendine icat ettiği, ve *pro et contra*⁷⁸ müzakere ettiği bir şeydir. Hayır, insan onun hakkında konuşmayı ancak bizzat ondan öğrenir. Ve insan ne kadar çok şey öğrenmişse, o kadar iyidir. İlk keresinde insan öğrenici durumdadır, ikinci keresinde çoktan bir ilerleme kaydetmiştir, tez müzakeresi sırasında önceki muhalifin iltifatlarını sonrakine karşı kullanmaya benzer. Her halükârda, hiçbir şey kaybedilmiş olmaz. Zira bir öpücük ne kadar ufacık bir lezzet, ve kucaklaşma ne kadar azıcık bir zahmet ise, bu da o kadar azıcık tüketilmiştir, tıpkı başka tür yazı kullanılsa da, bulgusu aynı kalan bir matematiksel işlemde olduğu gibidir. Bu kabil şeyler matematiğe ve hokkabazlığa uygun düşer ama, tensel sevgiye ve kadına uygun düşmez, zira burada her yeni şey yeni bir bulgudur, ve aynı işlemin doğruluğunu başka yolla kanıtlar. Benim sevincim, kadın milletinin erkeklerden hiçbir suretle daha na-mükemmel olmayıp, bilakis içlerinde en mükemmeli

⁷⁸ *Lehte ve aleyhte* — çn.

olmasınadır. Yine de ben konuşmamı bir mitte süslemek isterim, ve konuşmam sizlerin maneviyatı hakkında hüküm verebilecek ise, bu beni, o kadar haksız yere kırmış olduğunuz kadının namı hesabına sevindirecektir, haz kendini gösterip de, sizlerden, meyvelerin Tantalus'a⁷⁹ yaptığı misal, uzak durduğu ölçüde, zira ondan ilk önce sizler uzak durmuştunuz, ve kadını sizler kırmıştınız. Yani böylece o kırılmış olur, bunun için çok üstün konumda olsa da, ve buna cüret eden herkes cezasını bulmuş olsa da. Ben kimseyi kırmam. Bu kabil şeyler sadece kocaların uydurması ve iftirasıdır; bilakis ben onun kıymetini bir kocadan daha fazla bilirim.

İlk başta tek bir cinsiyet vardı, Grekler böyle der, erkek cinsiyeti. Erkek mükemmel donatılmıştı, böylece Tanrıların şeref kaynağı oldu, öyle mükemmel donatılmıştı ki, Tanrıların başına da, tüm gücünü şairane yapıtlara harcayarak tüketmiş bir şairin bazen başına gelen şey geldi, insanoğluna gıpta ettiler. Evet, daha da beteri, ondan korku duydular, onun kendi boyundurukları altına girme hususunda isteksiz davranacağından korktular, böyle düşünmeleri nedensiz de olsa, onun gökleri bile yerinden sarsacağından korktular. Öyle bir güç meydana getirmişlerdi ki, ona hâkim olup yönlendirmekte zorlanacaklarını düşünüyorlardı. Tanrıların meclisinde huzursuzluk ve endişe vardı. İnsanoğlunu yaratmak için çok şey saçıp savurmuşlardı, bu alicenaplıktı; ama şimdi her şeyi göze almak zorundaydılar, bu meşru müdafaaydı, zira her şey tehlikedeydi, Tanrılar bu kanıdaydı, onu kalkıp da bir şairin kendi düşüncesini geri çektiği gibi geri çekemezlerdi. Zorlamayla idare edilebilecek gibi de değildi, zira öyle olsa bunu Tanrılar kendileri yapabilmiş olmalıydı, lakin onlar tam da bu hususta çaresizdirler. O vakit onun, kendi gücünden daha zayıf ve yine de daha baskın, onu yönlendirecek kadar baskın bir güçle zapt edilebilmesi ve yönlendirilebilmesi gerekti. Bu nasıl da mucizevi bir güç olmalıydı! Lakin muhtaçlık Tanrılara bile icatçılık hususunda kendilerini aşmayı öğretti. Aradılar ve kafa yordular ve buldular. Bu güç, kadındı, o bir yaratılış mucizesiydi, o, Tanrıların gözünde bile er-

⁷⁹ Homeros'un *Odysseia* adlı eserinde geçen bir hikâyeye gönderme yapılıyor—çn.

kekten daha büyük bir mucizeydi, Tanrıların kendi saflıkları içinde kendilerine şükretmeden edemedikleri bir keşifti. Onu şereflendirmek için, Tanrıların bile baş edemediğiyle başa çıkabildiğini söylemekten başka denebilecek bir şey olabilir miydi, onun bu işin üstesinden geldiğini söylemekten başka denecek ne vardı; o buna muktedir olduğuna göre, nasıl da mucizevi olmalıydı! Velakin bu, tanrıların hesabına bir taktikti. Büyüleyici kadın hilekârca hayat bulmuştur, erkeği daha büyülediği anda değişivermiş, ve onu sonluluğun bütün meşakkatlerine esir etmiştir. Tanrılar bunu böyle istemiştir. Ama yine de, Tanrıların hâkimiyet mücadelesi verirken tasarlamış olduğu, erkeği ayartabilecek o tek şeyden daha nefis, daha büyüleyici ne vardır! Ve hakikaten o böyledir; o, göklerdeki ve yerdeki yegâne ve en baştan çıkarıcı şeydir. Böyle mukayese edildiklerinde, erkek son derece na-mükemmeldir.

Velhasıl Tanrıların taktiği işe yaramıştır. Lakin her zaman işe yarayamamıştır. Zira bu aldatmacanın farkına varan erkekler, tek tük de olsa, her devirde çıkmıştır. Onlar kadının letafetini muhakkak ki görebilmiştir, hem de herkesten daha fazla; lakin onlar işin içyüzünü sezebilmiştir. Ben bunlara erotikçiler diyorum, ve kendimi de onların arasına katıyorum, erkekler bunlara baştan çıkarıcılar der, kadınlarsa bunlara hiçbir ad takmamıştır, zira böyleleri kadın için ağza alınmazdır. Bu erotikçiler bahtlı insanlardır. Onlar tanrılardan da daha saltanatlı yaşar, zira onlar yalnızca *ambrosiadan* daha nadide olan şeyi yerler, nektardan daha leziz olan şeyi içerler: onlar Tanrıların en oyunbaz düşüncesindeki en baştan çıkarıcı kaprisleri yerler, Ah, onlar sürekli olarak sırf tuzak yemi yer! Ah, o eşi bulunmaz coşku, o haz! O saadet dolu itiyatlar! Onlar sürekli olarak sırf tuzak yemi yer — onlar hiçbir zaman tuzağa düşmez. Öbür erkekler tuzak yemini kaparlar ve köylülerin hıyar salatasını yediği gibi⁸⁰ yerler, ve de tuzağa düşerler. Tuzak yemini değerlendirmeyi, onu son derece değerlendirmeyi sırf erotikçi bilir. Kadın bunu sezer, bu nedenle ikisinin arasında gizli bir anlayış vardır. Erkek bunun tuzak yemi olduğunu da bilir de, bu sırrı kendine saklar.

Tanrılar, bir kadından daha mucizevi, daha nefis, daha

⁸⁰ *Eşek hoşafan ne anlar* kabili bir ifade — çn.

baştan çıkarıcı hiçbir şey tasarlanamayacağına kefalet eder, ve onların bundaki yaratıcılığını keskinleştirmiş olan zaruret de, onların bu hususta her şeyi göze almış olduğuna ve kadının öz yapısını teşekkül ettirirken de göklerin ve yerin güçlerini harekete geçirmiş olduğuna kefalet eder.

Miti bir yana bırakıyorum. Adam kavramı bunun fikrine tekabül eder. Dolayısıyla insan mevcuttaki bir tek adamı düşünür, sadece onu. Buna karşılık, kadın fikri bir genellemedir, her hangi bir kadında bitmez. Kadın erkekle akrân değildir, ondan sonrakidir, erkeğin bir parçasıdır, ve yine de ondan daha mükemmeldir. İster Tanrılar erkek uyurken⁸¹, fazlaca alıp da onu uyandırmak korkusuyla, ondan bir parça almış olsun; ister Tanrılar erkeği ortadan ikiye bölmüş ve kadını onun yarısı yapmış olsun, bölüştürülmüş olan ne de olsa erkekti. O halde kadın erkekle ancak bir alt bölünmede eşit hale gelir. Kadın bir aldatmacadır, ama bunu ancak öbür anda olur, ve aldanan için, öyle olur. Kadın sonluluktur, ama başlangıcında tüm ilahî ve beşerî yanılışmaların aldaticı sonsuzluğu içinde üstün duruma gelmiştir. Aldanma henüz ortada yoktur. Ama sadece bir an daha, ve insan aldanmış duruma düşer. Kadın sonluluktur, bu cihetle bir ortak isimdir; tek kadın birçoğu demektir. Buna sırf erotikçinin akli erer, ve erkek bu yüzdendir ki birçoğunu sevmeyi bilir, hiç aldanmadan, lakin sinsi tanrıların oluşturabildiği mest edici hazzı tümüyle içine emerekten. Kadın bu yüzdendir ki herhangi bir terkiple tükenecek gibi değildir, o sonlulukların bir sonsuzluğudur. İnsan, kadın fikrini düşünmek istediği vakit, bir sis denizinde habire şekillenen hayalleri seyretmekten, ya da ödle kızların oynaştığı dalgaları izlemekten aklını şaşırان birinin durumuna düşer, zira kadın fikri bir fırsatlar fabrikasından ibarettir, ve dolayısıyla bu fırsatlar erotikçi için iştiağın sonsuz pınarıdır.

O halde Tanrılar kadını bir yaz akşamı sisi gibi narin ve uhrevi, ve yine de olgun bir meyve gibi dolgun, dünyanın şehvetini içinde taşımasına rağmen, kuş gibi hafif yaratmıştır, hafiftir, çünkü güçlerin oyunu menfi ilişkinin görünmez mer-

⁸¹ Bkz. Eski Ahit, Tekvin 2: 21-24—çn.

kezi ile kaynaşmış durumdadır, kadın burada kendiyle muhataptır, endamı ince, hatları nettir, ve yine de göze güzelliğin yumuşak kıvrımları içinde dolgun gelir, tamamına ermiştir, ve yine de daima sanki daha henüz tamamlanmış gibidir, yeni yağan kar gibi serin, hoş, iç açıcıdır, ve yine de asude şeffaflığı içinde yüzü pembeleşmiştir, insana her şeyi unutturan bir şaka gibi neşeli, ihtirasın hedefi gibi teskin edici, temenninin bizzat itici gücü olarak tatmin edicidir. Ve Tanrılar durumu o şekilde tasarlamıştır ki, erkek, kadını bir gördü mü, kendini görmüş gibi hayrete düşecek, ve gene de bu manzaraya aşınaymış gibi, kendini mükemmelliğin yansımasında gören biri gibi, hayrete düşecek, hiç farkına varmamış olduğu, ve yine de, görünüşe göre, ona muhakkak ki aklından geçmiş olması gerekirmiş gibi görünen şeyi gören, ama yine de bunu hayatın muammasıymış gibi gören biri misali hayrete düşecekti. İhtiras tam da hayretteki bu çelişkiyi ortaya çıkarmayı sever, oysa hayret onu gitgide daha bir yakına iter, öyle ki onu görmeden edemez, ona aşınaymış gibi düşünmeden edemez, lakin, ihtiras duymadan edemiyor da olsa, ona bihakkın yaklaşmayı yine de göze alamaz.

Tanrılar kadının şahsiyetini bu şekilde tasarladıktan sonra, bunu ona ifade ettirememekten korktular. Ama daha çok korktukları kendileriydi. Sinsiliklerini boşa çıkartabilecek bir bilgi ortağı olur korkusuyla, ne kadar güzel olduğunu ona söylemeye cesaret edemediler. O vakit eserin üstüne tüy dikmiş oldular. Velakin tanrılar kadını yaratmayı bitirdiler ama, her şeyi masumiyetin bilmezliği içinde ondan sakladılar, ve sonra bir kere daha, bu sefer de hayâ duygusunun nüfuz edilmez olan mahremiyeti içinde ondan sakladılar. Kadın tamamlanmıştı, ve zafer kesindi. Kadın çekiciydi, ki bu, kendini sakındığı içindi; çekimser olmak onu cazip, direnişi onu karşı konulmaz yapıyordu. Tanrılar bayram yaptı. Bu dünyada kadının olduğu kadar cazibeli hiçbir şey icat edilmemiştir, ve hiçbir cazibe, masumiyetinki kadar mutlak olmadığı gibi, hiçbir ayartmaca hayâ duygusununki kadar tahrik edici, ve hiçbir aldatmaca kadın gibi emsalsiz değildir. Kadın hiçbir şey bilmesede, ondaki hayâ duygusu doğasal bir sezgi yeteneği ihtiva eder, kadın erkekten ayrık durumdadır, ve hayâ duy-

gusunun ara duvarı, Alaattin'in, onu Gülnare'den ayıran kılıcından daha belirleyicidir; ve yine de, başını hayâ duygusunun ara duvarına yaslayan erotikçi, tıpkı Pyramis⁸² gibi hisseder, o duvarın gerisindeki ihtiras tutkusunu uzaktan uzağa duyumsar.

Kadın bu şekilde gönül çeler. İnsanlar Tanrılara yiyecek olarak en nefis şeyleri sunarlar, öyle ki ikram edecek daha nefis başka şey bilmezler; aynı şekilde kadın, Tanrıların, onunla mukayese edecek hiçbir şey bilmediği bir süs meyvesidir. O vardır, göz önündedir, hemen şuradadır, yakındadır, ve yine de sonsuz uzaktadır, hayâ duygusuna gizlenmiştir, ta ki saklandığı yeri kendisi ele verene dek, nasıl mı, işte o bunu bilmez, sinsi ihbarcı olan kendisi değil, yaşamın kendisidir. O oyun oynayan bir çocuk gibi muziptir, saklandığı yerden dışarıyı gözetler gibidir, ve yine de onun muzipliği tarifsizdir, zaten bunu kendisi de bilmez, ve o her zaman muamma doludur, gözden gizlenirken muamma doludur, bakışlarını gizlerken muamma doludur, öyle ki hiçbir düşünce, herhangi bir söz bile, onu takip edemez. Ve yine de bakışlar ruhun "tercümanıdır", peki o halde, tercümanın kendisi anlaşılmaz şekilde konuştuğu vakit izah nerededir! Kadın huzurludur, tıpkı tek bir yaprağın kıpırdamadığı akşam sessizliği gibi, hâlâ bir şeyin farkında olmayan bir bilinç gibi; kalbi sessizce, muntazaman atar, sanki hiç yokmuş gibi, ve yine de, stetoskopik duyarlılıkla kulak veren erotikçi hemen tespit eder tutkunun çılgın bir ihtirasla atan nabzını, fark edilmez bir refakatçi gibi. Rüzgârın soluğu gibi gamsız, derin deniz gibi doygun, ve yine de, izahsız olanın olduğu gibi isteklidir. Dostlarım! Benim kafam rahat, tarifsiz rahat; siz beni anlamasanız da, ben kendi hayatımın da bir fikir sergilediğini müdrikim. Ben de hayatın sırrını çözdüm, ben de ilahî bir şeye kulluk ediyorum, ve muhakkak ki bir hiç için kulluk etmiyorum. Kadın, Tanrıların bir aldatmacası olduğuna göre, onun baştan çıkarılmaya istekli

⁸² Bkz. Ovidius, *Dönüşümler*, IV, 54-70. Pyramus, Kraliçe Semiramis'in ülkesi Babil'in en yakışıklı genci, Thisbe ise en güzel kızıydı. Pyramus ve Thisbe, kraliçe Semiramis'in tuğladan yapılmış surlarla çevirttiği Babil kentinde birbirine bitişik iki evde komşu olarak yaşıyorlardı. Birbirlerine aşıktılar. Ancak aileleri evlenmelerine müsaade etmiyordu — çn.

olması da bunun doğru ifadesidir; ve kadın bir fikir olmadığına göre, bunun doğruluğu da, erotikçinin mümkün olduğunca çoğunu sevmeye istekli olmasındadır.

Aldatmacanın keyfine, aldatılmış duruma düşmeden varmanın ne derin bir haz olduğundan sadece erotikçi anlar. Baştan çıkarılmanın ne saadet verici olduğundan esasen sırf kadın anlar. Baştan çıkarılmanın ne mest edici bir haz olduğundan sırf kadın anlar. Ben bunu kadından öğrendim, bunu kendime izah etmek için vakit tanımamış olsam da, kendimi göstermiş oldum, ve tıpkı ölümünki gibi ani ve kati bir ihlal ile, fikre hizmet etmiş oldum; zira bir gelin ve bir ihlal dışı ve erkek olarak birbirine denk gelir. Bunu sadece kadın bilir, ve bunu baştan çıkarıcısıyla beraber bilir. Bu kabil şeylere hiçbir kocanın aklı ermez. Kadın da ona hiçbir zaman bunlardan söz etmez. Kaderine boyun eğer, böyle olması icap ettiğini, tek bir defa baştan çıkarılabileceğini sanır. Bunun için de baştan çıkarıcısına hiçbir zaman öfkelenmez. Yani bu erkek onu gerçekten baştan çıkarmış ve bu fikri ifade etmiş ise. İhlal edilmiş bir evlilik yemini ve benzeri şeyler tabiatıyla saçmalıktır ve baştan çıkarmayla hiç alakası yoktur. Bu cihetle baştan çıkarılmak bir kadın için o kadar da büyük bir talihsizlik değildir. Mükemmel baştan çıkarılmış bir genç kız mükemmel bir zevce olabilir. Şayet baştan çıkarıcı olmanın ustası olmasaydım da, kendime bu nazarla bakmış olsaydım, o vakit adiliğimi derinden hissederdim, şayet evli adam olacak olsaydım, kendi zevcemi de baştan çıkarmaya kalkarım korkusuyla, kendime daima baştan çıkarılmış birini seçerdim. Evlilik de bir fikir ifade eder, fakat bu fikir bakımından, benim fikrime istinaden neyin mutlakıyeti haiz olduğu tamamen ehemmiyetsizdir. Dolayısıyla bir evliliğe hiçbir zaman sanki bir baştan çıkarma hikâyesinin başlangıcıymış gibi bir başlangıç yapılmamalıdır. Şu kadarı kesindir ki, her kadına bir baştan çıkarıcı denk gelir. Kadının talihi tam da ona denk düşmektir.

Mamafih evlilikte tanrılar galip gelir. Bir defa baştan çıkarılmış olan kadın hayat boyunca kocasının yanından yürür, ara sıra hasretle geriye bakar, kaderine boyun eğer, ta ki hayatın sınırına gelene kadar. Sonra ölür, ama erkeğin öldüğü anlamda ölmez, kadın tebahhur eder ve Tanrıların onu için-

den yaratmış olduğu o izah edilmezliğin içinde kaybolup gider, bir rüya gibi, zamanı dolmuş fanî bir beden gibi gözden kaybolur. Zira kadın bir rüyadan başka nedir, ve yine de o en yüce gerçekliktir. Erotikçi onu böyle bilir, ve baştan çıkarılma anında, kadının bir yalan hayal olarak ait olduğu, zamanın dışındaki yerde ona yön gösterir ve onun tarafından yönlendirilir. Kadın kocasının yanında, ve koca da kadının yüzünden zamansal hale gelir.

Ey harika tabiat, eğer sana hayranlık duymamış olsam, bana bunu bir kadın öğrettirdi, zira o, yaşamın yüce hazretleridir. Sen onu muhteşem yarattın, lakin daha da muhteşemi, sen bir kadını asla öbürü gibi yaratmadın. Erkekte temel olan temel olandır, ve bu itibarla o her zaman aynıdır; kadında temel olan tesadüfi olandır, ve bu suretle o bitmez tükenmez bir farklılık gösterir. Onun muhteşemliği kısacıktır, ama acısı çabucak unutulup gider, öyle ki aynı muhteşemlik bana yeniden sunulduğunda, bana sanki o acıyı hiç duymamışım gibi gelir. Onda bilahare zuhur edebilecek sakilliği benim de görebileceğime hiç şüphe yoktur ama, kadın, baştan çıkarıcısının yanında böyle değildir.

Yemek sona ermişti. Sofradan kalkmak için Constantin'in tek bir el işareti yetti; iş sağa sola çark etmeye gelince, davetliler bir asker nizamı içinde uyuştular. Constantin elindeki, bir sihirli değnek gibi yumuşak olan o görünmez emir değneğini, konuşmacıların zihin faaliyeti tarafından bir ölçüde galebe çalınmış olan şölen ve zevkusefa ortamının hatırlanması, ve kaybolmuş olan eğlence havasının, bir yankıda olduğu gibi, anlık bir titreşim dalgası halinde, misafirlerin üzerine yeniden yayılabilmesi için onlara bir daha dokundurdu. Veda olarak, dolu kadehini kaldırıp kafasına dikti, sonra kadehi arka duvardaki kapıya fırlattı. Öbürleri de onun örneğini izlediler, ve bu sembolik hareketi bilgi ve tecrübe sahiplerine has bir vaka- larla mükemmelen ifa ettiler. Bu sona eriş faslının keyfi, diğ- erlerinden daha kısa olsa bile yine de hiçbirinin olmadığı gi- bi özgürleştirici olan bu saltanatlı keyif de böylece hakkını bulmuş oldu. Zevkusefanın bir içki adağıyla başlaması icap ederse de, kadehin savrulup da telefin ve nisyanın içine fırla-

tıldığı, ve sanki bu bir ölüm kalım meselesiymiş gibi, insanın kendini her bir anıdan ihtirasla koparıp aldığı bu içki adağı yeraltı tanrıları içindir. İnsan *kesip atar*, ve bunu yapmak için güç gerekir, bir düğümü ortadan ikiye biçmekten daha büyük bir güç, çünkü düğümün külfeti ihtiras verir, lakin kopuş yapmak için gereken ihtirası insan kendisi vermek zorundadır. Netice belli bir dışsal anlamda aynıdır, ama sanatsal bakımdan dünya kadar fark vardır, bir şey kesilse ve bu şekilde son bulsa, yahut özgür eylemle kesilse de, tesadüfi bir hareket yahut tutkusal bir karar olsa da, okul müdürünün türküsü gibi, geriye bir şey kalmadığı için bitse, yahut tutku sezaryen yoluyla doğmuş olsa da, herkesin başından geçmiş basmakalıp bir şey, yahut çoğunun gözünden kaçan o sır olsa da bu böyledir.

Constantin'in maşrapayı fırlatıp atması sembolik bir hareketti, ve yine de bu atış bir bakıma belirleyici bir darbe oldu; zira son darbeye kapı açıldı, ve bizler karşımızda, ölümün kapısına küstahça güm güm vurup, kapı bir açılınca, imha güçlerini fark eden biri misali, her şeyi mahva hazır o tahrip kıtasını gördük — ki bu, iştirakçileri daha aynı anda o yerin firarisi haline gelmiş olduğunun, ve daha aynı anda tüm ortamın zaten çoktan bir harabeye dönmüş olduğunun bir *mementosuydu*.

Kapının önünde bir fayton hazır bekliyordu. Constantin'in daveti üzerine binip yerlerine oturdular, ve sevinçli bir hava içinde arabayla uzaklaştılar, zira arka planda kalan imha tablosu ruhlarına yeni bir canlılık katmıştı. Bir mil kadar sonra fayton durdu; Constantin ev sahipliği sıfatıyla onlara burada veda etti, beş faytonun emre amade beklediğini onlara bildirdi, her biri canı ne çekiyorsa onu yapabiliirdi, nereye istiyorsa oraya gidebiliirdi, bunu ister yalnız başına, ister birlikte olmayı arzu ettiği biriyle yapabiliirdi. Barut gücüyle çalışan bir roket de bu misal çalışır, tek atımda yükselir, bir durur gibi olur ve o bir tek anın içinde teksif edilmiş gibidir, sonra da parçalanıp dört bir yana saçılır.

Faytonlar hazırlanırken, gece misafirleri yoldan aşağı doğru kısa bir yürüyüş yaptılar. Tertemiz sabah havası sıcak kanlarını serinliğiyle ihya etti, kendilerini bunun ferahlığına

kâmilten teslim ettiler, bu sırada onların görünüşleri ve oluşturdıkları topluluk üzerimde fantastik bir etki bıraktı. Zira sabah güneşinin kırın ve ovanın üzerinde, ve gece zarfında istirahat etmiş ve güneşle birlikte sevinç içinde uyanabilme gücü kazanmış her bir canlının üzerinde pırıl pırıl parladığı hususunda sadece iyimser bir ortak anlayış vardır, lakin güleç bir tabiat ortamında, sabah ışıyla göze çarpan bir gece topluluğu neredeyse *unheimlich*⁸³ bir tesir uyandırır. İnsan, sabahın ilk ışıklarıyla şaşkına dönmüş hayaletleri; arasından süzülüp gözden kaybolabilecekleri yarığı, sırf karanlıkken görülebildiği için bulamayan yeraltı yaratıklarını; ızdırabın değişmezliği içinde, geceyle gündüz arasındaki farkı gözden kaybetmiş bahtsızları aklına getirmeden edemez. Bir patika onları alıp, küçük bir kırık alanın üzerinden, etrafı çitle çevrili bir bahçeye götürdü, arka tarafta mütevazı bir çiftlik evi göze çarpıyordu. Bahçenin kıra bakan ucunda, ağaçların oluşturduğu bir çardak bulunuyordu. Çardakta birinin olduğunu fark edince hepsi merak kesildi, ve işgalciler, bu şirin gizlenme yerini, gözcülere has kaçamak bakışlarla kuşatma altına aldılar, birini gafil avlamak üzere olan polis ajanları gibi kendilerini gizleyerek ve gergin bir halde. Haliyle, polis ajanlarında olduğu misal, dış görünüşleri, onları da polis ajanları arıyor olsa, bir kimlik yanılgısını mümkün kılacak gibiydi. İçeriye dikizlemek için hepsi tam yerini almıştı ki, Victor bir adım geri çekildi, ve yanındakine: Hay Allah, ama bunlar yargıç Vilhelm ve zevcesi! dedi.

Şaşırmışlardı — ama yaprakların gizlediği bu iki kişiye değil, onları şaşırtan şey, kendilerini evliliğin büyük hazzına, gözcülük yapamayacak kadar derinden kaptırmış olan, ve bir taraftan hafif bir esinti yaprakları kıpırdatırken, ve kırsal ortamın huzuru etraflarındaki her şey gibi bu küçük çardağa siper olurken, yaprakların arasından onları zevkle gözetleyen sabah güneşinden başka kimsenin dikkatine hedef olamayacaklarının inancı içinde kendilerini tamamen güvende hissedenden bu iki kişinin mutluluğuydu. Mutlu çift şaşırmadı ve hiçbir şey fark etmedi. Karı koca oldukları gayet açıktı, hemen

⁸³ *Garip ve ürkünç* — çn.

görülecek gibiydi, ama maalesef ki, bu insanın kanında gözcülük var ise mümkün olabilirdi. Tüm dünyada hiç ama hiçbir şey ne açık ne saklı hiçbir şey, sevenlerin mutluluğunu bozmak hususunda ama açık ama gizli bir niyet taşımasa bile, onlar böylece baş başa otururken güvende değildir; saadet içindedirler, ve yine de sanki onları birbirinden ayırmak isteyen bir güç varmış gibi, birbirleriyle sarmaş dolaş olmuşlardır, ve yine de kendilerini koruyup kollayacakları bir düşman varmış gibidir, ve yine de hiçbir zaman kendilerini yeterince emin hissedemeyeceklermiş gibidir. Evlilerde bu böyle değildir, çardaktaki evli çiftte de böyle değildi. Ne kadardır evli olduklarını tam kestirmek imkânsızdı. Kadının çay masasının başında hareketleri usta ve emindi, ama yine de hareketlerinde sanki yeni evliymiş gibi, çocuksu bir coşku da vardı, sanki evliliğin şaka mı yoksa ciddi mi olduğunu, ev kadını olmanın bir vazife mi yoksa bir oyun, bir meşgale mi olduğunu henüz kesin bilmediği o geçiş devresindeymiş gibi bir hali vardı. Ama belki uzun süredir evliydi de, çay masasıyla meşgul olmaya alışık değildi, belki de bu onun sadece sayfiyedeyken yaptığı bir şeydi, veya belki de bunu sadece bu sabah için yapıyordu, o yüzden de bu ikisi için de özel bir anlam taşıyordu. Buna kim kesin hükmedebilir? Bir dereceye kadar, bütün hesap kişinin kendi ruhundan kaynaklanan kişilikte biter, bu da zamanın iz bırakmasını engeller. Yaz güneşi tüm parlaklığıyla ışıldadığı vakit insan bunun bir şekilde bir şölen, bir kutlama olması gerektiğini, her güne has olamayacağını, ya da bunun ilk defa veya en azından ilk defalardan biri olduğunu, zira bunun zaman içinde tekerrür edebilecek gibi bir şey olamayacağını düşünür hemen. Bunu bir defaya mahsus olarak gören, ya da ilk defa olarak gören biri böyle düşünür; bunu her gün gören biri ise, eğer sair zamanda da aynı şeyi görüyorsa, elbet farklı düşünür. Lakin bu yargıcın meselesidir. Velhasıl, bizim sevimli ev hanımımız meşguldü; iki fincana kaynar su doldurdu, zahir fincanları ısıtmak içindi, sonra suları boşalttı, fincanları bir tepsiye yerleştirdi, içlerine çay doldurdu, çayın yanında ne giderse onları da koydu, işi bitirmişti, peki bu şimdi şaka mıydı, yoksa ciddi miydi? Eğer sair zamanda çay dostu olmayan biri varsa, yargıcın yerinde

şimdi o da olabilirdi; ve karşımdaki çay bana o anda pek leziz göründü, öyle ki ancak bu tatlı hanımın alımlı yüz ifadesi bana daha leziz gelebildi. Muhtemelen, henüz konuşacak vakti olmamıştı, sessizliği sonunda bozdu, ve çayı ikram ederken, şöyle dedi: “Hadi sevgilim, çabuk iç, soğumadan, havada hâlâ sabah serinliği var, senin için hiç olmazsa bu kadarcık bir şey yapabileyim, birazcık itina.” “Hiç olmazsa mı?” diye kısa ve öz bir karşılık verdi yargıç bey. “Evet, yahut en fazlasından, yahut bir tek şey.” Yargıç bey kadına soran bakışlarla baktı, ve çay keyfine hazırlanırken, kadın şöyle devam etti. “Dün tam diyecektim, sözümü kestir, ama sonra üzerinde düşündüm, hem de defalarca düşündüm, özellikle şimdi az önce, ve kimin hesabına olduğuna da gayet iyi biliyorsun: Şu kesin ve doğru ki, sen benimle evlenmemiş olsaydın, bu dünyada çok daha büyük yerlere gelmiştin.” Fincan daha tepsi-deyken, yargıç bey göze çarpan bir keyifle çayından bir yudum aldı, ferahlamış bir hali vardı, yahut bu belki de sevilene karşı duyulan bir sevinçti, ki ben böyle sanıyorum; mamafih kadının sadece onun çayın tadını çıkarmasından keyif alır gibi bir hali vardı. Sonra erkek fincanı yanındaki masaya bıraktı, bir puro çıkardı ve: “Senin mangalını kullanabilir miyim?” diye sordu. Kadın, “hayhay,” dedi, çay kaşığının ucuyla mangaldan kızgın bir kömür parçası alıp erkeğe uzattı. Erkek purosunu yaktı, kolunu kadının beline doladı, kadın da başını onun omzuna yasladı; erkek yüzünü öbür tarafa çevirip ağzındaki dumanı üfledi, sonra ancak bakışlarla ifade edilebilecek sonsuz bir muhabbetle dolu gözlerini kadına dikti, gülümsüyordu, ama bu sevinçli tebessümde buruk bir istihza da hissedilir gibiydi; nihayet şöyle dedi: “Sen buna gerçekten inanıyor musun, sevgilim?” “Ne demek istiyorsun?” diye sordu kadın. Erkek yine bir sustu, tebessüm tüm yüzüne yayıldı, mamafih sesi gayet ciddiydi: “Biraz önce kırdığın potu bu kadar çabucak unuttuğuna göre, ben de bunu affediyorum, zira ettiğin laf naçiz bir kadının ağzına uygundu — Bu dünyada ne büyük yerlere gelmiş olurmuşum acaba?” Bu ifade tarzı üzerine yargıcın zevcesi bir an için mahcuplaşır gibi oldu, ama çabucak kendini toparladı, ve kadına yakışır bir belagatle kendini izaha girişti. Yargıç bey boş boş havaya ba-

kıyordu, kadının sözünü kesmedi ama, o söze devam ettiği sürece, sağ elinin parmaklarıyla masaya vurarak tempo tuttu ve bir yandan da bir şarkı mırıldandı; şarkının sözleri, tezgâhta dokunan kumaşın deseninin bir görünüp bir kaybolması gibi, bir an duyulur gibi oluyor ve sonra tekrar kayboluveriyordu: “Kocası ormana dal kesmeye gitti.” Yargıç beyin mırıldanmalarının refakatinde verilen bu melodramatik nutuktan, yani hanımın izahından sonra tekrar repliklere geçildi. “Galiba sen,” dedi erkek, “Danimarka yasalarının bir kocanın karısını dövmesine izin verdiğinden habersizsin, ne yazık ki, yasa buna hangi durumlarda izin verildiğini belirtmiyor.” Kadın erkeğin tehdidine kıs kıs güldü ve söze girdi: “Bu konuya değindiğim vakit, nedense senin ciddi olmanı sağlayamıyorum. Beni anlamıyorsun sen; inan olsun bunu tüm samimiyetimle diyorum, ve bu bana şahsen son derece güzel bir düşünce gibi geliyor. Evet, kocam olmamış olsaydın, bunu düşünmeye cesaret edemezdim, ama şimdi ben bunu özellikle senin hatırına ve de benim hatırıma düşünmüştüm, n’olur gel bir ciddi ol, benim hatırım için, ve bana samimice cevap ver.” “Hayır, sen benim ciddi olmamı sağlayamazsın ve benden ciddi bir cevap alamazsın; ben sana ya gülüp geçerim, ya da önce olduğu gibi sana bunu unutturabilirim, yahut da seni dövebilirim, ya sen bundan söz etmeyi bırakacaksın, ya da ben seni başka türlü susturacağım. Senin anlayacağın, ben latife yapıyorum, böyle bir sürü çıkar yol olması onun için.” Erkek ayağa kalktı, kadının alnına bir öpücük yapıştırdı, koluna girdi, ve ağaçlıklı patikadan aşağı doğru yürüyerek çardaktan uzaklaştılar.

Çardak şimdi boş kalmıştı, yapacak başka hiçbir şey yoktu, istilacı düşman gücü eli boş geri çekildi. Hiçbiri bu neticeden hoşnut olmamış görünüyordu, diğerleri haince bir yorumda bulunmakla yine de iktifa edebilirdi. Geri döndüler, ama Victor eksikti. Köşeden sapmış, bahçenin kenarından geçerek çiftlik evinin önüne gelmişti. Camekanlı verandanın çim alana bakan kapıları açık duruyordu, yola bakan bir pencere de açıktı. Herhalde gördüğü bir şey dikkatini çekmiş olmalıydı ki, pencereden içeri atlayıverdi, ve sonra elinde bir deste kağıtla dışarı atlarken, onu aramaya çıkmış olan diğer-

leri de yanına gelmişti; Victor muzaffer bir edayla haykırdı: “Yargıç beyin yazdığı kitap taslağı. Diğerlerini yayımlamış olduğuma göre, bunu yayımlamak da bir o kadar vazifem.” Kağıtları cebine tıktırdı, veya daha doğrusu cebine tıktırtmak istedi, zira kolunu büküp de kitap taslağını tuttuğu elini cebine daldırmak üzereydi ki elinden kapıverdim.

O vakit ben kim mi oluyorum? Kimse bunu sormasın. Ve bunu sormak daha önce kimsenin aklının ucundan geçmediyse, o vakit kurtuldum demektir, zira en kötüsünü atlatmış olurum. Sonra ben soru sorulmaya değer biri de değilim; zira ben her şeyin en aşağısıyım, insan bu soruyu sormakla beni büsbütün utandırır. Ben saf varlığım, ve dolayısıyla adeta hiçten daha azım. Ben saf varlığım, her yerde varım ama yine de kayda değer değilim, zira ben sürekli hükümsüz kılınmış haldeyim. Ben üst tarafında aritmetik problemi ve alt tarafında çözümü duran o çizgi gibiyim; çizgiyi kim umursar? Benim kendi elimden gelen hiçbir şey yok; kitap taslağını Victor’un elinden kapma fikri bile benim hevesim değildi, zira ben kitap taslağını Victor’u elinden kapma hevesine, hırsızların dediğı misal, asıl Victor’un yüzünden kapılmışım. Ben bu taslağı şimdi kitap olarak yayımlarken, yine bir hiçim, zira kitap taslağı yargıç beye ait, ve ben, yayımcı olarak, hiçliğimin içinde, herhâlde yayım hakkının da kendi mülkiyetinde olduğu kanısı taşıyan Victor’un üstüne çöken bir Tanrı laneti gibiyim.

HAKİKAT ŞARAPTADIR

SØREN KIERKEGAARD

In Vino Veritas'ta, olayları bize aktaran William Afham'dır. Afham, Kierkegaard'un diğ er metinlerinde rastladığımız aşına takma adlara karşılık ilk defa bu metinde tanıştığımız bir karakterdir. Kendisi bir davet düzenler, davette sınırsız ş arap olacağını ve davetlilerden her birinin ancak ş arap etkisini o kişide g osterdikten sonra, başka bir deyişle normalde kişinin s oylemeyeceğı şeyleri s oyley er duruma gelmesinden sonra konuşmaya başlayacağını bize s oyley er. Bu bağlamda konuşmalar olacaktır, sohbetler değıl. Tartışmanın konusu Eros'tur ve konuşmalar erotik aşk  zerine d onecektir.

ISBN:978-605-7768-94-0

 pinhanyayincilik.com

 [/pinhanyayincilik](https://www.facebook.com/pinhanyayincilik)

 [/pinhankitap](https://twitter.com/pinhankitap)

 (K.D.V.'den muafır)